

8—12 december

Debatter m. m.

Fredagen den 8 december

Sid.

Svar på frågor av:

herr Haglund ang. åtgärder med anledning av den aktuella krisen inom pappersmasse- och cellulosaindustrin	3
herr Hagberg ang. nedskärningen av cellulosaproduktionen	5
Svar på interpellation av herr Svenning ang. brännolja- och bränslepriserna	7
Svar på interpellation av fru Nettelbrandt ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen samt på frågor av fröken Karlsson ang. utredning rörande det akuta läget inom den slutna sjukvården och av herr Ohlin ang. utredning rörande verkningarna av den otillräckliga kapaciteten på vissa sjukhusavdelningar	13
Svar på fråga av herr Magnusson i Jönköping ang. olägenheter av anhopning av avfallsbark	44
Svar på interpellation av herr Eriksson i Bäckmora ang. ytterligare medel till fiskerilänefonden	46

Tisdagen den 12 december

Svar på interpellationer av:

herr Hedlund ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter	50
fröken Elmén ang. skärpning av straffpåföljden för olaga rusdrycksförsäljning	63
Svar på interpellation av herr Ohlin ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga av herr Hamrin i Jönköping ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet	65
Svar på interpellationer av:	
herr Nilsson i Gävle ang. folkpensionärernas medicinkostnader, m. m.	95

	Sid.
herr Lindkvist ang. belåningsvärdena för småhus	98
herr Eliasson i Sundborn ang. bostadsbyggandets fördelning på eg- nahem och flerfamiljshus, m. m.	100
herr Rimmerfors ang. svenska missionärers medlemskap i allmän sjukkassa	103
Svar på fråga av herr Spångberg ang. spriten såsom orsak till trafik- olyckor	104
Svar på interpellationer av:	
herr Grebäck ang. medel för vissa vägprojekt i skärgården	106
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden	107

Fredagen den 8 december

Kl. 12.00

§ 1

Justerades protokollet för den 1 innevarande december.

§ 2

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av den aktuella krisen inom pappersmasse- och cellulosaindustrin

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Haglund har frågat om jag — med anledning av den aktuella krisen inom pappersmasse- och cellulosaindustrin, dess investerings- och expansionstakt — ämnar vidta några åtgärder med tanke på denna industrigrupps stora betydelse för vår export och uppehållet av den fulla sysselsättningen samt, särskilt på längre sikt, med tanke på eventuell överinvestering och samhälleliga åtaganden på bl. a. bostadsområdet.

En stor del av vår industri är för avsättningen av sina produkter beroende av förhållandena på världsmarknaden. Detta gäller särskilt beträffande massaindustrin, som exporterar större delen av sin tillverkning. För att vi skall kunna upprätthålla och ytterligare höja vår levnadsstandard är det av den största betydelse att exportnäringarna i alla former kan hävda sig i den internationella konkurrensen och om möjligt erövra större marknader.

Denna allmänna bedömning av exportens betydelse för vårt näringsliv bör enligt min mening vara utgångspunkten för vår diskussion om det aktuella läget inom massaindustrin. Under senare år har som bekant omfattande investeringsverksamhet förekommit inom massa-

industrin med en betydande produktionsökning som följd. Utbyggnaden möjliggör ett bättre tillvaratagande av våra värdefulla skogstillgångar än som annars skulle varit möjligt. På längre sikt är det ett allmänt intresse att skogsindustrin på detta sätt får en kapacitet, som motsvarar råvarutillgångarna. Därmed möjliggöres ökade exportinkomster, bättre sysselsättningsförhållanden i skogsbygderna o. s. v.

Störningar på världsmarknaden får oundvikligen återverkningar på den svenska massaindustrin. Hur dessa störningar skall mötas här hemma får bli beroende bl. a. på om svårigheterna kan antas bli tillfälliga eller om de bedömes som mera djupgående och långvariga. Av uttalanden från ledande män inom branschen framgår att man räknar med att de nuvarande svårigheterna är temporära och att de skall kunna övervinnas inom en ej alltför avlägsen framtid. Full klarhet har ännu inte erhållits om i vad mån sysselsättningsinskränkningar kan komma att uppstå, men det förefaller som om relativt stora möjligheter skulle föreligga att hålla personalen i produktivt arbete.

Enligt min mening bör företagen vid tillfälliga störningar så långt möjligt bereda de anställda fortsatt arbete. På många företag finnes säkerligen underhållsarbeten m. m. som eftersatts bl. a. på grund av arbetskraftsbrist. Det bör vara en angelägen uppgift att få sådana arbeten utförda och samtidigt ge personalen trygghet. Om tillfälliga svårigheter leder till arbetslöshet, riskerar företagen att förlora sin arbetskraft. Från arbetsmarknadsmyndigheternas sida måste man försöka skaffa annat arbete åt de arbetslösa.

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av den aktuella krisen inom pappersmasse- och cellulosaindustrien

Vidare anförde

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min fråga, vilket jag i stort sett är ganska tillfreds med.

När jag framställde min fråga till socialministern om krisen — eller kanske rättare uttryckt konjunktursvängningen — inom pappers- och massaindustrien, var det med utgångspunkt från denna industrigrupps stora betydelse för vårt folkhushåll och vår export. Oron bland de anställda och svårigheterna att få besked om framtiden har också varit en orsak till min fråga. Svårigheten att lämna besked har jag en viss förståelse för, men bara en viss, därför att så säkra besked tidigare har kunnat lämnas bl. a. om den absoluta nödvändigheten av en ständigt stegrad produktion för att kunna möta den internationella konkurrensen. Vidare har det talats om den absoluta nödvändigheten av ett hundraprocentigt utnyttjande av fabrikernas hela kapacitet, och man har sagt att avståendet av en enda timmes arbete och produktion var till förfång för hela företaget o. s. v.

Detta är lofvärda ambitioner, och vi var naturligtvis alla mycket glada för denna optimism och »hejastämning» — som dock plötsligt har förbytts i sin motsats. Orsakerna till denna förändring i attityden hinner jag här inte beröra på annat sätt än att ställa ytterligare frågor, som jag hoppas kommer att föras vidare i den offentliga debatten.

Jag skulle tro att arbetstagersidan ännu så länge är synnerligen tillfredsställd med de besked som lämnats om hur eventuella permitteringar och inskränkningar skall ordnas. De verkliga problemen kommer nog först när överenskommelsen om 20-procentig nedskärning skall genomföras. Inför den problemställningen och de diskussioner

som där förts kommer jag med en fråga, som naturligtvis kan verka chockerande även i våra dagar: Varför är det så självklart att arbetsidan är den första som skall drabbas av permitteringar och inskränkningar? Om vi är besjälade av verklig vi-anda, så finns det väl flera grupper. Inte kan väl permitteringar av bara en del anställda rädda ett företag, som börjar få sämre priser och minskad efterfrågan på sina produkter! Tär de mera än andra på företagets ekonomi?

Eller, för att överföra problemet på oss folkvalda ledamöter och på det parti eller den valkorporation som vi representerar, inte skyller vi väl enbart på valarbetarna, om valet går dåligt.

Jag har naturligtvis ingenting emot en trygg ställning för exempelvis tjänstemän och företagsledare — jag har inte ens någonting emot att aktieägarna får det — men jag kan inte förstå varför inte samma förmån skall vara arbetargrupperna förunnad.

Man frågar vidare, som så många tidningar har gjort, om den politik är riktig som tillgriper driftinskränkningar och karteller för att hålla priserna uppe. Det kan inte ha undgått någon att vinsterna och priserna på det industriella området under de senaste åren har varit så goda att man kunnat ta de tillfälliga åtstramningarna något lugnare. De nyligen publicerade vinstsiffrorna för 1960 visar i förhållande till 1959 en stegring av hela industriens bruttovinster med 14 procent, av dess redovisade vinster med 16 procent och av beslutade utdelningar till aktieägare med 8 procent.

Industrien har haft tre tämligen goda år. Aktiekursernas ungefär 50-procentiga stegring under de tre senaste åren har nog också en tämligen reell bakgrund. Produktionsvolymen inom massa- och pappersindustrien har också under åren 1935—1958 ökat med 73 procent. Priserna har samtidigt stigit kraftigt. Dessutom har lönsamheten inom

Svar på fråga ang. nedskärningen av cellulosaproduktionen

massa- och pappersindustrien enligt sakkunskapen glädjande nog förbättrats kraftigt på tre vägar. För det första har rationaliseringen medfört att kostnaden per ton färdigt papper inte stigit i takt med priserna på produktionsfaktorerna. För det andra kan biprodukterna nu tillvaratagas bättre, bl. a. genom en betydande skogskemisk industri. Och för det tredje har de producerade kvantiteterna ökat, vilket har medfört att bättre täckning erhållits för de stora fasta kostnaderna.

Att sedan problemet med överinvesteringar eller inte kommer in i bilden är självklart, men det hinner vi inte diskutera i dag. Tids nog kommer vi att få svar på de frågorna. Det torde dock vara tämligen klart, att den kommande snabba industriella utvecklingen kommer både företaget och statliga myndigheter att få anledning till intima kontakter om hur omdaningsprocessen skall kunna gå friktionsfritt. Samhällsplaneringen beträffande bostäder, vägar, vatten och avlopp m. m. i anknytning till expanderande industrier kommer med säkerhet att kräva både kapital och arbetskraft. Hur detta mera konkret skall utformas, är förmodligen föremål för statsmakternas behandling.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. nedskärningen av cellulosaproduktionen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Hagberg har frågat socialministern om denne anser den nuvarande ordningen att massaexportörerna godtyckligt nedskär cellulosaproduktionen och utan ersättning permitterar en del anställda på grund av amerikansk konkurrens och i syfte att

upprätthålla nuvarande prisnivå tillfredsställande.

Till svar på herr Hagbergs fråga, som av socialministern vidarebefordrats till mig, vill jag först framhålla, att åtgärder i produktionsbegränsande syfte som medför skadeverkningar för de anställda under alla förhållanden måste anses otillfredsställande. Det rör sig emellertid i detta fall om enskilda företags dispositioner, och de anställdas intressen bevakas i första hand av de fackliga organisationerna. Skulle så visa sig nödvändigt får självfallet arbetsmarknadsmyndigheterna träda in. Allmänt sett borde det i nuvarande läge enligt min mening ligga i företagets eget intresse att så långt möjligt undvika inskränkningar i sysselsättningen. I övrigt kan jag beträffande den aktuella situationen inom massaindustrien hänvisa till det svar som socialministern nyss lämnat herr Haglund i denna kammare.

Vidare anförde

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lange för svaret på min fråga. Jag är mycket tillfredsställd över att han här fastslår att åtgärder i produktionsbegränsande syfte, som medför skadeverkningar för de anställda, under alla förhållanden måste anses otillfredsställande.

Men jag har inte frågat regeringen som man vänder sig till ett gallupinstitut, hur bra opinionsyttringen än är. Jag menar att regeringen nu borde ta som sin uppgift att stoppa denna åtgärd och försöka skydda arbetskraften, och jag vill ge några skäl för denna uppfattning.

Jag tror man kan understryka vad herr Haglund sagt, att det har varit verkligt goda tider. Man har gjort sig mycket löjlig över kommunisternas paroll »upp med lönerna och ned med priserna». Men cellulosaindustrin över huvud taget är väl ett typiskt exempel

Svar på fråga ang. nedskärningen av cellulosaproduktionen

på metoden att pressa tillbaka lönerna och få upp priserna.

Nu står vi inför avtalsrörelse och prisförhandlingar, och det är i denna situation som cellulosa företagen — gudskelov förresten att inte de statliga var med — har kommit överens om att pressa ned produktionen med 20 procent. Det skulle under ett år kanske gälla i runt tal en halv miljard kronor. Motivet till detta är, såvitt jag förstår, den amerikanska konkurrensen.

Man har nu uppnått en hög produktion, man har färre anställda än tidigare. Statistisk Tidskrift påvisar för åren 1958—1960, att medan man avskedat 1 426 anställda i cellulosa industrien på tre år har man ökat produktionen. Under dessa år har man alltså minskat de anställda med 8,8 procent, men samtidigt har man ökat bruttointäkten med 52,7 procent per anställd och bruttovinsten med inte mindre än 68,5 procent. Om jag tar ett närbesläktat område, tidningspapper, finner jag att det för 10 år sedan var nere i 24 öre; nu kostar det 64 och nästa år blir det 68 öre. Trävarorna, som ju är råvaran för cellulosa, blir så dyra att det påverkar bostadskostnaderna här i landet. De är snart värda sin vikt i guld.

Medan bruttovinsten per anställd under dessa tre år har stigit från 4 463 kronor till 7 520 kronor har lönesumman minskat med 1,9 procent eller 4 miljoner kronor.

Det hör kanske inte så mycket till saken, men medan denna ökning av bruttovinsten med 41,2 miljoner eller 54 procent har ägt rum, har skatterna sjunkit med 1,8 miljoner eller 5,8 procent. Det visar sig att omsättningsskatten ändå kan vara till välsignelse för någon.

Detta tycker jag är ett klart bevis för att det är verkligt hjärtlöst — jag undrar om inte många skulle vilja använda uttrycket brottsligt — att i en sådan här situation på grund av särskilda omständigheter utan vidare bara meddela

de anställda, att i den mån vi finner det nödvändigt kommer vi att ställa er utanför arbetsplatserna.

Behöver regeringen verkligen stå passiv inför detta? Skall det bara vara fråga om att mobilisera arbetsmarknadens organisationer i sådana fall? Kan inte regeringen sätta något tryck på dessa företag för att hindra dem från att genomföra dylika åtgärder? Detta, herr talman, är sakens ena sida.

Den andra sidan tycker jag är nästan ännu mer alarmerande. Våra skogsindustrier svarar för fyrtio procent, ibland kanske nästan femtio procent av exporten. Socialministern har pekat på dessa industriers betydelse, och det är klart att denna export är ett stort nationellt intresse. Men nu trängs denna export undan av den amerikanska exporten. Valet här har nu stått mellan att konkurrera och att ge upp. Enligt vad jag kan förstå, handlar det här om att man ger upp. Detta beslut att skära ned produktionen med tjugo procent innebär ju en gemensamt organiserad nordisk kapitulation. Det är nästan tragiskt att se regeringsorganet i dag uttrycka förhoppningen att amerikanerna skall visa förståelse och ta hänsyn till de åtgärder som här genomförs. På detta sätt lämnar man ut en marknad som man redan har, därför att man hoppas kunna pressa upp massapriserna med fem procent i det nya avtalet. Naturligtvis har man också den baktanken att påverka lönerörelsen — det är självklart. Men med de oerhörda vinstökningar som ägt rum finns det marginaler att genomföra en export och, som jag tror, framgångsrikt ta upp kampen med den amerikanska exporten. Om regeringen tillåter åtgärder av förut nämnt slag kommer följderna att bli mycket svåra på längre sikt.

Det meddelades i radio att amerikanernas trustlagstiftning förbjuder amerikanska företag inom cellulosa industrien — förbudet gäller väl också allmänt — att träffa överenskommelser

Svar på interpellation ang. brännolja- och eldningspriserna

med motsvarande företag i andra länder om att skära ned produktionen. Jag tycker det ställer denna nordiska åtgärd i en ännu mer betänklighetsfull dager. Nog borde väl i detta fall regeringen ha anledning att närmare pröva, om dessa monopolföretag bara själva skall få bestämma i en sådan här fråga, som ändå berör hela det svenska folkhushållet.

Herr talman! Jag tackar än en gång för opionsyttringen men hoppas att regeringen skall ta sig en funderare på om det räcker med detta. Det kan ju bli liknande fall när som helst.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. brännolja- och eldningspriserna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svenning frågat mig, om ett ingripande kan förväntas för att bringa de nominella priserna på brännolja här i landet i bättre överensstämmelse med de faktiska samt om statens pris- och kartellnämnd kan förväntas få i uppdrag att göra en utredning i avsikt att skapa rättvisa åt hyresgästerna såsom de verkliga konsumenterna.

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Rabattgivningen på eldningsolja är som bekant ingalunda någon ny företeelse. Tvärtom har konkurrensen mellan oljebolagen i hög grad kommit att ta formen av rabattkonkurrens, något som utan tvivel har viktiga verkningar i flera avseenden och som vid flera tidigare tillfällen har förts på tal i denna kammare. Hithörande problem har också ägnats betydande uppmärksamhet av vederbörande myndigheter. Jag vill erinra om att statens pris- och kartellnämnd har gjort ingående undersökningar av rabattförhållandena beträffande

eldningsolja för vart och ett av bränsleåren 1957/58, 1958/59 och 1960/61. Dessa utredningar har publicerats. Den tidigaste utredningen överlämnades till bl. a. ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor, som efter överläggningar med oljeföretagen i oktober 1958 hos pris- och kartellnämnden begärde, att nämnden måtte föranstalta både om fortlöpande beräkning av de faktiska genomsnittspriser, som oljebolagen betingade sig vid försäljning av eldningsoljor till fastighetsägare, och om erforderlig publicering av dessa beräkningar. Så har också skett och sker alltjämt.

Redan de tidigare av dessa undersökningar kunde påvisa att rabattgivning förekom i betydande utsträckning. Dessa undersökningar torde ha varit en förutsättning för den uppgörelse, som i december 1958 träffades mellan Sveriges fastighetsägareförbund och Hyresgästernas riksförbund och som innebar att förekommande rabatter på eldningsolja till fastighetsägare skulle beaktas vid beräkningen av bränsletilläggen från och med den 1 oktober 1958. Publiciteten kring undersökningarna torde vidare ha varit anledningen till att först ett och därefter alla oljeföretag på våren 1959 övergick till ett system med generella rabatter, vilket efter någon tid avlöstes av en sänkning av listpriserna på eldningsolja.

Rabattförhållandena under bränsleåret 1959/60 var icke föremål för någon undersökning från pris- och kartellnämndens sida. Detta sammanhänge med den nyssnämnda »nollställningen» av oljebolagens försäljningspriser, som genomfördes våren och sommaren 1959 och som innebar en betydande sänkning av listpriserna, åtföljd av en stark inskränkning av rabattgivningen. Sedan det emellertid visat sig, att oljerabatterna under år 1960 återigen börjat bli av väsentlig omfattning, beslöt nämnden att undersöka rabattförhållandena vid försäljningen av eldningsolja till fastighetsägare i framför allt Stockholm, Gö-

Svar på interpellation ang. brännolja- och eldningsolja-priserna

teborg och Malmö under bränsleåret 1960/61.

Utredningen verkställdes i januari och februari 1961. Vid denna undersökning visade det sig, att en mycket stor del av fastighetsägarna åtnjöt rabatt. I Stockholm erhöles sålunda 88 procent av samtliga fastighetsägare rabatt. Samtidigt visade det sig emellertid att rabatterna i ett stort antal fall ännu icke var slutgiltigt fixerade till sin storlek vid tidpunkten för undersökningens genomförande, d. v. s. i början av år 1961. I många fall användes beteckningen »tillsvidararabatt», i andra fall hade visserligen rabatt överenskommit men storleken av rabatten lämnats därhän tills vidare, i regel till bränsleårets slut. För att utröna rabattgivningens faktiska omfattning och betydelse under bränsleåret 1960/61 har därför ytterligare kontrollundersökningar gjorts efter bränsleårets utgång. Dessa undersökningar, som avser oljeförsäljningen till hyresfastigheter i Stockholm, samtliga residensstäder samt Borås, Hälsingborg och Norrköping, har numera slutförts och publicerats.

Det har framkommit att rabatter har utgått till praktiskt taget alla köpare. Variationerna mellan olika orter är betydande, men ett genomgående drag är att tyngre oljor rabatterats mer än lättare. För samtliga undersökta orter uppgick sålunda rabatterna till i genomsnitt 16 procent i fråga om tyngre och 8 procent i fråga om lättare oljor. I Stockholm betyder detta att rabatterna i medeltal utgjort omkring 14 kronor per kubikmeter för eldningsolja 1 och 2 samt omkring 18 kronor för eldningsolja 3 och 4. I Göteborg och Malmö uppgick motsvarande rabatter till i medeltal 20 och 24 kronor för lättare respektive tyngre oljor.

I oktober i år genomfördes en kraftig höjning av listpriserna. Kubikmeterpriset på eldningsolja 1 och 2 höjdes med 16 kronor och på de tyngre oljorna med 12 kronor. Såvitt man kan se var

höjningen inte betingad av någon uppgång i vare sig fob-priser eller fraktsatser, varför det ligger nära till hands att anta, att prishöjningen tillkommit för att möjliggöra en fortsatt kraftig rabattgivning. Rätt snart efter prishöjningen beslutade också ett av oljeföretagen att lämna en generell rabatt om 10 kronor per kubikmeter till samtliga förbrukare, vilket tycks ha lett till motsvarande åtgärd från övriga företag i branschen.

Det är givet, att denna utveckling på oljemarknaden måste följas med uppmärksamhet av statsmakterna. Pris- och kartellnämnden tog efter den av herr Svenning berörda prishöjningen omedelbart upp saken och nämndens styrelse har beslutat göra en undersökning av oljebolagens anskaffningskostnader och faktiska försäljningspriser för olika oljeprodukter. Samtidigt har nämnden hos ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor riktat uppmärksamheten på prisutvecklingen och rabattgivningen på oljeområdet. Nämnden kommer därtill att också för bränsleåret 1961/62 klarlägga rabattgivningen vid försäljning av eldningsolja till fastighetsägare. Något särskilt utredningsuppdrag åt nämnden av den innebörd herr Svenning ifrågasatt erfordras alltså inte.

Jag vill särskilt betona, att den nu beslutade nya utredningen har en vidare syftning och avses bli bredare upplagd än de hittills gjorda undersökningarna. Dessa hittillsvarande undersökningar har som jag redan berört endast gällt priser och rabatter vid försäljning av eldningsolja till fastighetsägare för uppvärmningsändamål, under det att den nya utredningen avses inbegripa hela försäljningen, alltså även till industrien, liksom också oljebolagens anskaffningskostnader. Genom en sådan bred uppläggning bör utredningen kunna skapa underlag för en mera samlad bedömning av oljebolagens prispolitik än som hittills varit möjligt. Jag anser i

Svar på interpellation ang. brännolja-
priserna

likhet med interpellanten att oljebolagens nuvarande prispolitik gör det önskvärt att underlag för en sådan bedömning kommer fram, bland annat för att det skall kunna avgöras, huruvida något ingripande i annan form beträffande prisbildningen på eldningsolja bör ske.

Oljebolagens prispolitik berör förhållandena på hyresmarknaden. Som bekant råder för närvarande avtalsfrihet mellan fastighetsägare och hyresgäster i fråga om hyresavtalens bränsleklausuler. Detta är förhållandet också i hyresreglerade fastigheter, där hyresnämnderna dock har prövningsrätt. I fastigheter, som färdigställts under senare år, torde man i allmänhet ha gått över till s. k. exklusiveavtal, d. v. s. hyresgästen debiteras i princip endast hyresvärdens faktiska kostnad. I de flesta fallen beräknas dock bränsletilläggen enligt s. k. inklusiveavtal, d. v. s. beräkningen göres schematiskt med utgångspunkt från oljebolagens listpriser. I sådana fall är det uppenbart, att hyresgästerna kan dra stor nytta av de av pris- och kartellnämnden publicerade undersökningarna om oljebolagens faktiska rabattgivning. De fakta som där kommer fram kan tas till utgångspunkt för överläggningar mellan parterna på hyresmarknaden. Så har ju också skett. Den överenskommelse, som träffades i december 1958 och som fortfarande gäller, har väl dock inte givit ett för hyresgästerna fullt tillfredsställande resultat i praktiken. Det framstår därför som synnerligen angeläget, att pris- och kartellnämndens fortsatta rabattundersökningar publiceras så snabbt som förhållandena medger under bränsleåret, så att hyresgästerna sätts i tillfälle att ta upp förhandlingar med fastighetsägarna eller att aktualisera frågan om bränsleklausulernas utformning hos hyresnämnderna och hyresrådet.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Svennings interpellation.

Vidare anförde:

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det synnerligen positiva svaret.

Det är för hyresgästerna av största vikt att det osunda rabattsystem, som under flera år tillämpats för eldningsolja, ingående granskas och att resultatet av denna granskning offentliggöres. Enligt pris- och kartellnämndens nu slutförda undersökningar har fastighetsägarna för bränsleåret 1960/61 kunnat tillgodogöra sig mer än 20 miljoner kronor i oljerabatter. Pris- och kartellnämndens berömvärda arbete vid ett par tidigare undersökningar kan inte nog uppskattas.

I juli i år kunde man glädjande nog konstatera att samtliga listpriser hos alla oljebolag var likartade och att bolagen avsevärt hade reducerat priserna över hela linjen. Men sedan kom i oktober en höjning på 16 kronor för de lättare oljorna och 12 kronor för de tyngre. Högst fjärdedelen av prishöjningen kan anses vara kostnadmässigt motiverad. Ett oljebolag har ju också genom sin prispolitik styrkt riktigheten av vad jag här säger genom att till alla oljeförbrukare ge samma återbäring på det nya listpriset.

Jag ber att få återge vad Finanstidningen skriver i anledning av höjningen av eldningsoljan: »Att man från fastighetsägarehåll är så angelägen om att återinföra rabattsystemet beror på att de utgående bränsletilläggen beräknas på basis av de officiella listpriserna, medan hänsyn ej tages till eventuella rabatter. Fastighetsägarna kan därför nu avsevärt höja sina bränsletillägg utan att de i realiteten behöver betala nämnvärt mer än tidigare för eldningsolja.

Att denna mot hyresgästerna orättvisa politik ej bör tillåtas i fortsättningen är självklart. Priskontrollnämnden

Svar på interpellation ang. brännoljepriserna

har givetvis också sin uppmärksamhet riktad på saken och kommer förmodligen förhandlingsvägen söka förmå oljebolagen att avskaffa det rabattsystem som den hårda inbördes konkurrensen nu framlockat.»

Det är självklart att hyresgästorganisationen inte kan acceptera att mellanhänderna tar hem en oskälig vinst. Men nuvarande kontraktsbestämmelser skapar stora svårigheter. Enligt inklusive-klausulen som är förhärskande i Stockholm och i större delen av landet skall bränslekostnaderna tagas ut efter listpriserna.

De betydande rabatter som nu lämnas stannar direkt hos fastighetsägarna och inte hos de verkliga konsumenterna — hyresgästerna. Det är därför av den största betydelse att man kan komma till rätta med det osunda rabattsystemet. När de faktiska oljepriserna genom konkurrensen drages ned på en gynnsam nivå, måste detta få påverka det allmänna kostnadsläget. Bränsletilläggen skall helt naturligt avspegla de verkliga kostnaderna. Fastighetsägarna kommer härigenom inte längre att ha intresse av att söka få förmånliga villkor i form av rabatter i stället för lägre priser.

Konkurrensen borde allmänt vara inriktad på priserna. Det är inte endast ett konsumentintresse att så sker. Det är också av en sådan allmän-ekonomisk betydelse att det måste betecknas som ett samhällsintresse. Skulle inte rättelse kunna komma till stånd i fråga om rabattfloran inom oljebranschen, måste hyresgästerna ta konsekvenserna och se till att de allmänt får en annan kontraktsformulering beträffande bränsle och att man då tar sikte på att värmetablåerna skall avspegla de verkliga kostnaderna.

Den största orättvisan drabbar givetvis innehavare av egnahem och mindre bostadsfastigheter, grupper som inte har tillgång till prisuppgifter och knappast kan räkna med att få några ra-

batter. Det är dessa medborgargrupper, som, genom högre pris, får betala förmånerna till andra köpare av olja.

Den nya utredningsform som herr statsrådet omnämnt i sitt svar och den snabbare publicitet i fråga om pris- och kartellnämndens rabattundersökningar vilken signalerats kommer att bli till gagn för hyresgästorganisationen i dess förhandlingar med fastighetsägarna i detta angelägna ärende.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Tankegången bakom herr Svennings interpellation är uppenbarligen den att det rabattkrig som pågår på oljemarknaden har lett till att prisreduceringarna inte kommer konsumenterna, hyresgästerna, till godo. Om det hade varit någon annan än herr Svenning som framfört dessa tankar, skulle jag kanske ha förstått det. Jag har litet svårare att förstå sådana reflexioner, då jag vet vilken betydelsefull ställning herr Svenning intar i hyresgäströrelsen och hur väl orienterad herr Svenning är i dessa sammanhang.

Herr Svenning känner mycket väl till den överenskommelse från 1958 som handelsministern berörde, vilken innebär att bränsletilläggen justeras och ändras i efterhand på basis av de priser och de rabatter som tidigare lämnats. Överenskommelsen innebär som bekant att sedan fastighetsägarna fått ett visst bestämt belopp skall tre fjärdedelar av återstoden av rabatterna tillgodoräknas hyresgästerna. Så sent som i går ägde såvitt jag vet förhandlingar rum mellan hyresgäströrelsen och fastighetsägarorganisationen, och dessa förhandlingar ledde till att man med hänsyn till dessa rabatter skulle reducera bränsletilläggen för första kvartalet 1962 med 3 procent. Nu kan man — det är jag också medveten om — naturligtvis diskutera huruvida den andel som tillförs fastighetsägarna är riktigt avvägd. Denna andel är emellertid resultatet av förhandlingar mellan de två

Svar på interpellation ang. brännolja- och oljepriserna

stora organisationerna, och det har ansetts riktigt att fastighetsägarna skall få i varje fall en så stor del av rabatten som motsvarar kassarabatter o. d. och dessutom en ytterligare andel som stimulans för att de skall försöka få så goda inköpsvillkor som möjligt vid förhandlingarna med sina oljeleverantörer. Man kan naturligtvis diskutera om avvägningen är riktig, men den är som sagt resultatet av förhandlingar mellan hyresgäströrelsen och fastighetsägarna.

Jag är också beredd att erkänna att rabattsystemet gått alltför långt. Det verkar inte förnuftigt att tillämpa generella rabatter av den storleksordning som det här är fråga om. Att man på detta område som på alla andra områden använder kvantitetsrabatter är riktigt och förnuftigt, men de generella rabatterna tycker jag verkar stötande. Det har från något håll sagts att detta är ett smidigt system för att lätt kunna anpassa priserna efter den mycket skiftande situationen på området. Det har sagts vara ett smidigare system än om man skulle behöva ändra de fasta priserna. Men jag tycker ändå att man har gått för långt.

I själva verket betalar oljekonsumenterna här i Sverige lägre priser än på flertalet andra håll i världen. Det måste väl från hyresgästernas synpunkt vara av mycket stort intresse att det föreligger en hård konkurrens mellan oljeföretagen, och prissättningen och rabattgivningen är uttryck för den mycket skarpa konkurrensen.

Konkurrensen har såvitt jag förstår medverkat till att vi i vårt land har oljepriser, som med hänsyn till fraktkostnaderna och Sveriges geografiska läge måste betraktas som de lägsta i världen. Om man jämför prissättningen 1949 med prissättningen 1961, finner man att fob-priserna under denna tid har ökat med nära 20 procent, medan listpriserna minskat med 1,5 procent. Under samma tidsperiod har oljebolagens marginaler — och dessa skall

täcka oceanbefraktning, lagring och distribution — sjunkit från ungefär 66 kronor till 45 kronor, d. v. s. med 31 procent. Detta har skett under en tid då konsumentprisindex har stigit med 63 enheter.

Med sådana siffror för ögonen har man svårt att hålla med om att oljekonsumenterna i vårt land betalar — som man får ett intryck av när man läser herr Svennings interpellation — orimligt höga priser. Jag skulle vilja fråga herr Svenning: Innebär interpellationen att herr Svenning inte anser att hyresgäströrelsen är tillräckligt stark för att vid de fortsatta förhandlingarna kunna bevaka hyresgästernas intressen?

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag känner mycket väl till alla dessa förhållanden, och det är helt naturligt eftersom jag deltagit i förhandlingar. Men jag kan inte förstå vad herr Bohman menar när han säger att det skall vara ett rabattsystem. Vad betyder det? Det bör ju här på detta område liksom alltid annars när det gäller bränslekostnader vara fråga om självkostnadspriser. Det ligger något i själva ordet »rabatter» som inte hör hemma i självkostnadspriset. Vi vill inget annat än att det skall vara riktiga listpriser. Inga rabatter alls med undantag av viss kvantitetsrabatt, som jag inte har ifrågasatt. Med nuvarande rabattsystem förlorar hyresgästerna möjligheten att få klarhet i de riktiga priserna. Hur mycket utgår i rabatter, vilka rabatter tillämpas o. s. v.?

Visst har vi förhandlingar, men redan förhandlingarna är på detta sätt bundna. Kontrakten bestämmer ju helt enkelt vilka möjligheter hyresgästerna har; det står nämligen »listpriser» i inklusivekontrakten. Då har vi bara att förhandla om listpriser, ty rabatterna omnämns inte i kontrakten. Som herr Bohman säger tar fastighetsägarna undan 5 kronor genast och delar sedan resten med hyresgästerna. Detta måste

Svar på interpellation ang. brännoljepriserna

vara ett horribelt utgångsläge. Vi har i fortsättningen inget annat val än att söka införa exklusivekontrakt, och vi kommer att göra det över hela linjen.

Vi har en viss inblick i prissättningen på olja genom att vi har överläggningar också med de kommunala bostadsföretagen och med städerna som fastighetsägare. I Malmö går hela rabatten till hyresgästerna, och vi hyresgästrepresentanter får full insyn i bokföringen. Som exempel kan jag nämna att Industriverken i Malmö, som levererar fjärrvärme, förra året betalade tillbaka 495 000 kronor till hyresgästerna.

Vi vill inget annat ha än de rätta priserna utan några rabatter och en fullständig insyn i förhållandena på marknaden. Därför att vi har låga priser i vårt land, herr Bohman, skall väl inte fastighetsägarna ha en del av de av dem rekommenderade rabatterna. Fastighetsägarna ha ju inget annat att göra än att ta emot oljan och sedan se till att den förvandlas till värme. Hyresgästerna betalar hela kostnaden för värmen. Som ren rättvisepincip återstår inget annat än att hyresgästerna får riktiga oljepriser och att kontrakten blir så utformade att de möjliggör full insyn. Det skall inte vara sådana kontrakt som binder dem vid s. k. listpriser, med dolda rabatter.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Som herr Svenning med säkerhet känner till, förekommer på olika håll inom näringslivet att man har fasta listpriser som avses att tillämpas under en längre period. Sedan ordnar man den rörliga prissättningen inom perioden genom rabatter som är baserade på den aktuella marknadssituationen. I detta speciella fall har Fastighetsägareförbundet tillsammans med hyresgäströrelsen kommit överens om att man, när det gäller att beräkna bränsletilläggen, skall ta hänsyn inte bara till listpriserna utan också till rabatterna. Man försöker bilda sig en uppfattning

om hur stora rabatter som lämnats under en förfluten tid. När man klarlagt detta gör man en justering av bränsletilläggen för kommande kvartal. Man har därvid kommit överens om hur stor del av dessa rabatter som skall tillförsäkras fastighetsägarna och hur stor del av rabatterna som skall komma konsumenterna till godo.

Detta har man alltså kommit överens om vid förhandlingar, där herr Svennings organisation har medverkat. Man kan diskutera om överenskommelsen är riktig och rättvis. Jag har inte lagt mig i den saken. Jag har bara konstaterat att det är ett förhandlingsresultat och att det är det resultatet som tillämpats. Jag har medgivit att jag tycker att man gått för långt med rabattsystemet. Det vore mera rationellt att få ett vettigare listprissystem. Kvantitetsrabatter kommer ändå alltid att tillämpas, och det är också förnuftigt och riktigt.

Får jag slutligen fråga herr Svenning med anledning av slutorden i hans replik: Förhåller det sig alltså på det sättet när exklusivekontrakt används, att de kommunala och allmännyttiga företagen, som enligt vad jag vet i stor utsträckning tillämpar dessa klausuler, inte behåller någon del av de rabatter som också utgår när exklusivekontrakt används? Behåller de inte ens kassarabattdelen?

Jag skulle vara tacksam för ett svar på den frågan.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Det måste vara något osunt i det hela. I juli i år fick vi riktiga listpriser över hela linjen. När sedan bränslesäsongen började, höjdes listpriserna med 16 respektive 12 kronor. Vid förfrågan hos oljebolagen uppgavs allmänt att anledningen till prisförhöjningen var trycket från fastighetsägarna, som ville ha rabatter. Vi var alltså inne i ett fullständigt normalt bränsleläge när denna svängning inträdde. Förändringen inträdde bara

därför att fastighetsägarna skulle få rabatter. Kan det vara något att försvara?

Sedan skulle jag vilja framhålla — och jag vet att det jag här säger är riktigt, eftersom jag också är fastighetsnämndens ordförande i Malmö — att vi vid förhandlingar med industriverken och de kommunala bolagen har fått ut samtliga rabatter till hyresgästerna. Jag kan alltså här slå fast, att vi inte har något att anklaga dessa för; de har tvärtom betalat ut precis den rabatt som de själva fått.

Huruvida det gäller även något slags kassarabatt eller inte är mycket svårt att säga. Men jag tror inte det skulle vara omöjligt, därest det förekommer sådan rabatt, att också få ut den. Man är fullt klar över att dessa pengar är hyresgästernas, inte någon annans — och inte fastighetsägarnas!

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag har två gånger erkänt, att jag tycker att rabattkrånglet i och för sig brett ut sig alltför mycket. Men vad som är väsentligt här, och det är det jag vill understryka, är att hyresgästerna får den andel av rabatterna, som överenskommits vid förhandlingar mellan hyresgästorganisationen och Fastighetsägareförbundet. Anser man att den överenskommelsen är felaktig, torde hyresgästorganisationen vara tillräckligt stark för att få överenskommelsen ändrad.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag har också en gång understrukit, att fastighetsägarna i sina kontrakt infört en formulering, som verkar på detta sätt. Det betyder, herr Bohman, att man förhandlar »under galgen», d. v. s. man försöker få ut vad man kan få ut med hänsyn till kontraktens bestämmelser.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare fru Nettelbrandt har frågat mig om jag vill lämna en redogörelse för den aktuella situationen vid sjukhusen i riket, vilka åtgärder som kommer att vidtagas för att avhjälpa personalbristen samt om jag övervägt initiativ i syfte att få till stånd arbetstidsomläggningar och annan försöksverksamhet vid sjukhusen för att komma till rätta med personalbristen utan att avvakta resultatet av den verksamhet som bedrivs av den nyligen tillkallade samarbetsgruppen med uppgift att överväga åtgärder ägnade att motverka bristen på vårdpersonal m. m.

Vidare har ledamöterna av kammaren fröken Karlsson och herr Ohlin under åberopande av en av läkare vid Lunds lasarett företagen utredning frågat mig, om jag avser att på motsvarande sätt låta utreda läget inom den slutna sjukvården och dess verkningar för de sjukvårdsbehövande.

Jag anhåller att få besvara dessa spörsmål i ett sammanhang.

Medicinalstyrelsen har nyligen framlagt en redovisning av vakanserna vid sjukhusen i landet per den 2 oktober i år. Av redovisningen framgår, att av cirka 41 500 tjänster för annan sjukvårdspersonal än läkare var omkring 6 400 vakanta, därav nära 1 800 eller 4,3 procent av totalantalet utan vikarie. Av cirka 11 600 sjukskötersketjänster var närmare 2 600 vakanta, av vilka drygt 1 000 eller 8,7 procent utan vikarie. Procenttalet är ungefär detsamma som vid motsvarande tidpunkt föregående år. Antalet sjukskötersketjänster då var 11 300, medan antalet vakanser utan vikarie uppgick till ca 900. Detta innebär sålunda att denna höst omkring 230 fler sjuksköterskor är verksamma vid

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

sjukhusen jämfört med föregående år. Inom barnmorskeåren utgör vakanserna 32 tjänster eller 4,8 %. Bland sjukgymnaster och kuratorer har vakanserna sedan den 1 oktober 1960 ökat från 8,3 till 12,6 respektive 1,3 till 2,3 %, medan vakanserna för arbets- och sysselsättningsterapeuterna under samma tid sjunkit från 3,4 till 2,8 %. Av närmare 4 800 undersköterske- och barnskötersketjänster var 102 eller 2,2 % vakanta utan vikarier. För kategorien övrig vårdpersonal, om i runt tal 18 000 tjänster, redovisas 485 eller 2,7 % vakanta. Även för dessa sistnämnda personalkategorier föreligger en märkbar ökning av vakanserna under det senaste året.

Den av fru Nettelbrandt särskilt berörda sjuksköterskebristen är ojämnt fördelad över landet. I Stockholm, Göteborg och Malmö utgör de vakanta sjukskötersketjänsterna resp. 10,1, 9,1 och 8,5 %. I Hälsingborg är motsvarande siffra betydligt lägre eller 2 %, men i Norrköping så hög som 15 %. Inom landstingen varierar vakanserna från 1,3 % till cirka 18 %. Mindre vakanser än 5 % förekommer i sju landsting.

Vakansläget vid undervisningssjukhusen samt vid delade och odelade lasarett var i huvudsak likartat eller 8,5—9,6 %. Vid sanatorier och epidemisjukhus utgjorde vakanserna 14,8 resp. 14,3 % och vid sjukhem för långvarigt kroppsjuka 4,3 %.

Inom sjukhusen har vakanserna särskilt drabbat operations- och vårdavdelningarna, där cirka 10 % av sjukskötersketjänsterna är vakanta. Dessa två kategorier svarar inte bara för den relativt utan även numerärt sett största bristen. Vad gäller röntgen- och nattsköterskor uppgår vakanserna till omkring 7 %. I fråga om övriga sjuksköterskor vid sjukhusen — vid apotek, blodgivarcentral, mottagning och laboratorier — är vakanserna 3,2—5,4 %. Härav framgår tydligt att det är avdelningar förenade med arbete på obekvämtid samt jour- och beredskapstjänstgör-

ing — operations-, röntgen- och vårdavdelningar — som drabbas mest kännbart av sjuksköterskebristen, medan exempelvis mottagningsavdelningarna, där tjänstgöringen i stort sett kan förläggas till kontorstid, har lättare att rekrytera sjukskötersketjänsterna.

Sjuksköterskebristen gör sig sålunda gällande med varierande styrka i olika delar av landet, vid olika typer av sjukvårdsinrättningar och bland olika grenar av sjuksköterskeyrket. Någon redovisning föreligger ej hur bristen fördelar sig inom de olika medicinska disciplinerna, men det torde vara en allmän uppfattning att vissa av de s.k. exklusiva specialiteterna blivit särskilt drabbade.

Medicinalstyrelsen har vid månads-skiftet oktober-november i en enkät till 31 lasarett efterfrågat antalet platser vid nya avdelningar, som på grund av personalbrist ej kunnat öppnas. Bland de 31 lasarett ingår förutom samtliga undervisningssjukhus de sjukhus, som enligt uppgift under de senaste tre åren nybyggs eller tillbyggs med nya avdelningar. Sjukhusen i fråga svarade för något över hälften av samtliga vårdplatser vid lasarett i riket. Av enkätsvaren framgår att sammanlagt 448 vårdplatser hörde till nya avdelningar, som ej kunnat öppnas, d. v. s. 1 procent av samtliga platser vid lasarett. Med hänsyn till att vårdplatser normalt icke kan utnyttjas till 100 % på grund av bl. a. rutinmässiga åtgärder vid patientbyten bör nämnda siffra reduceras till omkring 400.

De berörda 31 lasarett har även lämnat uppgifter om situationen efter sommarstängningarna 1961. För 12 av dessa sjukhus uppgavs situationen ha varit sämre medan vid 12 av sjukhusen läget ansågs ha varit detsamma som föregående år. En bättre situation rapporterades från 6 sjukhus.

Beträffande frågan om åtgärder för att avhjälpa sjuksköterskebristen har — såsom jag framhöll i svar på fråga av

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

fru Kristensson vid innevarande års vår-riksdag — alla ansträngningar gjorts för att öka sjuksköterskeutbildningen. Antalet utbildningsplatser vid sjuksköterskeskolorna var år 1950 omkring 1 400 och år 1958 1 600. I april i år uppgick antalet platser till i det närmaste 2 000 och beräknas redan nästa år stiga till inemot 2 300. Skolornas utbildningskapacitet bör emellertid ökas ytterligare. Inom vissa landstingsområden är tillgången på utbildningsplatser alltför högst otillfredsställande. Flertalet av dessa landsting planerar emellertid nu antingen nya skolor eller utökning av platsantalet vid redan befintliga skolor.

Medicinalstyrelsen bör på allt sätt försöka stimulera och underlätta en sådan fortsatt utbyggnad av utbildningskapaciteten. För statens del vill jag erinra om att vid den statliga sjuksköterskeskolan i Stockholm har anordnats extra kurser och ytterligare sådana planeras. Vid den år 1953 inrättade statliga sjuksköterskeskolan i Göteborg har kapaciteten utökats, och staten har därjämte på olika sätt genom ekonomiskt bidrag stimulerat privata sjuksköterskeskolor att fortsätta och utvidga sin verksamhet. Vidare har Kungl. Maj:t den 19 maj i år uppdragit åt en sakkunnig att utreda möjligheterna att inrätta ytterligare en statlig sjuksköterskeskola avsedd att i första hand tillgodose undervisningssjukhusens behov av sjuksköterskor. Den 17 november 1961 har Kungl. Maj:t vidare uppdragit åt en särskild sakkunnig att upptaga överläggningar med Norrköpings stad om villkoren för en förläggning till staden av denna skola.

Kungl. Maj:t har därjämte den 30 juni 1961 uppdragit åt medicinalstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning att snarast möjligt anordna utbildning för eller i förekommande fall utöka befintlig utbildning för laboratoriepersonal, röntgenpersonal och annan sjukvårdsperso-

nal, som kan avlasta eller ersätta personal med sjuksköterskeutbildning. Uppdraget omhändershas av en arbetsgrupp, som redan framlagt förslag till utbildning av laboranter, röntgenassistenter, radioterapiassistenter och operationsassistenter. Vad gäller laboranterna utbildas för närvarande 88 per år, och man räknar med att utbildningskapaciteten skall kunna höjas till att omfatta under läsåret 1961/62 cirka 250 och läsåret 1962/63 cirka 450 elever. Yrkesskolorna i bl. a. Lund, Solna och Örebro har förklarat sig villiga att anordna försöksutbildning för sammanlagt 30 röntgenassistenter fr. o. m. våren 1962. Även för operationsassistenter planeras en försöksverksamhet med 30 deltagare fördelade på tre olika platser i landet.

I början av november avlämnade utredningen angående vissa sjuksköterskornas och undersköterskornas arbetsuppgifter sitt betänkande, benämnt arbetsuppgifter och utbildning för viss sjukvårdspersonal. I betänkandet föreslås dels att arbetsuppgifter, för vilka ej krävs sjukvårdsutbildning, avlastas personal med sådan utbildning, dels en omfördelning av arbetsuppgifterna för sjuksköterskor, undersköterskor och sjukvårdsbiträden. Dessa förslag har föranlett utredningen att föreslå en reviderad utbildning för sjukvårdsbiträden och undersköterskor. Betänkandet är för närvarande föremål för skyndsamt remissbehandling. Det bör vara möjligt att igångsätta utbildningen redan i vår.

Det utredningsarbete som nu utförts eller för närvarande pågår är av stort intresse för prognosarbetet inom arbetsmarknadsstyrelsen, inte minst med hänsyn till att en omfördelning av arbetsuppgifterna och tillkomsten av »ersättningspersonal» för sjuksköterskor givetvis påverkar behovet av sistnämnda personal. Nämnda två faktorer leder vidare till att sjuksköterskeutbildningen bör överses. Jag avser att omedel-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

bart ta upp denna fråga, sedan remissbehandlingen av nämnda betänkande avslutats.

Sedan jag sålunda lämnat en redogörelse för den aktuella situationen vid sjukhusen i riket och vilka åtgärder som hittills vidtagits för att avhjälpa personalbristen får jag slutligen i anledning av fru Nettelbrandts fråga om jag övervägt initiativ i syfte att få till stånd arbetstidsomläggningar m. m. framhålla att — även om sådana åtgärder givetvis i första hand ankommer på respektive huvudmän själva att vidtaga — jag likväl tillkallat den av interpellanten nämnda samarbetsgruppen just för att snabbt överväga olika åtgärder, som kan vara ägnade att minska följderna av föreliggande brist på vårdpersonal. Enligt vad jag har mig bekant har gruppen börjat att insamla och bearbeta material från pågående försöksverksamhet med arbetstidsomläggningar, inrättande av sekreterartjänster på vårdavdelningar m. m. i syfte att snart möjligt sprida kännedom om resultatet av denna försöksverksamhet till huvudmännen och intressera dessa för att genomföra sådana reformer som visat sig ägnade att minska de skadliga verkningarna av rådande bristsituation. Gruppen kommer även att i den mån så visar sig lämpligt själv föreslå olika huvudmän att försöksvis pröva rationaliseringsåtgärder, som ännu icke eller icke i tillräcklig omfattning prövats inom sjukvården. Jag har således genom tillsättande av arbetsgruppen syftat till att få till stånd sådana omedelbara åtgärder som fru Nettelbrandt efterlyser i sin interpellation.

Vad slutligen angår fröken Karlssons och herr Ohlins fråga om jag avser att på motsvarande sätt som skett i Lund låta utreda läget inom den slutna sjukvården och verkningarna för de sjukvårdsbehövande vill jag erinra om att lasarettet i Lund som sedan länge varit ett undervisningssjukhus, f. n. håller på att byggas ut till ett regionsjukhus

i enlighet med de riktlinjer för regionsjukvårdens utbyggande som fjolårets riksdag tog ställning till. Till grund för riksdagens beslut låg en ingående undersökning angående behovet av vårdplatser inom den högspecialiserade kroppssjukvården. Utbyggnaden av dessa regionsjukhus sker nu enligt de fastställda riktlinjerna, varvid staten bidrager med betydande belopp. Utbyggnaden av regionspecialiteterna har i Lund hunnit längre än i flertalet av de övriga regionerna i södra Sverige. Som jag framhöll i regionvårdspropositionen täcker befintliga vårdplatser i Lund och Malmö i just de regionspecialiteter, där de största svårigheterna f. n. föreligger, det beräknade behovet för regionens del. Så länge utbyggnaden framför allt i Linköping och Örebro knappast mera än påbörjats är det dock givet att trycket på de redan befintliga regionklinikerna — det gäller icke endast Lund utan också Stockholm och Göteborg — är större än vad det kan beräknas bli i framtiden. Den planerade utbyggnaden kommer sålunda att innebära lättnader i dessa städer samtidigt som den medför avsevärda förbättringar för de sjukvårdsbehövande. Då utbyggnaden torde komma att i tiden sammanfalla med den ökning av utbildningskapaciteten som jag nämnt i det föregående, finns det anledning att räkna med en bättre balans i förhållandet mellan vårdplatser och personal. Innan så skett kan svårigheter kvarstå för de sjukvårdsbehövande i Lundaregionen. För att ytterligare få klarlagt situationen i Lund och verkningarna för de sjukvårdsbehövande kommer medicinalstyrelsen på begäran av Malmöhus läns landsting att i mitten av december inspektera lasarettet där. Innan denna omfattande och med anlitande bl. a. av styrelsens vetenskapliga råd utförda undersökning avslutats och medicinalstyrelsen fått möjlighet att göra en slutlig bedömning av förhållandena och verkningarna för de sjukvårdsbehövande, är jag inte be-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

redd att ta ställning till frågan om ytterligare utredningar i detta hänseende kan anses påkallade.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat de till mig framställda frågorna.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation. Det har enligt min mening givit en mycket värdefull kartläggning av den bristsituation som vi har i dag. Det är också som jag ser det viktigt att observera, att på sjukvårdens område föreligger en brist även inom en mängd andra personalkategorier än sjuksköterskor, vilket jag också har pekat på i min interpellation. Särskilt vad beträffar sjukgymnaster är bristen allvarlig med tanke på ökningen av vakanserna från 8,3 till 12,6 procent. Även om siffrorna i övrigt när det gäller dessa personalkategorier i dag inte på något sätt är alarmerande, finns det anledning att ha dem under uppmärksamhet på ett tidigt stadium, så att man inte även i fråga om dem kommer i en sådan bristsituation som nu föreligger beträffande sjuksköterskor. Det finns anledning att observera detta också med hänsyn till att många av de åtgärder som man nu föreslår innebär en övervältring av arbetsuppgifter på andra personalkategorier. Vi har då anledning att räkna med att det kan bli en ytterligare markerad brist på personal av den typen.

Av sjukskötersketjänsterna är enligt uppgift drygt 22 procent i dag vakanta, och 8,7 procent av dessa är helt utan vikarie. Det hade som jag ser det varit mycket värdefullt, om man i dag också fått något material som visat trenden. I april 1960 var 6,4 procent av tjänsterna utan vikarie, i april 1961 7,9 procent och nu är det 8,7 procent. Tren-

den är alltså helt klar. Den går enligt min mening i oroande riktning. Den undersökning, som åberopas i svaret och som medicinalstyrelsen gjort rörande några sjukhus särskilt vad beträffar sommarstängningarna, visar inte heller någon glädjande bild. Enligt den är det endast i en femtedel av fallen som det skett någon förbättring, medan det i två femtedelar av fallen har varit sämre än tidigare och i två femtedelar likadant i år som tidigare. Redan detta innebär ett mycket prekärt läge.

Inrikesministerns besked i våras om att inga allvarliga inskränkningar behövde befaras grundades på en undersökning som medicinalstyrelsen gjort efter kontakt med huvudmännen. Jag tror det finns anledning till särskild uppmärksamhet när det gäller sådana undersökningar. Jag lägger vikt vid att det tydligen varit divergerande uppfattningar beträffande bristsituationen mellan olika representanter för sjukhusen. Det har visat sig vid de undersökningsresultat som kommit från Lund, vilket är något som kammarens ledamöter väl har sig bekant genom de uttalanden och de redogörelser som lämnats i pressen. Men även vad beträffar Göteborg har enligt ett uttalande av professor Werkö representanter för sjukvårdsstyrelsen i likhet med inrikesministern offentligt uttalat, att antalet stängda avdelningar och bristen på sjukhusplatser inte föranledde bekymmer. Detta gällde emellertid enligt professor Werke inte all sjukhuspersonal. Tvärtom ansåg professorn enligt ett uttalande i somras, att under sommarmånaderna var det mera bekymmersamt än under någon annan tid.

Redan de här angivna siffrorna är oroande nog. Även utan kännedom om de skildringar som lämnats, inte minst i pressen, om den konkreta situationen på många håll är det lätt att föreställa sig, att en långvarig brist av sådan storlek som det här är fråga om måste få ytterligt kännbara verkningar, in-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

te minst för dem som arbetar inom sjukvården.

Vad jag skulle vilja efterlysa och som jag skulle ha ansett ha varit mycket värdefullt om det funnits med i svaret är en prognos, byggd på aktuella premisser. Är inte en av orsakerna till att vi i dag har detta läge, att tidigare inga realistiska prognoser har gjorts? Förändringar i utbildningskapaciteten måste ju rimligen göras på ett så tidigt stadium, att de får effekt när behovet av utbildad arbetskraft blir aktuellt. En prognos i dag skulle ta hänsyn till realiserbara verkningar av de skilda åtgärder som är företagna eller tänkta. Jag vill i detta sammanhang bara säga, att det vore värdefullt att få reda på vad de olika mycket positiva initiativ, som tagits både från inrikesministerns sida och av olika utredningar som arbetar med denna fråga, verkligen kan ge både på kort och på längre sikt.

Om jag tar ett enda exempel, nämligen förslaget att utbilda särskilda röntgenassistenter, kan det vara delade meningar om lämpligheten av en övervältning av sjuksköterskornas arbetsuppgifter på röntgenassistenter. Men även om man anser att det är värdefullt att få utbildning av särskilda assistenter innebär det enligt förslaget, att vi 1964 skall ha 30 röntgenassistenter utbildade. Förslag av den typen kan i dagens läge inte lösa några problem. Hänsyn måste i en sådan här prognos också tas till förändringar på grund av ökningen i investeringsvolymen, som blivit en följd av liberaliseringen av byggnadslagstiftningen. Likaså måste hänsyn tas till de förändringar i yrkesintensiteten som kan tänkas ha följt eller kommer att följa på den markanta ökning av giftermålsfrekvensen bland sjuksköterskor som också kunnat konstateras.

En prognos av det slag jag här angivit skulle ha varit av mycket stort värde. Den måste också vara av grundläggande betydelse för bedömningen av

åtgärder på längre sikt, vilket jag också efterlyst.

Vilka åtgärder föreslås nu i interpellationssvaret? Jo, i svaret talas om att alla ansträngningar gjorts för att öka sjuksköterskeutbildningen, och det är också om utbildning av såväl sjuksköterskor som övriga personalkategorier som svaret huvudsakligen handlar. Jag har redan sagt, och jag vill gärna understryka det, att där finns många positiva och värdefulla initiativ att ta fasta på. Men vad kan de ge, särskilt på kort sikt? Vi hade tidigare ett förslag om en reservkår, och vi vet i dag, att det gav praktiskt taget ingenting. Orsaken härtill är ganska lätt att räkna ut. Det föreslås en förbättring av utbildningen av sjukvårdsbiträden och undersköterskor och därmed en ökning av möjligheterna att åt dem överlämna mera självständiga uppgifter. Detta är säkerligen en riktig väg, och en sådan åtgärd kommer nog att hälsas med tillfredsställelse av dem som arbetar inom sjukvården. Men glöm inte bort, att även för en sådan åtgärds genomförande måste folk skaffas, och vi har en tid framför oss med brist på arbetskraft på olika områden.

Jag återkommer till förslagen från den särskilda utredningen beträffande röntgenassistenter och laboratorieassistenter. Ett genomförande av de förslagen kan säkerligen ge en del. Men det är nog alltför optimistiskt att tro, att det skulle innebära något revolutionerande. Det är en missuppfattning att tro, att röntgensköterskor huvudsakligen sysslar med apparatur o. d. och därför lätt kan ersättas med teknisk personal. En sådan kan avlasta men knappast ersätta sjuksköterskor. Dessutom har man på många röntgenavdelningar på t. ex. åtta tjänster endast fem à sex sjuksköterskor som sköter arbetet. Även om man får dessa röntgenassistenter, kan det inte bli fråga om något nettotillskott till sjuksköterskorna utan endast om att nedbringa deras

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

arbete till en rimlig nivå. Som jag tidigare nämnt rör det sig om 30 röntgenassistenter först år 1964, och det löser inte något problem nu.

Det är självklart, att utbildningskapaciteten behöver ökas. Säkerligen vill ingen bestrida det. Jag vill också gärna nämna, att man från fackligt håll tidigt varit inne på den tanken. Redan 1956 påpekade sjuksköterskornas egen organisation i ett yttrande över arbetskraftsutredningen, att utbildningskapaciteten var alltför snävt tilltagen och att man behövde en ökning med 2 000. Under de år som gått sedan dess hade det funnits möjligheter att ta initiativ i den riktningen. Men lika självklart som det är, att takten i utbildningen behöver ökas, lika självklart är att det dels tar lång tid, innan man kan nå någon effekt, dels att detta aldrig ensamt kan vara en vare sig reellt eller ekonomiskt försvarbar lösning. Det har i detta sammanhang flera gånger nämnts, att man inte kan fylla säll, även om man håller i mera vatten, och den liknelsen förtjänar att upprepas i detta sammanhang.

Generaldirektör Sterner har i en memoria i anslutning till utredningen av dessa frågor sagt: »Som redan framgått måste emellertid åtgärder för att häva sjuksköterskebristen med nödvändighet bli av flera olika slag. Lika farligt som det på längre sikt är att utsluta en ökning av utbildningskapaciteten därför att man i stället vill göra sjuksköterskeyrket mer attraktivt för gifta sjuksköterskor att stanna kvar eller öka tillgången på undersköterskor, lika olämpligt är det att avstå från den senare typen av åtgärder.»

När inrikesministern i april 1960 talade om hur man skulle komma till rätta med bristsituationen, hänvisades till upprepade överläggningar mellan berörda myndigheter, huvudmän och organisationer. Därvid hade enighet rått om att man i första hand borde stimulera de gifta sjuksköterskorna att åter-

vända till aktiv tjänst. Det talades om införande av sammanhängande arbetsskift, större antal deltidstjänster och ökade möjligheter till barntillsyn. Man berörde också lönefrågan, frågan om ersättning åt pensionerade och sambeskattningsproblemet. Jag finner det anmärkningsvärt, att dessa frågor inte på något sätt tagits upp i dagens interpellationssvar. Enligt den Sternerska promemorian, som jag redan tidigare citerat, skulle den snabbaste åtgärden vara en justering av villkoren för de pensionerade sjuksköterskorna. Särskilda åtgärder för deras del kom genom ett kungl. brev den 3 juni 1960. Det innebar en förbättring för dem som avgått efter 63 års ålder. För dem som avgått före 63 års ålder gällde dessa nya bestämmelser endast under en försöksperiod på två år, räknat från reglernas tillkomst. Denna försöksperiod är slut den 3 juni 1962, och jag har berört även denna fråga i min interpellation. Samtidigt har jag ställt en enkel fråga till civilministern. Det hade varit värdefullt, om den frågan hade besvarats gemensamt med denna, eftersom diskussionen av den frågan otvivelaktigt hänger samman med frågan i dess helhet. Min fråga lyder nu: »Har inrikesministern tänkt att tillse att försöksanordningen blir förlängd, helst permanent?» Något löfte från civilministern gavs inte. Jag vill påpeka, att det här ingalunda gäller förbättringar jämfört med andra områden utan endast att komma i paritet med vad som gäller på andra områden. Veterligt förekommer inte någonstans en differentiering av här antytt slag. Civilministern nämnde i sitt svar till mig, att om man generellt införde samma villkor inom pensionsperioden som efter pensionsperiodens övre gräns, skulle det kunna leda till en sänkning av den faktiska pensionsåldern. Men eu sådan ordning har vi redan på alla andra områden. Varför skulle vi då inte kunna införa den på detta bristområde? Inrikesmi-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

nistern måste väl dessutom vara särskilt angelägen om att få de pensionerade, som befinner sig i åldern mellan 60 och 63 år, intresserade av att återgå i tjänst, eftersom det är naturligt att förmoda att de har de största möjligheterna att uträtta ett aktivt arbete.

Oavsett om det skulle gå att lösa dessa frågor med enbart utbildning, måste man fråga sig om det verkligen är ekonomiskt försvarbart att utbilda människor, som sedan inte vill stanna kvar och arbeta i sitt yrke? Det är väl nödvändigt att även ta initiativ till åtgärder av annan art, och då kommer osökt lönefrågan in i bilden. Jag skall inte i detta sammanhang gå in på någon realdiskussion av lönefrågan. Även om det på det offentliga området endast finns ett embryon till förhandlingsrätt, så har jag stor respekt för denna förhandlingsrätt, och jag vill inte inför detta forum dra upp en diskussion. Jag skall bara peka på några faror och ställa en del, i någon mån retoriska frågor — frågor som dock i annat sammanhang bör bli besvarade.

Det gäller här ett arbetsområde med framför allt kvinnlig arbetskraft, och på sådana områden är arbetskraften här i landet vanligen inte väl betald. Det är dessutom fråga om ett vårdområde, och det brukar inte medföra att den kvinnliga arbetskraften är bättre betald. Men det är samtidigt fråga om ett bristområde, och på andra håll har de visat sig att det förhållandet stimulerat till speciella initiativ och åtgärder utöver vad som förekommit på områden där brist icke föreligger. Jag vill i detta sammanhang bara beröra en enda sak, inte minst därför att inrikesministern i sitt svar har framhållit att just de sjukhusavdelningar, där det förekommer arbete på obekvämt arbetstid samt jour- och beredskapstjänstgöring, har mest kännbart drabbats av arbetskraftbristen.

Det finns inom sjukvården någonting som heter beredskapsersättning och som

utgör 20 öre i timmen plus eventuell ersättning för inryckning i aktivt arbete. Jag frågar: Vilken människa vill i dagens läge hålla sig i beredskap för en ersättning av 20 öre i timmen? Och vad som kanske är ännu värre: när det gäller tillsynen vid sjukstugorna får man 40 öre i timmen för att ställa sig till förfogande för sådan tillsyn men det utgår ingen ytterligare ersättning därest det blir fråga om att rycka in i arbetet. Låt oss anta att den jourhavande sjuksköterskan en natt först blir uppringd av ett sjukvårdsbiträde med en förfrågan som det tar 10 minuter att klara ut. Nästa uppringning gäller kanske en klinikpatient som måste tas in, och den tredje gången blir det en fråga om en injektion. Allt tar tillsammans kanske inte mer än en timme, men vederbörande har då blivit väckt tre gånger på natten.

Jag tror att detta problem måste ses just mot bakgrunden av inrikesministerns upplysning om att det är just avdelningar med jour- och beredskapstjänstgöring som mest kännbart drabbats av arbetskraftsbristen.

Frågan om arbetstiden har diskuterats mycket i detta sammanhang. Vem vill i dagens läge — särskilt när arbetstidsförkortningen har fått så stor aktualitet för alla människor — ha en arbetstid med ett flera timmar långt avbrott mitt på dagen? Vid sjukhusen borde man i betydligt större omfattning än hittills pröva systemet med treskift, och min avsikt med den särskilda frågan till inrikesministern beträffande denna sak var att man skulle på ett okonventionellt sätt mycket snabbt kunna ta initiativ i den vägen. Det är värdefullt med en expertutredning som tillsatts, men det skulle behövas en verklig utredning om huruvida inte något eller några sjukhus omedelbart skulle kunna tilldelas resurser för att pröva detta system. Svenska sjuksköterskor, som inom sjukvården i USA ar-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

betat med treskift, har haft goda erfarenheter därav.

Vidare vill jag säga några ord om sambeskattningsfrågan. I maj månad detta år lämnade inrikesministern här i kammaren i anslutning till dessa frågor den upplysningen, att för en gift sjuksköterska, som befinner sig i inkomstläget 12 000—15 000 kronor och vars man ligger i 25 000 kronorsklassen, spelar inte sambeskattningen någon roll. Det är viktigt att komma ihåg, att den väsentliga jämförelsen härvidlag är inte jämförelsen mellan en sjuksköterska i arbete såsom gift eller ogift. I realiteten har hon knappast att välja mellan dessa alternativ; det är ytterst sällan som någon gör en formell eller faktisk separation för att bli beskattad som ensamstående. Den relevanta jämförelsen bör göras mellan hennes läge då hon är gift och arbetar i hemmet och då hon är gift och går ut i förvärvsarbete. Vid en sådan jämförelse håller inte uppgiften om att sambeskattningen inte spelar någon roll.

Då kommer vi in på frågan om förvärvsavdraget. Det är mer en redaktionell fråga, huruvida detta avdrag bör rubriceras som sambeskattningsfråga. Det reella är att det här gäller en skattefråga. En gift sjuksköterska eller en annan gift kvinna, som går ut i förvärvsarbete och därigenom måste vidkännas utgifter på kanske upp till 6 000 å 7 000 kronor men endast kan tillgodoräkna sig ett förvärvsavdrag med 2 000 kronor, kan inte rimligen få något större intresse för att återgå till sitt yrkesarbete.

Med hänsyn till den brådska, varunder skattepropositionen tydligen tillkommit i höst, förstår jag att inrikesministern i detta sammanhang inte har haft tid och möjlighet att bevaka dessa frågor, men jag förutsätter att en bevakning kommer att ske innan statsverkspropositionen i januari lägges fram. I varje fall finns det möjlighet för de kammarledamöter, som verkli-

gen vill att någonting göres på detta delområde, att rösta med den motion i skattefrågan som innebär en fördubbling av förvärvsavdraget.

Pressen har på ett mycket lovvärt sätt bedrivit upplysning i dessa frågor. Det har emellertid inte varit enbart upplysande att läsa vad som där har skrivits utan det har även varit mycket skrämmande. Det är givet, att vi får läsa sådana uppgifter med stort förstånd och framför allt vara på det klara med att situationen inte är likadan överallt, men vi skall också ha klart för oss att Lund ingalunda är något ensamt fall. Medicinalstyrelsen har i ett offentligt uttalande sagt, att ett 20-tal större sjukhus t. o. m. befinner sig i ett en värre situation än Lund. När man läser om människor som tvingas arbeta med våra plågor och inte får någon hjälp, om sådana som t. o. m. avlider innan de hinner få vård och om andra som aldrig blir återställda och kan komma in i produktionen igen och när man ser förtvivlade människor som skriver brev om den oro de känner när de står i sjukhuskön, då blir man skrämmd.

Det har också förekommit att myndigheterna tvingats göra en ransoneringsavvärkning av vården efter ålder. Jag tycker inte att det är värdigt ett land, där man nästan skryter med att allt är väl beställt med välfärden, att de gamla inte skall få känna att de får vård i samma utsträckning som yngre människor. Här är det inte bara humanitära synpunkter som kommer in utan i minst lika hög grad rent ekonomiska. Kostnaden för stängning av sjukhusavdelningar rör sig inte om små summor. Doktor Sven Nilsson har lämnat mycket intressanta uppgifter om kostnaderna för stängning av en avdelning. Om en avdelning kostar två miljoner kronor betyder det en årlig kapitalkostnad på 130 000 kronor, även om den inte är i bruk. Det betyder dessutom kostnader i sjukpenning för de

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

människor som väntar i sjukhusköen. Det betyder minskning av produktionen, och det betyder risk för att den sjuke över huvud taget inte kan bli återställd och arbetsför igen. Effektiv vård i tid har kunnat rädda den till ett normalt liv som eljest kanske blir till en belastning både för sig själv, för sina närmaste och för samhället.

Här krävs verkligen både radikala och okonventionella åtgärder. Situationen är nämligen inte sådan, att den står i samklang med den konventionella bilden av det välfärdsland som vi lever i.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! I anslutning till det tack som jag riktar till statsrådet för svaret på min enkla fråga — vilket svar dock var bestämt negativt — skall jag komma med några reflexioner.

Jag tror att det hade uppskattats inte bara av riksdagen utan också av den svenska allmänheten, om statsrådet redan nu hade funnit det lämpligt att lämna en översikt över dagsläget inom den slutna sjukvården i hela landet. Förhållandena åtminstone inom vissa sjukvårdsinrättningar ger — det har statsrådet också i sitt svar verifierat — anledning till stor oro, en oro, som verkligen inte på något sätt är hälsobringande för de sjuka utan snarare gör dem ännu sämre och som för deras anhöriga är mycket besvärande. Fru Nettelbrandt har redan varit inne på det. Man skulle kunna ge många exempel på sådana fall, men vi vet ju hur det ligger till, och det finns ingen anledning att nu dra fram sådana exempel.

Allmänheten är av skäl som jag har anfört starkt engagerad i denna fråga. Det hade varit värdefullt, om ett klargörande av läget kunnat ge besked om hur utbredda missförhållandena och bristerna är. Om man inte vet riktigt hur det ligger till, sker ofta bedömanden och ställningstaganden på grundval av antaganden och icke verifierade

upplysningar. Jag tror att det också för inrikesministern hade varit till nytta, att allmänheten hade känt den säkerhet som skulle ligga i att det givits klara besked. Även om en sådan redovisning hade varit beklämmande, hade den ändå ingett ett förtroende som hade varit av betydelse. Vissheten är, även om den är obehaglig, bestämt att föredra framför en alltmer växande oro. Som jag sade anser jag också att statsrådet själv i viss mån skulle ha haft behållning av det. Alla känner till att inrikesministern har mycket god vilja att hjälpa till att undanröja de svårigheter som finns på det här området. Hade allmänheten också fått uppriktig upplysning om hur saken ligger till, hade det varit värdefullt.

I senare delen av svaret ligger emellertid som jag utläser det ett löfte om att vi kanske inom en relativt snar framtid får en sådan redogörelse. Där säger nämligen statsrådet, att först sedan man har klarlagt förhållandena i Lund och medicinalstyrelsen fått möjlighet att göra en slutlig bedömning är han beredd att ta ställning till frågan om ytterligare utredningar. Jag hoppas att statsrådet då intar en positiv ställning till det av mig framförda önskemålet.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall be att inte bara få kommentera svaret på den av mig ställda frågan utan även göra ett litet inlägg i den interpellationsdebatt som fru Nettelbrandt har givit anledning till. Jag säger detta för att inte talmannen skall tycka att mina observationer överskrider den längd som är passande när det gäller svar på en enkel fråga.

Det man här diskuterar är ju inte uteslutande en fråga om bristande tillgång på sjuksköterskor utan diskussionen gäller även andra personalproblem. Men det är naturligt att man liksom fru

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

Nettelbrandt gjort fäster särskild uppmärksamhet vid vakanserna på sjuksköterskebefattningarna.

Statsrådet meddelar i sitt svar, att cirka 400 platser i nya avdelningar inte har kunnat besättas. Detta är, säger statsrådet, ungefär en procent av samtliga platser, och en procent verkar ju inte vara så mycket. Men statsrådet underlåter här att påpeka att utnyttjandet av vårdplatserna även vid icke nya avdelningar är i sjunkande. Från 1956 till 1960 har utnyttjandet sjunkit från 87 procent till 84 procent. Det är en nedgång med tre procent, inte en procent. Det är i och för sig allvarligt, att det under de senaste åren har skett en sådan försämring. Statsrådets siffra, cirka 400 vakanta sjuksköterskeplatser, gör inte full rättvisa åt vad som har skett. Det finns ju en statistik som medicinalstyrelsen utarbetat och som såvitt jag vet är offentlig — i varje fall är den ju tillgänglig för statsrådet.

Det är uppenbart att regeringen under en följd av år har felbedömt behovet av sjukvårdspersonal. Statsrådets försök att vid tidigare tillfällen skylla på en utredning är inte särskilt lyckade, eftersom det i remissvar bland annat från sjuksköterskeförbundet har påpekats, att utredningens bedömning på väsentliga punkter inte var verklighetstrogen — detta nämnde redan fru Nettelbrandt. Sjuksköterskeförbundet pekar i sitt yttrande på en rad praktiska förändringar som förbundet ansåg vara nödvändiga, men regeringen har inte vidtagit därav motiverade åtgärder.

Fru Nettelbrandt har så utförligt och på så upplysande sätt behandlat problemet, hur man skall kunna få en ökning av tillgången på sjuksköterskepersonal, att jag endast mera i förbigående behöver uppehålla mig vid dessa saker. Jag vill instämma i fru Nettelbrandts uppfattning, att statsrådet på ett mycket ofullständigt sätt diskuterat en del av dessa spörsmål. Vi har här

frågan om löneersättning till pensionerade sjuksköterskor, frågan om lämplig förläggning av arbetstiden, lämplig deltid, sammanhängande arbete och allt detta. Det är i och för sig bra att statsrådet har tillkallat en utredning som skall behandla en del av dessa problem, men det är alldeles självklart att det borde ha skett långt tidigare.

Jag vill understryka, att frågan om åtgärder för att få en bättre administration på personalplanet förefaller vara en av de angelägnaste i detta sammanhang. Ordföranden i sjuksköterskeförbundet har nyligen påpekat, att de sjuksköterskor som har personalledande verksamhet — husmödrar och föreståndarinnor — har en mycket viktig uppgift, en uppgift som naturligtvis blir svårare ju besvärligare bristsituationen är vad arbetskraften beträffar. I en bristsituation som den nuvarande måste dessa befattningshavare kunna agera snabbt för att skaffa personal, försöka övertala gifta sjuksköterskor etc. De ställs i besvärliga lägen vid sjukdomsfall bland personalen. De har i många fall otillräcklig assistans, till exempel skrivhjälp. De blir i allmänhet inte kallade till direktionssammanträden, där en del hithörande problem måste åtminstone diskuteras. Man kan naturligtvis säga att dessa frågor närmast gäller sjukhusens huvudmän, men jag tycker i alla fall att det finns anledning för statsrådet att intressera sig för alla de punkter där det behövs initiativ till reformer.

Vad beträffar frågorna om löner och andra arbetsförmåner till sjuksköterskorna har jag samma uppfattning som fru Nettelbrandt, nämligen att det inte kan finnas anledning att här ge sig in på någon mera detaljerad diskussion av problemen, men att man inte kan undertrycka en allmän reflexion: Om vi här har ett bristområde, där kvalificerat arbete utföres av personal som i jämförelse med många andra uppbär en blygsam ersättning, då kommer frå-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

gan om lönepolitiken onekligen fram i blickpunkten som ett av instrumenten att skapa större tillgång på sådan kvalificerad personal. När jag diskuterade med inrikesministern för halvtnat år sedan avvisade han blankt denna fråga för sin del: lönepolitiken kunde han inte uttala sig om, eftersom det var en förhandlingsfråga. Emellertid observerade jag att statsrådet i diskussion i radio för ett par dagar sedan visade sig ha övervunnit denna hämning. Jag välkomnar honom till att nu ha kommit till samma slutsats som vi så länge har hävdad som den riktiga; vi mottar ju mer stor glädje den som sig omvänder och bättrar. Jag tror verkligen att detta är en väsentlig sida av problemet. Jag är nämligen inte anhängare av en politik som centraltidriker arbetsmarknaden, utan jag tror mera på fördelarna av en liberal lönepolitik som försöker locka människor till bristområden genom att där förbättra arbetsvillkor och arbetsförmåner när detta i och för sig överensstämmer med vad sunt förnuft kan finna motiverat.

De övriga frågor som här berörts — kompensation för särskilt ansträngande arbete eller obekvämt arbetstid, längre semester för den som arbetar på särskilt ansträngande avdelningar o. s. v. — måste ju alla lösas. Jag hoppas att statsrådet påskyndar det arbete som härvidlag delvis påbörjats och sörjer för att det arbete som inte påbörjats kommer i gång.

När det gäller skattefrågan har statsrådet tidigare ställt sig mycket avvisande till tanken, att en höjning av förvärvsavgiften utöver den regeringen föreslog i fjol skulle ha betydelse i detta sammanhang. Statsrådet sade att endast tio procent av de sjuksköterskor som tillfrågats, huruvida de var villiga att börja arbeta, nämnt frågan om beskattningen. Tio procent, herr statsråd, är väl inte litet! Hela denna attityd att säga att den och den åtgärden bara gör så och så litet och be-

nägenheten att med ett sådant resonemang mer eller mindre vifta bort olika förslag tycker jag inte är något tillfredsställande grepp. Det gäller ju tvärtom att få ett samlande grepp, där man använder *alla* lämpliga metoder för att påverka tillgången. Fem procent här och tio procent där — det kan ge resultat! Nu menar jag givetvis inte, att alla dessa tio procent skulle låta sig på ett avgörande sätt påverka av en ändring av förvärvsavgifternas utformning, men jag kan inte se någon anledning till att man inte här skulle ta ett stort steg ytterligare genom att ge ett förvärvsavgift, som i vida kretsar och också av dessa löntagare skulle uppfattas som en uppmuntran att kvarstanna i arbetet eller att återgå till arbetet, om de på grund av giftermål lämnat det.

Vad beträffar utbildningsfrågorna vill jag endast understryka, att om man 1950 utexaminerade 1 400 sjuksköterskor och 1959 utexaminerade 1 500 sjuksköterskor, så är redan dessa siffror — innebärande en stegring med endast sju procent — en fullgod bevisning för att man på ansvarigt regeringshåll har slumrat, när man inte tidigare angripit detta problem och ordnat med en radikal utökning av utbildningsmöjligheterna. Nu skall ju dessa förbättras, och det är i och för sig mycket glädjande. Jag bara hoppas att statsrådet för sin del vill verka för att det sker i snabbaste möjliga takt.

Jag måste här förbigå frågan om användning av annan teknisk personal för en del uppgifter som sköterskor nu svarar för, ehuru jag tror att det är en viktig fråga. Jag förbigår också den likaledes mycket viktiga frågan om inrättande av dagsjukhus för att minska behovet av platser inom den slutna vården. Jag skall inte heller ta upp frågan om annan kvalificerad personal än sjuksköterskor, exempelvis barnmorskor — där föreligger delvis samma problem som beträffande sjuksköterskor.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

Innan jag lämnar frågan om sjuksköterskorna vill jag emellertid påpeka en sak beträffande vakanserna som jag förbigick. Statsrådet säger att antalet vakanser utan vikarie i höst varit ungefär detsamma som i fjol. Det är en sådan där lugnande uppgift. Fru Nettelbrandt har frågat, om man inte skulle kunna få en serie för ett antal år, så att man såg trenden. Jag skall be att få nämna några siffror för trenden. 1956 var siffran för vakanserna 2,4 procent, 1957 3 procent, 1958 3 procent, 1959 5,9 procent, våren 1960 6,4 procent, hösten 1960 8,1 procent och hösten 1961 8,7 procent. Här har vi alltså en klart stigande trend som måste vara statsrådet välbekant. När statsrådet därför säger att det inte är någon större skillnad mellan antalet vakanser utan vikarie i höst och i fjol höst, tycker jag att det är en alltför ofullständig upplysning. De åtgärder som föreslås kommer inte endast att verka på några månaders sikt utan på flera års sikt. Bl. a. av detta skäl måste man vid en bedömning ta hänsyn inte bara till vad som sker under 12 månader, utan man måste se på trenden.

Herr talman! Det finns ju även annan sjukvårdande personal än den som har egentlig yrkesutbildning, och dess insatser är naturligtvis av mycket stor betydelse. Även där föreligger en situation som är allvarlig nog. Jag har sett en uppgift om att mer än hälften av biträdesplatserna i Stockholm, Göteborg och Malmö nybesättes varje år. Det måste ju vara ett vittnesbörd om att någonting inte är som det borde vara. Vi måste antagligen alltid räkna med stor rörlighet i denna grupp — det ligger i sakens natur — men det är naturligtvis önskvärt att man i sjukvården har en mindre rörlighet än den nämnda. Biträdena har delvis ansvarsfulla uppgifter, och deras arbete är av icke ringa betydelse för sjukvården, låt vara ofta kanske på ett indirekt sätt.

Jag undrar vad inrikesministern an-

ser om det problemet? Statsrådet har en utredning i gång, och det har framlagts förslag rörande utbildning av undersköterskor o. d. Jag är glad för att sådana frågor blir behandlade, men kravet att göra sjukvårdsarbetet mera attraktivt måste resas även för den s. k. övriga sjukvårdspersonalens del.

Den av fröken Karlsson och mig resta frågan, om statsrådet är villig att redogöra för den slutna sjukvårdens tillstånd på andra ställen än i Lund har statsrådet besvarat nekande. Inrikesministern säger i svaret, att han i avvaktan på att man slutför belysningen av vad som sker i Lund inte vill ta ställning till förslaget om ytterligare utredningar. Jag finner för min del det svaret otillfredsställande. På enskilt initiativ har här en utredning igångsatts, som inte bara med torr statistik — vilken dock är viktig nog — belyser att vissa vårdplatser inte utnyttjas o. s. v., utan där man också i hög grad har sett på frågan ur de sjukvårdsbehövandes synvinkel, som fru Nettelbrandt här har varit inne på. Jag tycker verkligen det finns anledning för inrikesministern att åtminstone på någon annan plats än Lund göra en motsvarande utredning, så att Sveriges folk — ty detta är en angelägenhet för hela folket — kan få en konkret uppfattning om vad det nuvarande tillståndet på sjukvårdens område innebär *för de vårdbehövande*. Detta bör vara viktigt bl. a. för att skapa den förståelse som behövs för att samhällets åtgärder snabbt skall kunna genomföras på ett tillräckligt effektivt sätt. Det är många människor och många instanser — inte bara inrikesministern — som skall handlägga dessa frågor. Den utredning fröken Karlsson och jag efterlyst tror jag därför är synnerligen angelägen.

Till sist vill jag också omnämna en mera formell fråga, nämligen inrikesministerns handläggning av detta ärendet. Jag har försökt att genom hänvändelse till medicinalstyrelsen skaffa mig

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

informationer i dessa frågor, och jag har därvid fått det intrycket, att man inom medicinalstyrelsen inte har någon som helst önskan att mörklägga. Det har inte funnits ens en antydning i den riktningen. Men inrikesministern har införskaffat de upplysningar som legat till grund för interpellationssvaret på sådant sätt, att de inte varit tillgängliga för andra än vederbörande på Kungl. Maj:ts kansli. Efter påstötning fick jag emellertid del av det materialet, som hade formen av ett handbrev till inrikesministern. Jag fick det vid början av detta plenum. Men det ligger i sakens natur, att det är stor skillnad på att få dylikt material dagen innan och att få det när plenum börjar. I senare fallet blir det något av personlighetsklyvning att dels med ena hälften av sin person lyssna på debatten och dels med den andra hälften studera ett omfattande material.

Jag är i och för sig naturligtvis tillfredsställd med att herr statsrådet har kommit till den slutsatsen, att metoden att inte hemligstämpla — den är utsluten — men att genom handbrev försvåra tillgången till visst material för andra än regeringen, inte är lämplig. Men varje gång man kan spåra en tendens i den riktningen att statsråden tycker det är bekvämt att ensamma ha tillgång till visst material, vilket underlättar deras debatt, tror jag att vi som tillhör riksdagen har skyldighet att reagera, även om det sedan sker en omvändelse — om inte under galgen så dock när herr talmannen öppnar sammanträdet. Det är denna reaktion jag har velat ge uttryck åt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det bör också vara tillåtet för ett statsråd att reagera. Och jag vill på det bestämdaste reagera mot det sista som herr Ohlin sade, när han gjorde gällande att jag försökt mörkläg-

ga någon del av det material som varit tillgängligt för denna debatt. Jag hade inte förrän i går eftermiddag en aning om att herr Ohlin önskade ta del av materialet i förväg. Men då sade jag genast, att allt material i denna fråga skulle ställas till herr Ohlins förfogande. Det är oförsynt av herr Ohlin att försöka framställa det på det sättet, att jag skulle ha hindrat honom att få del av materialet före mitt svar i riksdagen!

Jag vill också säga att här är det fråga om interpellations- och frågeinstitutets användande. Herr Ohlin begär genom en fråga vissa upplysningar. Vad skall jag göra? Jag måste vända mig till vederbörande verk och be det ställa i ordning material till ett svar och överlämna det för bearbetning i mitt departement, och sedan är det min skyldighet att till herr Ohlin redovisa detta material i kammaren. Om herr Ohlin vill ha materialet tidigare, vore det då inte enklare att gå direkt till verket och begära det material som herr Ohlin har begärt av mig i kammaren? Nu har herr Ohlin begärt svaret av mig, och jag skall då presentera detta material. Men dessutom har herr Ohlin begärt att få materialet före interpellationssvarets avlämnande. Jag har inte haft någonting emot detta.

Detta gällde den formella delen.

Herr Ohlin har här liksom de övriga två, interpellanten och frågeställaren, fört en diskussion där många frågor tagits upp. Det är klart, om jag börjar med den sista delen av mitt svar, att man kan säga att jag hade kunnat vara positivare i ställningstagandet till en utredning av den art och karaktär som har gjorts i Lund. Jag har varit försiktig så till vida att jag har sagt, att jag först vill se resultatet av medicinalstyrelsens inspektion, begärd av landstinget, där medicinalstyrelsen har för avsikt att ta med sig sitt vetenskapliga råd för att så noga som möjligt gå igenom det presenterade materialet.

Man ställs här inför frågan, om det

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

är möjligt att göra en sådan utredning och hur utredningen skall fullföljas. Från min sida finns det ingen anledning att på något sätt söka stoppa en sådan utredning eller motsvarande utredningar. Jag tror att det är riktigt att uppmärksamheten fästs vid att köbildningen i sjukvården verkligen kan vara en allvarlig sak. Vi är väl alla införstådda med att inte minst brist på den vård och den omsorg, som kan lämnas patienterna om de kommer in på sjukhus, är en allvarlig sak. Jag har alltså principiellt ingenting emot en utredning.

Men jag vill å andra sidan säga, att det naturligtvis är mycket svårt att handskas med ett dylikt statistiskt material. Man kan ju inte bara säga att man skall utreda vad som sker i kön. Måste man inte också redovisa de dödsfall som har inträffat på kliniken bland dem som kommit in? Måste man inte också göra en noggrann undersökning av sannolikheten för att de som varit i kön kunnat räddas till livet om de intagits, liksom också vilken form av vård vederbörande fått under sin sjukdom? Jag tror att man måste ställa sig sådana frågor.

I Lund-rapporten säger man exempelvis, att under de senaste fem åren har cirka 10 procent av dem som stått i väntekö till neurologiska kliniken avlidit, och det är självfallet utomordentligt beklagligt. Om man ser på årsberättelsen för Lunds lasarett 1958, finner man att på neurokirurgiska kliniken, där man intagit 692 patienter, avled 66 av dessa, d. v. s. också 10 procent. Om jag ser på den medicinska avdelningen och där inkluderar njurkliniken, finner jag att av de intagna, 2 720, har 260 avlidit, d. v. s. också där 10 procent. Jag skall inte dra några slutsatser av denna likhet i siffermaterialet för dem som stått i väntekö och dem som tagits in. Jag tror att detta material måste utredas och granskas mera vetenskapligt, innan vi säger att vi skall göra en allmän undersökning av tillståndet på alla

våra sjukvårdsinstitutioner över hela landet.

Mitt svar, som herr Ohlin och fröken Karlsson sade var negativt, skulle jag alltså kunna modifiera så, att jag är positivt inställd till en utredning om den går att förverkliga utan att den kräver att alltför många av de i aktiv tjänst varande skall ägna sig åt utredningsarbete samtidigt som de behövs bättre i själva sjukvårdsarbetet. Men låt oss få ett underlag, så att vi kan se inom vilka områden man lämpligen kan fortsätta sådana utredningsarbeten! Därmed hoppas jag att det som av fröken Karlsson och herr Ohlin betecknades som en negativ attityd inte framstår på det sättet; det var inte min avsikt.

Den andra frågan, som självfallet har samband med den första, gäller det stora problemet om tillgången och efterfrågan på sjuksköterskor. Jag delar herr Ohlins uppfattning att det är beklagligt att under åren 1950—1958 utbildningen ökade endast med cirka 5 procent, samtidigt som vi i alla fall i slutet av 50-talet borde ha förutsett, att vi sedan byggnadsregleringen slopades skulle få i gång en mycket omfattande byggnation.

Jag vill inte hävda att skulden får läggas på de prognoser som gjordes 1954—1955 av arbetskraftsutredningen, ty då skulle jag säga att professor Heckscher, högerns nuvarande ledare, eller herr Dahlén, som herr Ohlin kanske känner bättre än jag, vilka var med i arbetskraftsutredningen, bär skulden. De skrev ju under utredningen — de skrev under att vi 1960 skulle ha balans och att vi 1965 skulle ha 2 000 sköterskor för mycket. Materialet hade de — det är jag övertygad om — fått från medicinalstyrelsen. Men sedan har oförutsedda omständigheter inträffat, och jag riktar alltså ingen kritik mot utredningen.

Om Sjuksköterskeföreningen vid det tillfället i sitt remissvar ansåg, att det borde tillses att flera sköterskor utbild-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

dades, så står detta mot medicinalstyrelsens uppfattning. Och det var ju så att säga den officiella inställningen som blev avgörande till dess att vi 1957—1958 insåg, att utbildningskapaciteten måste ökas på grund av den riktning utvecklingen går i.

Men det tar tid — det åtgår tre och ett halvt år för att utbilda en sjuksköterska. När vi därför börjat öka kapaciteten 1958, 1959 och 1960 kommer inte resultaten förrän tidigast 1962 och 1963—1964. Men vi har väsentligt ökat utbildningskapaciteten — den kommer att öka med cirka 700 nya utbildningsplatser fram till 1962.

Följaktligen är det också riktigt, fru Nettelbrandt, att om vi börjar utbildningen av röntgenassistenter eller operationsassistenter eller laboratoriepersonal nu, så ger denna tvååriga utbildning inte effekt förrän 1964. Men det går ju fördenskull inte att avstå från att sätta i gång med utbildningen — det förutsätter jag att vi är överens om. Vi måste helt enkelt snabbt sätta i gång utbildningen för att hinna ifatt.

Man kan naturligtvis säga att det är en brist i vår totala planering att vi inte kunnat ordna det så att personalen, när vi behövde den med hänsyn till utbyggnaden, verkligen fanns där. Vi har nu skapat ett permanent prognosinstitut som ständigt skall följa utvecklingen — se på tillgången och förväntad efterfrågan. Om vi haft ett sådant prognosinstitut under 50-talet, hade vi kanske inte behövt kämpa med dessa svårigheter nu. Men någon gång måste vi ta detta grepp för att hinna ifatt. Det vi inte gjort tidigare skall vi inte avstå från att göra nu för att gardera oss för framtiden.

Vad kan vi då ytterligare göra, fru Nettelbrandt? Kan vi snabbt söka få till stånd åtgärder som leder till att flera av de gifta sjuksköterskorna, framför allt de som är utbildade men inte aktiva, träder i tjänst? Det är ju egentligen den viktigaste frågan just nu.

Innan jag går in på den saken vill jag emellertid säga till herr Ohlin att man kan ju använda statistik på olika sätt. Jag har ingen anledning att bestrida riktigheten av den statistik herr Ohlin här redovisat över antalet vakanser. Men vakanserna har ju samband med att arbetstidsförkortningen beslutats och att man sökt tillämpa den även på sjukvårdsområdet under 1958—1960, vilket gjort att antalet befattningar ökat i så hög grad. Arbetstidsförkortningen krävde enligt våra beräkningar ungefär 1 000 sjuksköterskor, vilket är ungefär det antal bristen nu uppgår till. Jag gör ingen jämförelse — jag endast konstaterar detta faktiska förhållande.

Men antalet aktiva, i tjänst varande sjuksköterskor har — om jag slår ut dem på heltid — ändock varje år ökat. I november 1958 var det 9 694 men i oktober 1961 10 630. I år har ökningen tyvärr inte varit riktigt så god som i fjol, men det var dock 230 sjuksköterskor mer i arbete i oktober i år än i fjol. Det betyder, omräknat i vårdplatser, ungefär 1 300 vårdplatser.

Jag vill med detta säga att vår sjukvårdskapacitet ändå oavbrutet ökat. Det är riktigt att den inte svarar mot efterfrågan, därför att efterfrågan ökat ännu mer. Där ligger diskrepansen. Men härifrån och till att säga, att vi skulle ha halkat efter i utvecklingen och inte ha en relativt god sjukvård i landet är steget långt.

Jag skulle kunna anföra en annan statistik, som kanske är mera rättvisande. 1956 — det år herr Ohlin talade om — tog vi i den slutna sjukvården in 910 000 patienter, kortare och längre tid. 1959 tog vi in 964 000 patienter, d. v. s. 54 000 patienter mer. Jag understryker att detta inte svarade mot efterfrågan, ty den var ännu större. Men det har ändå skett en rätt väsentlig ökning i kapacitet år från år.

Nu gäller det att så snabbt som möjligt få fram den erforderliga personalen. Jag behöver väl inte mer än hän-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

visa till vad jag sagt i mitt interpellations svar. Fru Nettelbrandt var inte riktigt nöjd, ty hon tyckte att jag skulle ha talat mer om arbetstid, t. ex. försök med treskiftstjänstgöring. Sådana försök pågår vid ett eller två lasarett. Man prövar sammanhängande arbetstid och måste då överväga just treskiftstjänstgöring. Den expertgrupp som sysslar med frågan har och skall självfallet ha tillåtelse och möjlighet att pröva detta.

Vidare är det fråga om i vilken omfattning vi kan få fram reserver. Man säger att det krävs särskilda medel för att locka fram sådana, och det kanske är riktigt. Vi försökte med reservkåren. Fru Nettelbrandt säger att vi vet, varför ingen kom dit. Men vi tyckte att det var ett hyggligt erbjudande, som gjordes i fullt samförstånd med Sjuksköterskeföreningens styrelse, i fråga om ersättningar. Vid detta försök tillfrågades 500 sjuksköterskor. Att det ändå inte gav resultat — jag tror inte vi fick mer än 10 svar — måste vi beklaga. Detta visar emellertid hur svårt det är att med enbart ekonomiska medel locka sjuksköterskorna. I somras gjorde man ett försök vid ett undervisnings sjukhus i en av våra medelstora städer. Det var mitt i sommaren som man i ett besvärligt läge tillskrev 104 sjuksköterskor. Brevet hade följande lydelse: »Som bekant är bristen på sjuksköterskor oerhörd. Vi försöker på allt sätt spåra upp dem som varit här och även andra, för att om möjligt få någon hjälp. Det finns befattningar inom alla vårdavdelningar att välja på. Vi kan erbjuda hel- och halvtidstjänstgöring och även timmar, både dag och natt. Vi vore synnerligen tacksamma om System kan hjälpa oss något. Upplýsingar per telefon och även vid personligt besök.»

Man tillskrev alltså 104 sjuksköterskor. Det var 10 som svarade. Sex avböjde definitivt, fyra var beredda att vid enstaka tillfällen svara för vakter.

Man fortsatte försöket och utsände ett mera omfattande brev med frågor,

där man begärde upplýsingar om det var önskvärt med barndaghem och under vilka andra förhållanden som vederbörande sjuksköterskor kunde ta någon tjänst. Detta formulär utsändes till 119 sjuksköterskor. Det blev fler svar den gången, nämligen 60. 47 svarade helt negativt, 13 positivt, och av dessa var två villiga att ta heldagstjänst, nio kunde ta deltidstjänst på förmiddagen och två på eftermiddagen.

Jag har velat anföra detta därför att det visar vilka svårigheter det är. Man har ändå inte uppställt några andra önskemål än begäran om svar på frågan: Under vilka omständigheter skulle vederbörande vilja gå in i tjänst? Nu pågår praktiskt taget runt om i vårt land — det kan jag försäkra fru Nettelbrandt — en aktivitet, där man från sjukhusens sida försöker anpassa sig till personalens önskemål. På sina håll börjar detta ge resultat. Erfarenheterna är sålunda inte enbart negativa och nedslående. Jag skall bara lämna en redovisning beträffande karolinska sjukhuset, där antalet stängda vårdplatser i början av hösten uppgick till cirka 300. Vi har ingen anledning att förtiga, att på exempelvis thorax-kirurgiska kliniken, som öppnades 1956, tre av fyra avdelningar aldrig kunnat tagas i bruk utan stått stängda hela tiden. Där har nu inträtt en väsentlig förbättring under hösten. Två avdelningar har öppnats som dagsjukhus. Man har då kunnat engagera cirka 40 gifta sjuksköterskor. Det är ett helt nytt grepp man tagit här. På thorax-klinikens medicinska avdelning har 30—33 vårdplatser kunnat tas i anspråk och på en av de kirurgiska avdelningarna 16—18. Den återstående kirurgiska avdelningen beräknas kunna öppnas vid nyår. Detta betyder att av 300 platser, som tidigt i höstas fortfarande var stängda, nu ungefär 100 kunnat öppnas.

I detta sammanhang vill jag säga att vi med den brist på personal som vi haft, har och kommer att ha under en

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

tid framöver inte kunnat klara uppgifterna utan de aktiva, många gånger uppoffrande insatser som sjuksköterskorna har gjort. Därför gäller det att så snabbt som möjligt pröva alla vägar för att bemästra svårigheterna.

Jag har för min del — i full överensstämmelse med en artikel i Sjuksköterskeföreningens egen tidskrift — velat säga att det är tre vägar på vilka vi måste gå fram. Det är ökad utbildningskapacitet — alltså vad som sker. Det är organisationsförändringar, arbetstidsomläggning och schemaomläggning. Dessutom tror jag det behövs en rimlig lönejustering. Herr Ohlin tycker att jag har gjort ett framsteg när jag nu säger detta. Jag har inte funnit anledning att föra någon lönedebatt och tänker inte göra det heller. Det som tidigare åberopats är ett allmänt uttalande från min sida. Detta är ingen ny personlig inställning. Jag har sagt detsamma i ett föredrag tidigt i våras i Malmö. Jag sade det visserligen inte på samma sätt, utan jag sade att vi måste se till att vi inom den offentliga verksamheten blir konkurrenskraftiga i fråga om arbetskraften.

Jag saknar ändå inte helt erfarenheter från detta område. När polisbristen var aktuell, ställdes, som alla känner till, under flera år här i riksdagen en ständigt återkommande fråga, huruvida vi inte var beredda att göra någonting åt denna. Vi fann också då att vad som behövdes var en omläggning av utbildning och organisation samt en rimlig lönejustering. Polisbristen är visserligen inte borta, men läget är väsentligt bättre nu. Det har i varje fall inte föranlett några frågor i riksdagen.

Jag har alltså enligt herr Ohlins uppfattning gjort framsteg i min inställning, vilket herr Ohlin hälsat med glädje. Då hoppas jag herr Ohlin också är beredd att vidgå att hans uttalande i somras inte var helt riktigt. Jag läser här ett referat av detta i Svenska Dag-

bladet den 16/10. Det är inte från TT, så det kan vara felaktigt. Men det kan ju herr Ohlin korrigera. Herr Ohlin talar där om sjuksköterskeproblemet och om bristfenomenet. Han kommer fram till att »med detta vårt synsätt är det klart att bristen på arbetskraft t. ex. inom sjukvården borde leda till betydande politiska konsekvenser, vilket inrikesminister Rune Johansson inte vill acceptera».

När har jag sagt att jag inte vill acceptera det? Jag tror det kunde vara anledning att herr Ohlin toge upp även detta. När vi nu är överens i stort kan vi väl också bli överens i denna fråga.

Jag skall, herr talman, sluta med att säga att en av de vägar på vilka vi måste gå, är att i den mån det är möjligt bygga ut den öppna och den förebyggande vården. Det betyder att vi måste ha mera folk där, hemsamariter och sjukvårdande personal. Arbetsmarknadsstyrelsen har i samarbete med kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning lagt upp ett mycket omfattande kursprogram, som om jag inte misstar mig kommer att starta strax efter nyår, för utbildning av framför allt hemsamariter. Det är avsett för gifta kvinnor som är beredda att gå in i sådan verksamhet. För denna öppna vård, som vi hoppas kommer att bli avlastande för sjukhusvården i framtiden, har socialministern tillsatt en utredning, som skall överväga i vilken omfattning sjukförsäkringens förmåner kan komma den öppna vården till del.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern talade här om att påståendena om att människor har till och med omkommit i sjukhuskön på grund av att de inte kommit under vård i tid bör bli föremål för en särskild vetenskaplig undersökning. Om någon människa är så sjuk att hon inom kort kan beräknas avlida, är det från humanitära synpunkter yt-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

terst otillfredsställande att hon inte får vård. Detta gäller alldeles oavsett om dödsfallet bara hade kunnat uppskjutas för en längre eller kortare tid.

Vi är som inrikesministern påpekade överens om att vi måste sätta i gång utbildningen innan den ger effekt. Vad jag vill betona är att det inte räcker med att bara tillgodose utbildningsfrågorna, utan det är nödvändigt att även ta initiativ i annan riktning. Det är glädjande att inrikesministern i denna debatt även tagit upp frågor utöver vad som skett i det skriftliga svaret. Antalet sjuksköterskor i aktiv tjänst och liksom sjukvårdskapaciteten har ökat, säger inrikesministern. Ja, det är riktigt. Men alldenstund efterfrågan på sjukvårdspplatser under samma tid ökat har vi kommit in i det prekära läge där vi nu befinner oss.

Jag ställer mig undrande till fördelarna av reformer av det slag vi haft på inte minst sjukförsäkringens område, vilka gjort det möjligt för medborgarna att erhålla sjukvård i en mycket större utsträckning än de haft möjlighet till tidigare, om man inte samtidigt låter sjukvårdskapaciteten följa med i samma omfattning.

Det är alldeles riktigt att det sker saker och ting för närvarande. De aktiviteter som är på gång på olika håll är mycket glädjande. Men t. ex. treskiftstjänstgöring förutsätter dock för att kunna realiseras ett större antal sjuksköterskor än vad som finns tidigare, och detta större antal får man inte fram utan de åtgärder på andra områden än när det gäller utbildningen som vi varit inne på här.

När det gäller reservkåren sade inrikesministern, om jag inte fattade fel, att det visat sig att det inte räcker att med ekonomiska medel locka till sig folk. Det är dock inte så egendomligt att man inte kunnat få tag i folk för detta ändamål. Det gällde ju att skaffa personal just till sommarmånaderna som är minst attraktiva.

Får jag göra ett tillrättaläggande...

Herr talmannen avbröt här anföran-det, när tiden för genmälet överskridits.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Eftersom jag inte ställt någon direkt fråga till inrikesministern saknar jag egentligen anledning att yttra mig i debatten. Att jag ändå begärt ordet beror på att några saker inte har blivit tillräckligt belysta vilka dock inte bör förbigås när man skall försöka analysera den bristsituation vi har på sjukvårdens område.

Det räcker enligt min mening inte att angripa problemet med bristen på sjukvårdspersonal enbart med de åtgärder som inrikesministern har angivit i sitt interpellationssvar. Jag är mycket glad över att inrikesministern finner en omläggning av arbetstiden vara angelägen. Det gör jag också, och jag hälsar alltså med tillfredsställelse vad inrikesministern anfört på den punkten. Jag tror emellertid att det är nödvändigt att även andra åtgärder vidtas om situationen skall kunna bemästras.

Det gäller inte bara att konstatera att anspråken på den slutna sjukvården har stegrats starkt under den sista tiden, utan man måste också försöka analysera varför så är förhållandet. Den frågan har fått komma något i skymundan, men det var glädjande att inrikesministern kom in på den i den sista delen av sin replik. Jag har den uppfattningen att i varje fall en av orsakerna till det ökade trycket på den slutna sjukvården är utformningen av sjukförsäkringslagen.

Inrikesministern säger nu att sjukförsäkringslagen skall bli föremål för översyn. Det hälsar jag med den största tillfredsställelse. Jag behöver inte närmarer redogöra för hur lagen nu är utformad. Jag vill bara konstatera att den slutna vården för den enskilde ställer sig väsentligt mycket billigare än den

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

öppna. Den som blir intagen på sjukhus får fri kost, fri läkarvård och fri behandling. Det kostar praktiskt taget inte något för honom, under det att den öppna vården ställer sig ganska dyr.

Den ökade efterfrågan på slutna sjukvård som bl. a. sjukförsäkringslagen har medfört har utan tvekan skapat en tvångssituation för huvudmännen. Det har gällt att så snabbt som möjligt tillgodose de ökade anspråken. Följden har blivit att man på många håll byggt sjukhus i en omfattning som personaltillgången inte har motiverat. De undersökningar som gjorts visar också, om jag förstått situationen rätt, att en icke obetydlig procentuell andel av vårdplatserna beläggs av patienter som inte av enbart medicinska skäl behöver sjukhusvård; det är t. ex. utredningsfall och många eftervårdsfall som inte skulle behöva vårdas på de traditionella slutna sjukvårdsavdelningarna.

Även en lekman måste väl inse vilka svårigheter en läkare ställs inför när det gäller att avvisa en patient från den slutna vården. Han kan faktiskt inte bedöma situationen ur enbart medicinsk synpunkt, utan han måste ta hänsyn till sådana sociala omständigheter som trångboddhet, svårigheter att få hemhjälp osv., men också ekonomiska faktorer spelar in.

Det är enligt min mening alltså angeläget att man försöker sträva efter en kostnadsbalans mellan den slutna och den öppna vården, sett ur den enskildes synpunkt. Det kan ske på olika sätt. Man kan höja avgifterna för den slutna vården, man kan subventionera den öppna vården och man kan tänka sig en kombination av båda dessa alternativ. Jag vill inte ta ställning till vilken väg som kan vara den lämpligaste, men jag förmodar att den av inrikesministern nämnda utredningen kommer att syssla med dessa saker. Det är i så fall tillfredsställande.

En annan slutsats blir enligt min uppfattning den att man inte bör fortsätta

att bygga ut den slutna sjukvården på sätt som skett utan att man verkligen utreder hur sjukhusen bör se ut, alltså om vi egentligen har behov av ytterligare sjukhus av traditionell typ eller om vi kanske i stället bör bygga sjukhushotell, dagsjukhus, femdagars-sjukhus eller B-sjukhus, där man kan undersöka fallen och där eftervårdsfallen kan bli omhändertagna; de är mindre personalkrävande, varför det även på det sättet skulle vara en positiv åtgärd.

Inrikesministern sade i sitt svar att arbetsgruppen i den mån det visar sig lämpligt själv kommer att föreslå huvudmännen att pröva olika rationaliseringsåtgärder. Jag vill fråga inrikesministern om detta uppdrag också kan anses omfatta en utredning om lämpligheten av de åtgärder jag här skisserat.

De åtgärder jag varit inne på kan naturligtvis först på längre sikt tänkas komma att lösa bristproblemet. Det finns emellertid andra åtgärder som enligt min uppfattning på kort sikt kan tillgodose ett akut personalbehov. Jag har, herr talman, tidigare här i kammaren utförligt redogjort för dessa, och jag skall därför i dag inte närmare gå in på dem, så mycket mindre som fru Nettelbrandt redan berört dem. Jag instämmer i de synpunkter hon framfört.

Sammanfattningsvis vill jag säga att sådana åtgärder som syftar till att på kort sikt avhjälpa bristsituationen under alla förhållanden kostar litet i jämförelse med vad de långa väntetiderna kostar samhället i minskad produktion och den enskilde i minskad arbetsförtjänst. Det behövs ingen större fantasi för att sätta sig in i de psykiska och fysiska lidanden som en sjuk människa kan känna under en oviss väntan på att bli intagen på sjukhus. Vi får inte heller glömma den förslitning som läkare och annan sjukvårdspersonal blir utsatta för när de regelmässigt får tjänstgöra över den normala arbetsti-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

den. Det är inte ovanligt att någon semester över huvud taget ej kan medges, då vikarier inte finns att tillgå. Vi skall inte underskatta den negativa inverkan som denna fortgående förslitning har på personalen.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara ta upp ett par av de saker inrikesministern berörde i sin replik; det mesta kommer den följande debatten att belysa — det har redan börjat.

Inrikesministern hänvisar fortfarande till den utredning som tycks vara det halmstrå med vilket han vill rädda sig undan kritik för sin felbedömning. Han säger att utredningen hade medlemmar från olika partier. Men den byggde ju på uppgifter från huvudmännen, den grundades på en enkät, och efter de uppgifterna fick utredningen göra sitt bedömmande.

Sedan kom remissyttranden, som påpekade saker som huvudmännen tydligen inte tillräckligt hade beaktat, och det var på detta samlade material regeringen hade att ta ställning. Hur många år behöver det gå innan regeringen kan dra några slutsatser av material och remissyttranden? Den här gången har det gått åtskilliga år.

Statsrådet säger sedan: Ja, problemet med vakanser utan vikarier har samband med lagstiftningen om arbetstidsförkortning etc. Ja, visst har den det. Har regeringen verkligen svävat i okunnighet om att vi fått och får räkna med en successiv förkortning av arbetstiden?

Statsrådet talar om att jag den 16/10 skulle ha sagt att det vore klart att det i detta bristläge måste uppstå betydande lönepolitiska konsekvenser, vilka statsrådet inte ville acceptera. Statsrådet tycker inte om formuleringen. Nu får jag säga, att ett statsråd, som är ansvarig inom ett område och som vill acceptera att en sak är viktig, måste alltid försöka finna på vägar för att påverka utvecklingen. Om han inte gör det kan man

säga att han inte vill erkänna frågans betydelse. Han kan inte säga att han inte har någon anledning att uttala sig om sådant som gäller löner och arbetsvillkor i samband härmed. Statsrådet och jag behöver inte diskutera den saken, ty statsrådet gjorde för ett par dagar sedan i radio ett sådant uttalande som visar att han gått över på min sida. Men riksdagsprotokollen för 1960 och 1961 visar tydligt att statsrådet då hade en annan uppfattning och företrädde en återhållsamhet, som jag för min del tror var vida mindre motiverad än den attityd statsrådet nu intar. Om statsrådet i dag kastar ut långreven ända till att säga att det har varit en folkpartist med i utredningen för många år sedan, kan jag kasta ut min långrev litet närmare och erinra statsrådet om att han som framstående landstingsman under många år verkligen haft möjlighet att påverka frågorna i en annan kapacitet.

Beträffande det material som medicinalstyrelsen ställt till statsrådets förfogande kan sägas att det är klart, att rätten att bestämma, om detta material skall vara tillgängligt för andra, ligger hos inrikesministern. Om inrikesministern önskar att materialet skall vara tillgängligt, sker detta normalt genom att skrivelsen diarieföres, eftersom den då kan lämnas ut från departementet till den som är intresserad. Någon sådan diarieföring har emellertid inte skett! Varför har statsrådet behandlat skrivelsen på ett sådant sätt att den under nära tre veckor har haft en så att säga privat karaktär? Om statsrådet hade varit så angelägen om att allt material verkligen skulle stå till förfogande, hade det funnits den naturliga utvägen att låta diarieföra skrivelsen, så att den kunde lämnas ut till den som var intresserad.

Sedan säger statsrådet att det råder en principiell tveksamhet om huruvida man skall tillhandahålla uppgifter; sådana får ju interpellanten eller frågeställaren genom det lämnade svaret. Nej, herr statsråd, i dag och många gånger tidiga-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

re har vi sett att svaren är betydligt mera kortfattade och innehåller endast en del av det material, som kan vara av intresse för den som frågar. Utvägen att försöka krypa undan genom att säga, att statsrådet tänkte lägga fram materialet några dagar senare och att det inte betydde så mycket om det varit tillgängligt några dagar tidigare, står verkligen inte öppen. Det skulle onekligen innebära ett betydande framsteg om vi kunde uppfatta statsrådets något häftiga talesätt — som jag här förbigår — som ett uttryck för att han för sin del är angelägen om att ställa till förfogande för intresserade allt material i sådant sammanhang som inte är hemligstämplat.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Aldrig har väl någon personalgrupp vandrat genom debatter, insändare och tidningsrubriker som sjuksköterskebristen fått göra under de senaste åren i synnerhet. Om ord kunde hjälpa, hade frågan varit löst för länge sedan. Men tyvärr är det mycket mer som behövs. Fru Nettelbrandt sade i förbigående att frågan först och främst är ekonomisk. Det är alldeles riktigt.

Jag har inte läggningen att vilja prisa statsråd; hos mig stöter det närmast på ett visst motstånd att göra det. Men när det gäller den nuvarande inrikesministern tycker jag att det skulle vara riktigt att man från alla de håll, där man nu står upp i en livlig debatt om sjuksköterskefrågan, erkände att vi inte på mycket länge haft ett statsråd, som så ägnat sig åt frågan som nuvarande inrikesministern har gjort. Jag minns när herr Ohlins partivän fröken Höjer satt framför mig i bänken, hur hon med stor tillfredsställelse såg den upprustning på området som skedde när vår nuvarande inrikesminister tillträdde sitt ämbete. Det är ärligt att säga det just med hänsyn till att problemen är så oerhört stora att de inte kan lösas på en dag.

Tyvärr ligger försyndelserna mycket längre tillbaka i tiden än ett par tre år.

Jag tror inte att det bara var arbetskraftsutredningen som gjorde misstag. Jag har t. ex. ett minne av att ordföranden för Sjuksköterskeförbundet vid något tillfälle här i kammaren sade att vi inte hade nog av kvalificerade sökande till de platser som redan fanns i sjuksköterskeskolorna. Det såg tydligen annorlunda ut för några år sedan, och det var uppenbarligen inte självklart ens för de mest initierade att här behövdes en ökad kapacitet för att motsvara dels den ökade giftermålsfrekvensen, dels den starkt stegrade utbyggnaden inom sjukvården. Att nu börja tala om att vi borde ha hejdat oss när det gäller sjukförsäkringens införande tycker jag är litet hårt. Skulle det ha varit bättre för de sjuka och skulle dessa ha fått en bättre sjukvård, om det inte utgått ersättning från sjukförsäkringen, när de miste sin arbetsförtjänst? Skulle det ha varit bättre, om de inte hade vågat sig fram till sjukhusen av ekonomiska skäl? Jag kan inte finna att situationen för de sjuka skulle ha varit bättre då, än den blev när de kom och sökte sjukvård — och som man påstår — blev alltför talrika.

Jag erinrar mig för resten, att man företog en undersökning några år efter det att sjukförsäkringen trätt i kraft. Det visade sig därvid, att det inte blivit någon onormal stegring av patienttillströmningen utan att denna hade följt beräkningarna. I varje fall bör man inte dra upp frågan om sjukförsäkringen och ange den som en orsak till den nuvarande bristen på sjuksköterskor. Denna brist beror nog på andra förhållanden.

Glädjande nog orsakas inte bristen av att moderna unga flickor är ointresserade av sjukvård. Det förekommer en tillströmning till yrket, som är enormt stor. Bristen beror på helt andra ting, t. ex. den låga lönesättningen, den obekväma arbetstiden utan lönekomensation, de traditionella förhållandena för utbildning och anställning, som avskär-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

mar vårdpersonal från samhällslivet mer än som sker för anställda inom andra yrken. Andra orsaker till bristen är naturligtvis att man inte får så lönande anställningar, som man borde få efter så pass stora ansträngningar under den långa utbildningstiden. Det är också typiskt, att man ofta träffar på kvinnor, som skaffat sig undersköterskeutbildning men som får gå kvar i biträdestjänst etc. Man har inte tagit vara på den vidareutbildning, de skaffat sig, och givit dem motsvarande ansvarsposter. Försyndelserna är många och självklart måste sjukhusdirektionerna och landstingen ta på sig en stor del av ansvaret härför. Men i sista hand faller det på oss alla, ty det är, som fru Nettelbrandt sade, en ekonomisk fråga.

En justering av arbetstiden, en sällning av arbetsuppgifterna, ökad utbildning över hela linjen, deltidsarbete, särskilda förmåner för långvarig tjänst, där ackordslöner icke kan ge stimulans, är några av de åtgärder som bör vidtas. Andra sådana är att utbilda personal av båda könen inom samma vårdområden, etablera samarbete mellan olika personalkategorier och finna utbildningsvägar, som mer direkt ansluter till den obligatoriska skolan. Allt detta är ting, som inrikesministern har pekat på och vid många tillfällen sagt vara nödvändiga att förverkliga. Men till slut tror jag ändå att problemet främst får ses som en lönefråga, och naturligtvis en lönefråga i förhållande till den obekväma arbetstiden. Om man bara betalar för obekväm arbetstid, tror jag inte att personalen drar sig för att arbeta på sådan tid. Men här uppställer sig en annan fråga, nämligen om man från oppositionspartiernas sida är lika energisk och lika intresserad, när det gäller att betala de ökade kostnaderna, av att höja skatterna, om så skulle bli erforderligt för att klara de, som det måste bli, mycket stora kostnader som uppkommer, om hela området skall rustas upp?

Fru Nettelbrandt sade att vad som behöver göras kommer att kosta så litet. Jag tror inte att det kommer att kosta så litet med en reform för hela vårdområdet. Det blir nämligen inte bara sjuksköterskorna och deras löner, som då kommer under granskning. I dag har frågor ställts om denna kategoris förhållanden, men det föreligger stora brister över hela anstaltsområdet, inte bara när det gäller personal utan även i fråga om byggnationen. Inom akutsjukvården har man klarat av en del och fått vissa nybyggnader. Där ser man kanske i ännu mera skärpt belysning att det råder personalbrist. Men på många andra områden förekommer brister både när det gäller utbildningen av personal, anställningen av personal och när det gäller byggnaderna. Det förhåller sig fortfarande så, att huvudmännen ofta inte vidtar några åtgärder, förrän situationen blir akut. Man är fullt tillfredsställd med att använda människors arbetskraft till det yttersta mot en så ringa lön som möjligt och på så hårda villkor som möjligt. Personalen bor fortfarande på många håll inom anstalten. Det är personal vilken, som jag tidigare sade, har utbildning men inte får tjänster, svarande mot utbildningen.

Jag var helt nyligen på ett par anstalter för psykiskt efterblivna. Det kan tyckas som om denna sak inte hör hit, men jag tror att den i högsta grad gör det. Man ser nämligen att hela vårdområdet står inför en revolution, där vi måste satsa mycket mera pengar än vad som kan erfordras för att öka sjuksköterskelönerna. Det var anstalter med urusla byggnader. På en av dessa anstalter bodde en vårdarinna, som jag skulle förmoda var en »guldklimp» för anstalten. Hon sade att hon tyckte om sitt arbete och aldrig skulle vilja sluta det. Hon hade sedan 18 år bott i ett litet kyffe innanför anstaltens dagrum, där det fanns åtminstone 25 psykiskt efterblivna — många av dem också med andra allvarliga handikapp. Hon hade

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

ingen tvättmöjlighet i sitt rum utan fick ta sig förbi dagrummet uppför en trappa till en öppen korridor, där det fanns ett handfat, vilket även de intagna psykiskt efterblivna begagnade. På anstalten fanns flera andra anställda, som hade varit där i 30 år och som fortfarande sade sig trivas där. Styrelsen för denna anstalt, som hade varit en privat stiftelse, hade de ädlaste tänkesätt; det såg man på att det fanns många bibelspråk på väggarna, det fanns många andaktsböcker och det rådde i övrigt ett kristligt sinnelag. Anstaltens styrelse insåg trots detta inte, att här skedde något oriktigt. Den hade godtagit dessa förhållanden. Nu gällde det för landstinget, som började att kopplas in på saken, att snabbt få »denna lilla värld» från låt oss säga 1925 att svara mot anspråken år 1961. Sådana är förhållandena på många områden. Vi har när det gäller socialförsäkringarna accepterat att vi inte skall nöja oss med minimistandard. Vi vill t. ex. att den som är sjuk skall ha en lönestandard som motsvarar den han har när han är frisk. När man blivit gammal vill man ha samma standard som när man var arbetsför o. s. v.

På anstaltsvårdens områden nöjer vi oss däremot fortfarande med en minimistandard. Vi ser inte hur mycket den skiljer sig från den standard man har utanför anstaltsmurarna. Vi godtar sämre utbildningsmöjligheter för dem som är intagna på anstalterna, för barn, som är döva, blinda, psykiskt efterblivna eller på annat sätt handikappade. Vi reagerar inte mot att arbetsförhållandena blir så olika för dem som är avskärmade inom en anstalt.

Det kommer att kräva oerhört mycket intresse och mycken personal för att få förhållandena på vårdområdet på den nivå där den redan borde ha varit. Men får därför mindre stirra sig blind på behovet av utbildning och bättre ersättning för endast en kategori anställda. Man får vara beredd att påta

sig mycket stora kostnader. Man måste avstå från nya förslag om att sänka skatten och lova så mycket annat och framför allt, fru Nettelbrandt, man måste släppa tron på att kunna ordna upp förhållandena utan att det skall kosta. I stället får man gå in för att satsa mycket pengar.

Om man hade en femårsplan, där man satte anstaltsvårdens upprustning och en upprustning av förhållandena för anstaltspersonalen i förgrunden och kunde få alla krafter som nu är intresserade av detta problem att inte vara så njugga med pengar, skulle vi kunna göra en insats så att vi inte behövde skämmas. Då kanske de som 1970 är på våra anstalter inte som vi skulle ha en lägre standard i alla avseenden. Därtill behövs emellertid en revolution, kanske inte en blodig revolution, men en ekonomisk revolution. Det kan hända att även förändringar inom sjukförsäringen kan behövas. Men framför allt måste vi vara beredda på att det kostar pengar. Det har inte de borgerliga partierna varit. Deras intresse för debatt i sjuksköterskefrågan har varit större än deras intresse för att förändra förhållandena.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! I denna debatt har man liksom så många gånger förut sagt att vi inte skall tala om lönerna. Dessa interpellationsdebatter infaller av någon mystisk anledning alltid strax före en avtalsrörelse. Därför säger man, att vi inte skall tala om löner, men så gör man det ändå. Eftersom jag numera inte är förhandlare för Landstingsförbundet och alltså inte av sådan anledning känner mig förhindrad att delta i denna debatt strax innan man börjar en förhandlingsomgång bl. a. med sjuksköterskor, skall jag be att få göra några reflexioner.

Fru Nettelbrandt var den som startade med att säga att hon inte skulle tala om löner, men ändå sade hon, att

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

sjuksköterskorna hade dåligt betalt och nämnde naturligtvis i det sammanhanget den där ersättningen för jour på 20 öre i timmen. Hon glömde att tillägga att ersättningen är 40 öre på lördagar och söndagar, men det kanske inte spelar så stor roll. Hon utvecklade emellertid inte, vari denna jourberedskap består, som betalas med 20 respektive 40 öre i timmen. Det är den s. k. vakjournen, då vederbörande ligger hemma i sitt hem och bara har förbundit sig att, om så skulle erfordras, rycka in, och om detta blir aktuellt, får ju vederbörande övertidsersättning.

Vidare tog fru Nettelbrandt upp något annat som skulle ge intryck av att lönefrågan för sjuksköterskorna över huvud låge på det plan, där man talar om 20 och 40 öre. Hon talade om det s. k. nattansvaret med en ersättning av 40 öre utan övertid och 60 öre om söndagarna. Det gäller de små anstalter där det inte finns ansvariga biträdande sjuksköterskor utan där en sjuksköterska är husmor och sköterska på hemmet och inte har någon sådan underställd kvalificerad personal, att det kan bli någon jouravlösning. Då har de fått dessa ersättningar, men det är en sak som är under avveckling. Det skall avvecklas därför att det inte går att lösa frågan med någon ersättning av vare sig 40 öre eller någon annan summa, utan problemet måste lösas på annat sätt.

Jag tror att man skulle få en bättre bild av det verkliga läget och att det skulle vara till en viss nytta för denna debatt, om jag anförde några exempel på löneläget för sjuksköterskorna. Om jag tar 5-ort, eftersom vi befinner oss på en sådan ort, så har en avdelningssköterska där en begynnelselön av något över 16 000 kronor och en slutlön av 18 816 kronor. I o-tillägg får, lågt, räknas med 600 kronor. En ständigt nattsköterska har med normalt o-tillägg en begynnelselön på 18 000 kronor och får en slutlön på 20 600 kro-

nor. Jag kan naturligtvis gå igenom flera kategorier, men jag tror inte det är nödvändigt för exemplifieringens skull. De siffror jag redan nämnt ger säkerligen en bild av löneläget. Jag skall inte avge något värdeomdöme om lönerna. Det är möjligt att det är nödvändigt med rimliga lönejusteringar, som inrikesministern nyss uttryckte det, men när man i den allmänna debatten talar om sjuksköterskorna, ger man ett intryck av att de måste tillhöra en oerhört underbetald kår.

Enligt de senaste uppgifterna i Statistisk årsbok befinner sig 16,2 procent av inkomsttagarna i ett löneläge mellan 15 000 och 20 000 kronor och 18,7 procent har mellan 12 000 och 15 000 kronor i årsinkomst. Av de över 4 miljoner inkomsttagare vi har i landet är det den mindre delen som kommer upp i de lönerna. 20 procent av inkomsttagarna har högre löner, medan hela 44,5 procent har lägre löner. Jag gör fortfarande ingen värdering. Det kanske behövs justeringar uppåt. Sådana har det blivit i varje lönerörelse, och det är troligt att så blir fallet även denna gång. Jag tycker emellertid det är oriktigt att generalisera och säga att detta är en ekonomisk fråga av den art, att om huvudmännen bara ville kunde man häva en stor del av sjuksköterskebristen genom att ge högre löner. Det kan man inte göra vare sig genom ökade o-tillägg, övertidsersättningar eller dylikt. För att bristen effektivt skall fyllas, måste andra åtgärder sättas in. Det blir inte flera sjuksköterskor för att man betalar dem dubbelt så mycket i lön.

Fru Nettelbrandt berörde frågan om sambeskattningen och sade, att de uppgifter, som inrikesministern lämnade förra gången, var fullständigt riktiga men inte relevanta. Jämförelsen borde inte göras med ogifta utan med vad hustrun får betala i skatt som gift, arbetande i hemmet, och vad hon får för skatt, när hon arbetar utanför hem-

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

met. Det är ingen före fru Nettelbrandt, som har kommit på idén att försöka göra den jämförelsen. Själva grundsystemet för sambeskattningen har alla varit eniga om, även om de tvistat om hur den skall utformas.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm nämnde, att sjuksköterskeföreningens tidigare ordförande i denna kammare sagt, att vi inte hade tillräckligt antal sökande till de utbildningsplatser som finns. Ett sådant yttrande står inte i motsatsställning till det yttrande, som jag tidigare åberopade beträffande arbetskraftsutredningen 1956, där man påtalar behovet av ett ökat antal utbildningsplatser. Det yttrande, som fru Eriksson åberopar, hänger samman med hur attraktivt yrket varit som sådant och det andra yttrandet med hur den faktiska situationen i framtiden väntas bli.

Fru Eriksson säger vidare, att det hade varit väl hårt, om vi skulle ha behövt hejda oss när det gäller sjukförsäkringen. Jag vet inte om fru Eriksson avsåg att replikera mig i det fallet, men eftersom jag nämnt sjukförsäkringen, vill jag gärna säga, att jag inte har uttalat något i den vägen. Däremot har jag sagt, att värdet av en reform av den typen givetvis står i relation till möjligheterna att utnyttja den. Och där vill jag gärna knyta an till vad herr Ohlin sade, att en prognos måste ta hänsyn till även en sådan förändring av arbetstiden, som vi hade att vänta för några år sedan, och till de eventuella efterfrågeförskjutningar, som kan föranledas av en sådan reform.

Herr Kärrlander nämnde, att det på många håll har sagts, att man inte skall tala om löner, och jag vägrar att gå in på någon diskussion av den frågan.

Sådana jämförelser mellan olika grupper, som gjorts både i pressen och i någon mån här i kammaren, skall göras på annat håll. Däremot kan jag mycket väl säga, att jag har den bestämda uppfattningen, att de som förhandlar på detta område har gott om argument med sig i portföljen.

När herr Kärrlander talade om vissa ersättningar åt sjuksköterskorna, förvånade det mig, att han inte också jämförde med beredskapsersättningar på andra områden. Det hade kanske varit svårt att hitta siffror av den storleksordningen, som man har på detta område. Herr Kärrlander reagerar tydligen inte inför belopp på 20 öre eller dylikt när det gäller att »bara» ligga i beredskap. Under min korta tid här i kammaren har jag lärt känna herr Kärrlander som en försynt och anspråkslös person, och jag förstår att han kanske inte har större anspråk än 10-öringar som ersättning för att vara bunden. Men jag tror inte att en sådan anspråkslöshet är allmänt rådande på dagens arbetsmarknad.

Slutligen säger herr Kärrlander att jag har uttalat mig om riktigheten av dessa siffror beträffande sambeskattningen och ansett att de inte är relevanta. Riktigheten har jag inte alls yttrat mig om, eftersom jag tyckte att vi kunde lämna den sidan därhän i dag, men jämförelserna är inte relevanta. Jag beklagar både herr Kärrlander och andra, om de inte tidigare kommit underfund med att den verkliga jämförelsen här för den som skall gå ut i arbetsmarknaden inte gäller två ogifta kontra två gifta med två inkomster utan i båda fallen två gifta men med en förändrad situation i fråga om antalet inkomster. Detta är nödvändigt att ha klart för sig.

Vad beträffar om man skall rubricera detta som en sambeskattningsfråga eller inte har jag redan tidigare uttalat att det kan vara rätt egalt vad man kallar det.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

Herr **KÄRRLANDER** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är nog en rätt beklagansvärd figur. Fru Nettelbrandt anser att jag är försynt och anspråkslös och förmodligen nöjer mig med tioöringar. Litet senare säger hon att det är synd att jag är så beklagansvärd att jag inte har upptäckt detta samband med sambeskattningen. Det får vara hur som helst med det.

Jag begärde ordet därför att fru Nettelbrandt talar om 20, respektive 40 öre som ersättning för beredskap i hemmet. Det ger ingen riktig bild av det verkliga löneläget, fru Nettelbrandt, och det är det jag har velat säga. Vad beträffar att man gör en överenskommelse som ger detta resultat måste väl fru Nettelbrandt ha den erfarenheten, förmodar jag, att det blir som det blir ibland med avtal och överenskommelser. Jag har aldrig påstått att 20 öre i timmen är en tillräcklig summa. Kanske, herr talman, skall jag påpeka att det ändå inte är alla som får betalt bara genom att ligga hemma. Jag protesterar när man tar dessa 20 respektive 40 öre per timme som utgångspunkt för att ge ett intryck av att detta är löneläget för sjuksköterskorna i landet. Så är inte fallet, herr talman.

Visst kan jag tala om jour och beredskap för 80 öre i timmen och 1 krona 20 öre per timme på lördagar och söndagar. Jag har varit med om att träffa avtalet, så varför skulle jag inte nämna det? Jag kan också tala om tillägg för obekväma arbetstid på 60 öre och 1 krona 75 öre i timmen på lördagar och söndagar. Det är inga hemliga siffror. Jag känner mig inte ett dugg generad av att tala om för fru Nettelbrandt hur det förhåller sig över hela linjen.

När jag i ett föregående anförande nämnde att ett normalt o-tillägg rör sig om minst 600 kronor om året — mycket lågt räknat — har jag inte tagit med vad som kan komma därutöver i övertidsersättning. Jag tycker att man behöver

nämna dessa siffror så att debatten skall ge en riktig bild av vad det gäller.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt ansåg att det inte hörde hit om någon här i kammaren sagt att det inte finns nog med kvalificerade sökande till sjuksköterskeskolorna. När det nu riktas anklagelser för att man inte varit förutseende nog att i tid öka utbildningen, måste väl ett uttalande från sjuksköterskornas ordförande, att det inte gick att fylla de skolor som fanns med kvalificerade sökande, ha verkat i inskränkande riktning. Fanns det inte sökande till de skolor, vi då hade, måste det te sig mindre angeläget att bygga ut kurserna.

Sådan var situationen, och det visar hur föga även de mest initierade visste om hur stort behovet av sjuksköterskor skulle bli.

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Efter den ganska långa debatt som här pågått skall jag försöka begränsa mig till några synpunkter och fatta mig kort. Det kan inte råda några delade meningar här i kammaren om att det är beklagligt med den bristsituation som härskar på sjukvårdens område när det gäller personalen och inte heller om angelägenheten av att söka komma till rätta med svårigheterna. Även om sjuksköterskebristen står i förgrunden i den allmänna debatten, gör sig — som fru Nettelbrandt och även andra här framhöll — också inom andra viktiga personalgrupper brister gällande.

Det framgår av inrikesministerns interpellationssvar — vilket i och för sig inte är någon överraskning — att sjukvårdens huvudmän uppmärksammar dessa frågor och att en hel del åtgärder har vidtagits eller planerats. Det är ett allvarligt samhällsproblem att sjuka människor inte kan få sina vårdbehov tillgodosedda i önskvärd utsträckning.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

Allmänhetens uppmärksamhet fästes på detta speciellt under sommaren när många avdelningar måste stängas. Brist-situationen framträder emellertid också under andra delar av året och tar sig bl. a. uttryck i att åtskilliga sjukskötersketjänster är obesatta. Mången husmor på våra lasarett har ju en ytterst hård press på sig att från dag till dag skaffa den personal som oundgängligen behövs.

Brist-situationen kan också illustreras med ett exempel från det län jag representerar.

På vissa lasarett i detta län måste man något dygn i veckan inställa operationerna. Det är ju en mycket allvarlig sak när sjuka människor på det sättet tvingas att färdas kanske sex, åtta mil extra för att komma till centrallasarettet och få en erforderlig operation utförd.

Det är klart att man kan diskutera vad som har försummats under gången tid och att det därvidlag kan finnas utrymme för kritik, men det mest angelägna är ju att komma till rätta med den akuta brist-situationen och att på längre sikt skapa balans mellan behovet av och tillgången på personal. Om man ser tillbaka på vad som varit är det uppenbart att på alla håll har — även vi i riksdagen har anledning att betänka detta — utbildningsbehovet underskattats både med hänsyn till antalet sjuksköterskor som inte fortsätter i aktiv tjänst och den starka utbyggnaden av antalet vårdplatser. Men det tjänar ju inte mycket till att träta om den snö som föll i fjol, särskilt som sjukvårdens huvudmän nu är intensivt sysselsatta med att både söka klara den akuta krisen och att lösa problemen framöver.

Glädjande nog tycks alla vara överens om att det finns ett behov av ökad utbildning. Därmed är emellertid inte sagt att man klarar krisen bara genom en ökad utbildning. Saken har åtskilliga aspekter, som jag inte här skall ta upp. Lönefrågan spelar givetvis en roll i detta sammanhang, men jag skall inte

ingå på denna fråga, eftersom den utgör något som parterna har att förhandla om. Jag vill emellertid understryka att man i den akuta brist-situationen bör mer än hittills söka åstadkomma deltidstjänster speciellt för de gifta sjuksköterskor som nu inte står i aktivt arbete. Jag är inte övertygad om att i tid gjorts vad som kunde göras i detta avseende liksom inte heller att man i dag på allt sätt söker stimulera dessa icke yrkesverksamma sjuksköterskor att ta framför allt deltidstjänster, t. ex. genom att ordna det så att två sjuksköterskor kan samsas om en tjänst och göra den uppdelning av arbetstiden sinsemellan som bäst passar dem själva.

Låt mig tillägga att arbetstidsförhållandena säkerligen spelar en ganska väsentlig roll, om vi framöver skall kunna klara krisen på detta område, detta inte minst med tanke på de gifta sjuksköterskor som nu inte är i aktiv tjänst. Det är klart att arbetstidsförhållandena i allra högsta grad sammanhänger med fördelningen av arbetsuppgifter mellan olika personalgrupper — beträffande den saken föreligger nu ett utredningsförslag — men dessa förhållanden har också samband med den arbetsrutin, om jag får använda detta ord, som finns på olika sjukhus. För min del tror jag att man inte heller härvidlag har gjort vad som kan göras. Jag har ett intryck av att det fortfarande finns en del konservatism som måste ge vika för nödvändiga rationaliseringssträvanden. Självfallet får inte sådana åtgärder på något sätt innebära en försämrad vård för patienterna.

Jag är övertygad om att man vid de pågående undersökningarna skall komma fram till ytterligare en del åtgärder som kan underlätta personalrekryteringen. Det är säkerligen en riktig tanke att genom utbildning av speciell personal avlasta sjuksköterskorna en del laboratorie- och röntgenarbete liksom att befria dem från en del skrivgöromål.

Slutligen vill jag framhålla att vid

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

våra större sjukhus borde man försöka åstadkomma en betydligt större differentiering av patienterna efter deras vårdbehov. Det borde finnas avdelningar av olika typ, alltifrån intensivvårdavdelningar med mycket stor tillgång till kvalificerad personal ned till avdelningar för observationsfall och dylikt, där behovet av kvalificerad personal är mycket ringa. Även åtgärder av detta slag skulle i sin tur bidra till att arbetskraftsproblemet blir lättare att lösa.

Herr **KELLGREN** (s):

Herr talman! Genom de upprepade debatterna i denna fråga har väl inrikesministern vid det här laget serverats så många goda råd och uppslag, att han knappast är konfunderad över vad som sägs och som för honom inte innebär någonting nytt. Jag tror ändå det förtjänar påpekas att i den allmänt mörka bild, som här målats upp, finns vissa ljusa inslag.

Till dessa inslag hör att den Thaperska utredningen äntligen — vågar man väl säga — är färdig. Denna utredning har bl. a. tänkt sig att sjuksköterskebristen skulle delvis kunna elimineras genom att undersköterskor och i viss utsträckning även sjukvårdsbiträden skulle överta en del av de uppgifter som traditionellt ålegat sjuksköterskorna. Man är nu i full gång med att förbereda det praktiska genomförandet av utredningens förslag, och jag finner detta utomordentligt värdefullt. Väsentligt för att komma till rätta med sjukhuskrisen är nämligen att de olika personalkategorierna — läkare, sjuksköterskor, undersköterskor, sjukvårdsbiträden — börjar samarbeta med varandra. Kanske måste man räkna det till de mera glädjande i dagens läge att något av den sociala högfärd, om uttrycket tillåtes, som ofta varit förenad med sjuksköterskeyrket har börjat vika till förmån för uppfattningen av sjukvårdsarbetet som en laguppgift som skall ut-

föras av personal ur samtliga kategorier, varvid ingen kategori egentligen står »högre» än någon annan. Det är den samfälliga insatsen som gör det möjligt att lösa de föreliggande uppgifterna.

Kanske skulle man också kunna räkna till de ljusare inslagen i dagens bild att landstingsmännen har börjat få ökad insikt om utredningsarbetets betydelse och om vikten av att de själva inom sina respektive områden kan bedöma utbyggnadsbehovet och de faktiska resurser man förfogar över. Jag tror nämligen att ett av de viktigaste framstegen skulle göras om Landstingsförbundet offrade låt oss säga mellan en halv och en miljon kronor för att skapa ett utredningsinstitut, som kunde ta reda på vilka avdelningar inom sjukvården som fungerar bra och undersöka varför verksamheten fungerar bra där men fungerar illa på andra håll. Hittills har sjukvårdsfrågorna ofta avgjorts av varje landsting enskilt och många gånger har en lösning som visat sig vara förmånlig inom ett landstingsområde inte kommit att prövas i angränsande landstingsområden.

En sak som försumrats i denna debatt är att påpeka att vi måste på ett helt annat sätt än hittills ägna uppmärksamhet åt den öppna hälso- och sjukvården. Det är där man skall göra de verkligt stora insatserna för framtiden om man vill avlasta den slutna sjukvården. Jag kan glädja med att nämna att det för 1962 planeras en utbyggnad av hemsamaritverksamheten i stor skala. Redan i vår skall utbildning kunna komma i gång av hemsamariter till ett antal av 2 500 till 3 000. Utbyggnaden skall fullföljas under hösten så att man under 1962 kanhända hinner utbilda en kader på 5 000—6 000 hemsamariter som kan ge speciellt åldringsvården en behövlig avlastning. Man måste nog pröva sig fram med snabba initiativ. Vi måste också kräva av kommunerna att de själva gör större ansträngningar för att skapa lämpliga anställningsformer och även

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

betalar denna personal bättre. I dagens läge är detta nog den snabbaste vägen att avlasta den slutna sjukvården.

Jag vill till sist göra ett litet påpekande av dyster natur. Inom arbetsmarknadsstyrelsens prognosavdelning sammanställs för närvarande en prognos som gäller det framtida behovet av sjuksköterskor. Den prognosen är inte färdig än, men den pekar i varje fall i den riktningen att tidigare gjorda beräkningar beträffande behovet av utbildade sjuksköterskor är för snävt tilltagna. Det visar sig nämligen att sådana faktorer som ökad äktenskapsbildning och minskad yrkesfrekvens framkallar ännu större behov av utbildning av sjuksköterskor. Kanhända de antaganden som man i dag lägger till grund för utbildningsplaneringen måste korrigeras nu snarast. Ingenting får sålunda försummas för att snabbast möjligt öka kapaciteten hos denna utbildning. Så länge man har flera kvalificerade sökande till sjuksköterskeskolorna än som kan bli antagna, så länge finns det positiva åtgärder att vidtaga för att relativt snart komma till rätta med bristen.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det är anmärkningsvärt att interpellationssvaret inte delats ut i förväg när det gäller en så central och betydelsefull fråga som denna.

Det har många gånger förvånat mig att interpellationsdebatterna skall nedklassas i jämförelse med debatterna över utskottsutlåtandena, som ju ofta gäller mindre viktiga frågor. I den fråga vi nu behandlar finns det stor sakkunskap i riksdagen hos landstingsmän med mångårig erfarenhet. Vi borde inte behöva sitta här och lyssna spánt till varje ord från statsrådsbänken, i synnerhet inte när det lämnas sifferredovisningar. (Nu har vi dessutom av herr Kellgren fått veta att läget är ännu värre än vad som framgick av inrikesministerns svar.)

Här uppstod vidare en debatt mellan inrikesministern och herr Ohlin, huruvida interpellanterna fått del av allt material. Jag vill rent konstitutionellt uttrycka den förhoppningen att alla dessa handlingar är diarieförda. Jag vill erinra om JO:s påpekande i detta avseende. Konstitutionsutskottet har visserligen rätt att pröva dylika ting, men om handlingarna inte är diarieförda, hur skall man då över huvud taget veta vad som skett?

Jag vill till slut säga att detta uppenbarligen är ett område där ett prognosinstitut skulle vara av mycket stor betydelse. Riksdagen behöver tydligen ideligen få redovisning av fakta, varigenom debatterna kanske skulle kunna bli kortare. Det finns ingen anledning till att inte riksdagsledamöterna överlag i förväg skall få del av interpellationssvaren när det gäller sådana stora och centrala frågor.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Ohlins anklagelser mot inrikesministern. Jag har haft möjlighet att följa utvecklingen inom hälso- och sjukvården på nära håll i en styrelse för hälso- och sjukvård inom ett län, och jag måste säga att vi har väl aldrig upplevt en sådan aktivitet och ett sådant varmt intresse för hälso- och sjukvård som för närvarande. Det skulle vara oriktigt att ge allmänheten den uppfattningen att den nuvarande inrikesministern och hans medhjälpare skulle vara syndarna i detta fall. Jag vill till herr Ohlin säga att det är andra som har syndat. Det har förekommit underlåtenhetssynder under en lång följd av år, men dem har den nuvarande inrikesministern inte någon del i.

Från huvudmännens sida har vi anledning att tacka för detta intresse, och vi hoppas att det intresset skall finnas kvar även framöver.

Svar på interpellation och frågor ang. åtgärder mot sjuksköterskebristen

Vi skall komma ihåg att det varit en expansiv utveckling inom hälso- och sjukvården, även när det gäller människornas möjligheter att kunna utnyttja den. Kärnfrågan här är dock ekonomin. Vi har under senare år haft ett skattetänkande, som ur olika synpunkter helt enkelt varit brottsligt. Vem som stimulerat detta behöver jag inte gå in på! Men när det i landsting, kommuner och här i riksdagen gällt att skaffa tillräckliga ekonomiska resurser för att driva en aktiv politik på detta område, har vissa politiska partier alltid försökt pruta.

Vi får i vårt land se den ena bensinmacken efter den andra växa upp, stora flotta anläggningar, där personalen icke kan fullt utnyttjas. Jag skulle vilja fråga herr Ohlin, om han nu vill medverka till att vi nästa vecka från dessa bensinbolag tar ut tillräckligt med pengar för att kunna bromsa upp deras oerhörda investeringar. Jag förutsätter att herr Ohlin i nästa veckas debatt kommer att förorda höjd bensinskatt och vilja medverka till att den femöring som man föreslår i höjd bensinskatt inte tas ut av bensinköparna utan att den får betalas av bensinbolagen. Jag tackar herr Ohlin på förhand för det stöd han vid det tillfället kommer att ge hälso- och sjukvården. Kommunikationsministern vill ha pengar till vägar, men eftersom trafikolyckorna till stor del förorsakar de svårigheter vi har på sjukhusen, så kommer även dessa in i detta sammanhang.

Vi har en expansiv utveckling. Man har angivit flera orsaker till de svårigheter vi här diskuterar. Det är riktigt att läkare och sjuksköterskor har motsett sig en i tid insatt utbyggnad av utbildningsmöjligheterna, därför att man väntat, att vid den och den tidpunkten det och det skulle inträffa. Men vi vet hur det har gått. Vi har brist på läkare och sjuksköterskor, vi har brist på sjukhus inom distriktsvården, och inte minst är möjligheterna att ordna en

lämplig hemsjukvård bristfällig, ehuru vi nu håller på att bygga ut hela denna vårdgren.

Nu sägs det att vi skall ha ytterligare utredningar. Jag har emellertid den uppfattningen, att vi nu inte behöver fler utredningar, utan riksdagen måste ställa mera pengar till inrikesministerns förfogande om han skall kunna tillgodose de önskemål som finns. Herr Ohlin säger vidare att han på förhand skulle vilja ta del av materialet. Jag undrar om man inte i så fall skulle komma bort från de principer som gäller för interpellationsdebatterna och frågeinstitutet; att dela ut materialet i förväg vore väl att gå litet för långt, ty då skulle man ju inte behöva ha detta värdefulla institut kvar. Om herr Ohlin menar att partiledarna skulle få ännu fler förmåner än vad de har, då skulle jag i allra högsta grad protestera.

När det nu visats så stort intresse för dessa frågor på olika håll i riksdagen, så borde vi väl — trots att vi i nästa vecka tar bort en del om skatterna, beklagligtvis! — kunna anslå tillräckligt med medel för att lösa denna fråga.

Visst vet vi som är huvudmän och sitter i sjukhusdirektioner, att det dör människor i brist på vård. Men innan man aktualiserar denna fråga är det angeläget att politikerna förstår att vi måste ha möjlighet att ge hjälp, så att vi inte skapar förhoppningar som vi inte kan infria.

Jag vill också säga några ord till dem som menar att den slutna vården skulle kunna liksom stoppas upp till förmån för hemsjukvård m. m. Vi har nyss hört talet om hur svårt det är att få gifta sjuksköterskor att vara kvar i sjukvården. Men vi skall komma ihåg att i arbetslivet över huvud taget är numera den gifta kvinnan engagerad, och det gör att hemmen inte på samma sätt som förr kan utföra denna vård. Hur god hemsjukvården än är måste vi betona att det är angeläget för oss att få sjuka människor tillbaka i produktionen så

Svar på fråga ang. olägenheter av anhopning av avfallsbark

snabbt som möjligt, och även om dagskostnaderna är stora inom den slutna vården har jag nog det intrycket, att det är den vården som kommer att bli framtidens.

Låt mig också säga något till dem som talar om att bredare folklager nu tack vare sjukkassan får möjlighet att söka sjukvård. Förr dolde vi behovet av sjukvård genom att många människor inte hade möjlighet att söka den. Nu har vi inom detta område utfört en demokratisk gärning så att alla oavsett ekonomi har möjlighet att söka vård. Fattigdomen dolde problemen förut, och att vi nu har fått dem frammanade i blixtljus skall vi hälsa med tillfredsställelse.

Det är också självklart att staten, landsting och kommuner måste tänka om i fråga om arbetskraftens betalning m. m. för att kunna konkurrera med andra om arbetskraften. Här möter vi kärnpunkten: Är de olika instanserna beredda att ge de pengar som skall skapa möjlighet att lösa detta problem? Om de är det, är jag den förste att hälsa det med tillfredsställelse.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Herr Lundberg har här i slutet av debatten ställt en rad frågor till den nu icke närvarande herr Ohlin. Jag är angelägen att protokollet inte skall sluta med att han skulle ha blivit herr Lundberg svaret skyldig.

Jag skall inte svara på de frågor som inte är ställda till mig, men jag vill fråga herr Lundberg var det finns skrivet eller över huvud taget sagt att de bestämda inkomsterna i budgeten skall gå till vissa bestämda utgifter. Det är väl männe inte det flyktiga ämnet bensin som förlett herr Lundberg till den flyktighet i tankegången som här spårar ett samband mellan bensinskatterna och sjukvårdsproblemet?

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Låt mig bara till den ärade föregående talaren säga, att flyk-

tighet har hon presterat mer än nog av. Det är ju på det sättet att bensinångor som går upp i luften inte ger någon prestation. Jag har ett intryck av att både herr Ohlin och den föregående talaren har givit alltför mycket bensinångor men glömmer bort att vi skall kunna prestera något. Vi som verkligen har problemet inpå oss, vi som är huvudmän för hälso- och sjukvård, ser som det centrala att vi kan prestera något.

Att jag nämnde bensin är väl ganska naturligt, eftersom vi dagligdags — jag är själv bilägare — kan se hur bensinmackar växer upp utan att vi har något behov av dem. Men se efter, fru Nettelbrandt, hur många av Era partivänner som är lika aktiva när det gäller att bygga t. ex. sjukhus!

Jag skall inte ta någon segeltur denna vecka, men jag har ett utdrag ur protokollet från förra veckans debatt om regalskeppet Wasa, och jag vet att fru Nettelbrandt då seglade på ett visst sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. olägenheter av anhopning av avfallsbark

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Magnusson i Jönköping har frågat mig om statsmakterna uppmärksammat de risker ur naturvårds-, grundvattens- och skadeinsekts-synpunkt, som är förenade med de från den nyare skogsavverkningstekniken härrörande stora anhopningarna av avfallsbark.

Ur naturvårdssynpunkt torde maskinbarkningen ännu ej ha medfört några nämnvärda olägenheter. Inom exempelvis kronoskogarna transporteras barkhögarna bort om de ligger på ur naturvårdssynpunkt olämpliga platser. Nå-

Svar på fråga ang. olägenheter av anhopning av avfallsbark

gon inverkan på grundvattnet har mig veterligen inte påvisats.

De av herr Magnusson i övrigt berörda problemen studeras bl. a. av skogsforskningsinstitutet. Där anser man sig ha funnit att barkanhopningar inte inverkar på förekomsten av andra skadeinsekter än snytbaggen. Barkhögar efter maskinbarkning sägs ej på långt när erbjuda sådana betingelser för denna senare insekt som högar efter handbarkning. Även om dessa insekter i större mängder skulle sprida sig från barkavfall till närliggande ungskog föreligger inte risker för någon mera omfattande skadegörelse, eftersom skogsplantor i regel vid distributionen är preparerade med effektiva skyddsmedel. För närvarande bedriver skogsforskningsinstitutet bekämpningsförsök med kemiska medel.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Magnussons fråga.

Vidare anförde:

Herr **MAGNUSSON** i Jönköping (ep):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få uttala ett tack för svaret på min fråga.

Jag är överens med herr statsrådet, när han säger att maskinbarkningen ännu inte har medfört några nämnvärda olägenheter i form av anhopning av bark vid barkningsstationerna. Men det beror på i varje fall i mitt län att maskinbarkningen är relativt ny. Och det är därför som jag på detta tidiga stadium har velat fästa uppmärksamheten på frågan. Jag hade tänkt att staten tillsammans med andra berörda parter skulle i tid vidta lämpliga åtgärder, som kan eliminera olägenheterna för framtiden.

Maskinbarkningen innebär en utomordentlig arbetsrationalisering, som vi hoppas mycket av i framtiden. Men man måste se upp så att det inte på ett par, tre ställen i ett län uppstår områden, där barken blir liggande och skapar olägen-

heter. I mitt hemlän har vi nyligen tillsatt en barkkommitté, där även representanter för skogsvårdsstyrelsen, bruken, sågverksägarna och skogsägarföreningarna är med. Där försöker man hitta på ett sätt att få bort barken på ett mindre kostnadskrävande sätt än det som anges i statsrådets svar. En sådan bortforsling som statsrådet talar om är ju förbunden med vissa kostnader, som tar bort en del av den vinst man får genom rationaliseringen med maskinbarkning.

Barken har ett ganska högt bränslevärde. Det påstås att när våra massaindustrier är fullt utbyggda, så kommer barken från dem att ha ett sammanlagt bränslevärde som svarar mot cirka 600 000 kubikmeter olja eller i pengar räknat 80 miljoner kronor — och det är ju inga småsummor!

Danmark är i motsats till Sverige inte något skogland, men där har man faktiskt kommit längre än vi på detta område. I Sydjylland har man sålunda anlagt ett fjärrvärmeverk, där man tillvaratar sågavfall och bark till uppvärmning av bostäder som inte kostar mer än två tredjedelar av kostnader för olja. I anslutning till den tidigare debatten i dag om bränslekostnaderna vill jag framhålla, att om vi på något sätt kunde tillvarata avfallsbarken, så skulle dels barken komma bort ur markerna med transportkostnaderna till värmeverket betalda, dels skulle vi samtidigt kunna bringa ned bränslekostnaderna för konsumenterna. Man skulle med andra ord kunna slå två flugor i en smäll.

Även ur beredskapssynpunkt borde ett fjärrvärmeverk vara av stor betydelse. Det är denna sak som jag hade hoppats att statsmakterna tillsammans med andra berörda parter skulle undersöka och sedan diskutera, huruvida inte samma möjligheter därvidlag kan stå öppna för oss som för danskarna. I dag är situationen inte så farlig, men olägenheterna blir större med åren. Därför är det viktigt att ta itu med frågan redan nu.

Svar på interpellation ang. ytterligare medel till fiskerilånefonden

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Magnusson i Jönköping har frågat om statsmakterna har uppmärksammat de vådor, som anhopningen av avfallsbark kan föra med sig. I sitt inlägg har han emellertid fört över frågan på andra områden och anlagt ekonomiska aspekter på problemet.

Som framgår av det svar jag lämnat har vissa åtgärder redan vidtagits: barken transporteras bort eller brännes i kronoskogarna. Men det spörsmål som herr Magnusson i Jönköping nu drar upp får väl närmast företagen själva försöka hitta de tekniska lösningarna på och finna användningssätt som ger ekonomiskt utbyte. Där har vi nog ingen anledning räkna med att samhället skall kunna ingripa.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. ytterligare medel till fiskerilånefonden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Eriksson i Bäckmora frågat mig dels om jag vill lämna en redogörelse för den aktuella medelssituationen i fiskerilånefonden, dels om jag avser att genom anslagsäskande på tilläggsstat medverka till att fiskerilånefonden får för innevarande budgetår erforderliga medel, dels om jag avser att vid upprättande av förslag till riksstat för nästkommande budgetår uppta en kraftigt vidgad låneram för fiskerilånefonden och äska härför erforderliga medel.

Med anledning av den första frågan får jag anföra följande.

Vid början av innevarande budgetår förelåg å fiskerilånefonden en behållning av i runt tal 700 000 kronor. Under

innevarande och nästa budgetår kan såsom amortering å tidigare utlämnade lån till fonden beräknas inflyta sammanlagt omkring 6 700 000 kronor. Till sammans med det för innevarande budgetår anvisade investeringsanslaget om 850 000 kronor utgör den sammanlagda medelstillgången budgetåren 1961/62 och 1962/63 omkring 8 250 000 kronor.

Av de till fiskeristyrelsen från hus-hållningssällskapen inkomna ansökningarna om fiskerilån framgår, att lånebehovet under innevarande budgetår är något mindre än under förra budgetåret eller 14 980 000 kronor i år mot 15 080 000 kronor förra året. I år föreligger en markant minskning av ansökningarna från västkusten, samtidigt som emellertid låneansökningarna fortsatt att öka från syd- och ostkusten.

Vad därefter gäller frågorna om ramen för utlåning från fiskerilånefonden och om det härför erforderliga medelsbehovet under såväl innevarande som nästa budgetår får jag meddela, att dessa spörsmål för närvarande är föremål för prövning inom jordbruksdepartementet i samband med behandlingen av anslagsäskandena för nämnda budgetår.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Erikssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till jordbruksministern för det svar som han nu har lämnat på min interpellation. Av svaret noterar jag med viss tillfredsställelse, att de frågor jag ställt om medelsbehovet i fiskerilånefonden är föremål för prövning inom jordbruksdepartementet.

Med hänsyn till den aktuella medelsituationen hade det väl varit önskvärt att jordbruksministern i dag kunnat ge något klarare besked om framför allt möjligheten till tilläggsanslag för innevarande år.

Jordbruksministern konstaterar själv

Svar på interpellation ang. ytterligare medel till fiskerilånefonden

att låneansökningarna på syd- och ostkusten fortsätter att öka. Det är mot bakgrunden av detta förhållande som jag också har ställt min interpellation. Inom Gävleborgs läns hushållningssällskap — som jag bäst känner till — är situationen för dagen den, att endast en fjärdedel av antalet sökande kan erhålla några lån. Pengarna räcker inte längre än så.

Denna ökade efterfrågan på lån ur fonden, som nu gör sig gällande inom yrkesfisket på hälsingekusten och ostkusten i dess helhet sammanhänger till stor del med den tvingande nödvändigheten av övergång till trålfiske. De försök som gjorts med trålfiske, bl. a. på hälsingekusten, har gett goda resultat. Fångstmöjligheterna har väsentligt förbättrats, vilket är glädjande och en förutsättning för att yrkesfisket skall kunna bestå i framtiden. Utvecklingen på detta område torde därför tvinga fram en mera allmän övergång till trålfisket, som visat sig ha stora förutsättningar och dessutom bidrar till att förlänga fiskesäsongen åtskilliga månader.

En sådan övergång ställer dock stora krav på investeringar i större och bättre båtar samt redskap. Så viktig som fiskerinäringen är bör den också på allt sätt stödjas och uppmuntras. En väg att göra detta går via fiskerilånefonden. Men fondens medelsresurser är helt otillräckliga. Det aktuella lånebehovet tycks för dagen vara cirka 15 miljoner kronor. Endast hälften av detta belopp synes stå till förfogande för innevarande och nästa budgetår enligt jordbruksministerns upplysningar, och då är i detta belopp på cirka 8 miljoner kronor även beräknade amorteringar på tidigare utlämnade lån inräknade.

Det belopp som sedan behövs för att fylla det aktuella lånebehovet är enligt min mening inte av den storleksordningen att det på något sätt äventyrar landets finanser, om det beviljas i sin helhet. Med hänsyn till fiskerinäringens framtid tror jag det är nödvändigt att

statsmakterna ställer erforderliga medel till förfogande som hjälp till fiskets upprustning. I det sammanhanget vill jag också hänvisa till jordbruksutskottets och riksdagens beslut i våras med anledning av väckta motioner om ökad medelstildelning till fiskerilånefonden. Med det budgetöverskott som finansministern fått och får torde det väl heller inte föreligga något underskott i statskassan som skulle omöjliggöra att de få miljoner det här är fråga om kunde ställas till förfogande. Vi får ju inte heller glömma den omständigheten, att alla de pengar som staten genom fiskerilånefonden ställer till fiskets förfogande får staten tillbaka — vartenda öre, t. o. m. med ränta.

Jag skulle därför vilja vädja till jordbruksministern att han, när han nu är i färd med att pröva dessa anslagsfrågor, tar med i bilden den helt nya situation som fisket åtminstone efter ostkusten står inför — den omläggning av fiskemetoden som trålfisket innebär och som kräver väsentligt dyrare redskap än tidigare. För att kunna tillmötesgå detta behov måste vi få en kraftigt vidgad låneram för fiskerilånefonden, och för att kunna möta det dagsaktuella behovet måste fonden få ett kraftigt tillskott på tilläggsstat. Mina frågor i interpellationen låter jag således gå tillbaka till jordbruksministern, och jag hoppas självfallet på ett positivt tillmötesgående från jordbruksministerns sida.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Det är ett uttalande i statsrådets svar som tar var någon förklaring.

Statsrådet sade att det i år föreligger en markant minskning av låneansökningarna från västkusten. Detta är riktigt, men jag anser mig böra meddela att antalet låneansökningar 1960 var mycket högt jämfört med de närmast föregående årens, och även de begärda lånebeloppen var mycket höga. Åren före 1960 hade det rört sig om 60 an-

Svar på interpellation ang. ytterligare medel till fiskerilånefonden

sökningar per år med ett lånebelopp ungefärligen motsvarande årets. För 1960 däremot var antalet låneansökningar 114, och antalet har nu nedgått till 80. År 1960 betecknar alltså en topp såväl i fråga om antalet ansökningar som i fråga om lånebehovet.

Då jag är med och fördelar dessa lån i landstinget bör jag kanske säga några ord även om den rådande situationen.

De 80 låneansökningar vi för närvarande har representerar ett lånebehov av omkring 8 337 000 kronor. Vi räknar om detta efter vissa regler och får då fram en summa på omkring 4 975 000. Vi har emellertid endast erhållit ett belopp på 1 996 000 kronor.

När vi skulle fördela dessa pengar för de nyanskaffade båtarna — jag nämner detta endast som ett exempel — vilka ju går på 500 000—600 000 kronor, kunde vi endast lämna lån på omkring 52 200 kronor. Jämfört med föregående års belopp framstår denna summa såsom ganska ofördelaktig, ty 1960 kunde vi för nyanskaffning av liknande båtar lämna cirka 80 900 kronor. Att vi kunde lämna ett så pass stort belopp berodde på att vi erhållit pengar via tilläggsstat. Jag skall nu inte gå in på saken i annan mån än att jag hemställer till statsrådet att vi även detta år skall ges möjlighet att få ett belopp via tilläggsstat, ty därigenom skulle vi kunna lämna ungefär samma lånebelopp som förra året.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora upprepade sina frågor om hur det skall förfaras med tilläggslån och vad det kan tänkas bli för uppräknings nästa år. Jag är inte beredd att ge något svar härpå.

Nu har både herr Eriksson och herr Staxäng framhållit hur angeläget det är att det anvisas medel till ifrågavarande ändamål. Om ett större antal av kammarrens ledamöter hade varit här i dag,

skulle uppenbarligen många av dem kunnat stå upp och vittna om angelägna medelsbehov, var och en på sitt område. Just nu håller man i kanslihuset på att pröva alla dessa önskemål och våga dem mot varandra. Därför är det faktiskt omöjligt för mig att i denna stund säga något om hur det slutliga resultatet kommer att se ut för fiskerilånen. Jag är alltså inte i stånd att nu ge något svar på de frågor som ställts.

Herr **STIERNSTEDT** (h):

Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Eriksson i Bäckmora säger om lånebehovet för just ostkustens fiskare. Jag begärde ordet för att säga, att vi inom hushållningssällskapet i Stockholms län med dess långa kust har mycket stora bekymmer för hur vi skall kunna hjälpa dem av våra fiskare som behöver köpa större fiskebåtar. Nu hörde jag av statsrådet i hans senaste inlägg, att man i kanslihuset är sysselsatt med denna fråga. Då vill jag bara skicka med en hälsning från mellersta delen av ostkusten, att vi har stora behov av lånemedel. Vi hoppas att våra förhoppningar kan infrias och att vi får möjlighet att hjälpa fiskarna, så att inte hela skärgården blir avfolkad — den är tyvärr på god väg att bli det. Men kan fiskemetoderna bli rationella, blir också utsikterna större att få behålla de fiskare som nu finns där.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 10, över väckta motioner i anledning av sprängningen av den ryska superatombomben; konstitutionsutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

statsutskottets utlåtanden:

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medelsanvisning

för iståndsättande av Sydostbrottens fyr-
anläggning jämte i ämnet väckt motion,

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående ökning av det
högsta belopp intill vilket staten må
åta sig betalningsansvar i form av
statsgaranti för exportkredit,

nr 182, i anledning av väckta motio-
ner om utredning rörande en mera än-
damålsenlig försvarsorganisation med
successiv minskning av försvarskostna-
derna,

nr 183, i anledning av väckta motio-
ner angående utbildningen av samhälls-
planerare,

nr 184, i anledning av väckta motio-
ner om inrättande av ett internationellt
engelskspråkigt universitet för sam-
hällsvetenskapliga studier,

nr 185, i anledning av väckta motio-
ner om åtgärder för att fylla behovet
av gymnastiksalar vid skolorna,

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående hälsovård och öp-
pen sjukvård i landstingsområdena
m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 187, i anledning av väckt motion
om anordnande av hälsoundersökning-
ar, m. m.,

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående avtal med Örebro
läns landsting om driften av Mellringe
sjukhus i Örebro jämte i ämnet väckt
motion,

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående befrielse för stä-
der och stadslänkande samhällen, där
kronan är väghållare, att inbetala vissa
ersättningar för gatumark, och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående ändrad organisa-
tion av postbanken;

bevillningsutskottets betänkan-
den:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förordning
om brännoljeskatt, m. m., jämte i ämnet
väckta motioner, och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om änd-
ring i kommunalskattelagen den 28 sep-
tember 1928 (nr 370), m. m., såvitt pro-

positionen hänvisats till bevillningsut-
skottet, jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och me-
morial:

nr 33, i anledning av riksdagens re-
visorers framställning angående ändring
av instruktionen för riksdagens reviso-
rer,

nr 34, angående uppskov med behand-
lingen av vissa till bankoutskottet hän-
visade motioner, och

nr 35, i anledning av framställning
från fullmäktige i riksgäldskontoret an-
gående lönesättningen m. m. för viss per-
sonal vid riksdagens ekonomibyrå;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner
angående bidrag från de allmänna sjuk-
kassorna till undersökningar för hälso-
kontroll,

nr 71, i anledning av väckta motioner
angående bemyndigande för Kungl.
Maj:t att i vissa fall utfärda förbud för
svenska rederier att utlämna dokument
till utländska myndigheter,

nr 72, i anledning av dels Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till lag
om ändring i kommunalskattelagen den
28 september 1928 (nr 370), m. m., dels
ock i ämnet väckta motioner, såvitt pro-
positionen och motionerna hänvisats till
lagutskott,

nr 73, i anledning av dels Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om änd-
rad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947
(nr 529) om allmänna barnbidrag, dels
ock i ämnet väckta motioner, samt

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om un-
danförsel och förstöring, m. m.; även-
som

jordbruksutskottets utlåtande nr 42, i
anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående anvisande av medel till jord-
fonden å tilläggsstat I till riksstaten för
budgetåret 1961/62, m. m.

§ 9

Anmälades och godkändes statsutskot-
tets förslag till riksdagens skrivelser till
Konungen:

nr 384, i anledning av väckta motioner om åtgärder till främjande av rekryteringen av läroverkslärare i Norrland;

nr 385, i anledning av väckta motioner angående fördelningen av statsanslagen till forskningsbiblioteken; och

nr 386, i anledning av väckta motioner om byggande av en mellanriksväg från Sädvaluspe i Sverige till Graddis i Norge.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 390, i anledning av väckta motioner om ändring av vissa stadganden i vägtrafikförordningen, m. m.; och

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 februari 1960 (nr 22) om statlig krigsförsäkring m. m.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.59.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 12 december

Kl. 11.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande december.

§ 2

Herr andre vice talmannen meddelade, att herr Hammarberg, som vid kammarrens sammanträde den 21 nästlidne november med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN** yttrade:

Beträffande vissa av de ärenden — bl. a. frågan om verksamheten vid Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar i Kvarntorp — som i dag kommer att

bordläggas första gången, har vederbörande utskott hemställt att de måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning. Med den ordning, som tillämpas för föredragningslistans uppställning, kommer sålunda dessa ärenden att behandlas vid början av morgondagens sammanträde.

§ 4

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Hedlund frågat, om jag är beredd att skyndsamt införskaffa erforderliga uppgifter för att bedöma lånemöjligheterna för de mindre och medelstora företagen samt om jag vidare är beredd att skyndsamt vidtaga de åtgärder, var-

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

till en sådan undersökning rimligen kan ge anledning. Jag vill svara följande.

I interpellationen hänvisas till det statliga kreditstöd som i olika former numera utgår till mindre och medelstora företag. Trots den ökade omfattning som detta stöd erhållit under senare år, kan frågan om de mindre företagens kreditförsörjning ännu icke anses ha fått en helt tillfredsställande lösning. Såsom interpellanten även framhåller har i anledning härav utredningar tillsatts i syfte att få dessa kreditbehov tillgodosedda på ett bättre sätt. Interpellanten förutsätter att det kommer att dröja avsevärd tid innan detta utredningsarbete, framför allt 1960 års företagskreditutredning, kommer att resultera i konkreta åtgärder. I anledning härav får jag meddela, att jag av utredningens inhämtat att dess betänkande har justerats och torde komma att överlämnas inom någon vecka. Jag räknar med att efter sedvanlig remissbehandling till nästa års riksdag kunna framlägga de förslag i ärendet som utredningens betänkande och de däröver avgivna remissutlåtandena kan göra påkallade.

Med det anförda torde, herr talman, interpellationen få anses vara besvarad.

Vidare anförde:

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Det är uppenbart att något ändå kommer att ske till förmån för de mindre och medelstora företagarnas kreditmöjligheter under 1962. Om vad som kommer att vidtas är tillfredsställande eller inte är det naturligtvis omöjligt att nu förutse. Det beror på vad som kommer att ske. Sannolikt kommer det att framläggas ett förslag om att de mindre företagen skall få tillträde till obligationslånemarknaden, och detta är mycket tacknämligt.

Det är en åtgärd som vi i centerpartiet under många år har arbetat för att

få till stånd. Enligt direktiven för den utredning som sysslar med dessa frågor skulle det vara en huvuduppgift för utredningen just att försöka åstadkomma ett förslag på denna punkt, vilket gör att jag tror man kan vara tämligen optimistisk i detta avseende. Svaret är emellertid tämligen allmänt hållet, och detta är naturligt. I dag kan man inte säga så mycket mer på denna punkt, och jag hyser den förhoppningen att finansministern kommer att visa denna fråga tillbörligt intresse.

Det finns dock ett men. Det beror också på när detta förslag kommer att träda i kraft. Detta är ganska svårt att förutse nu. Om det skulle dröja så länge som till den 1 juli nästa år, tycker jag att det skulle behövas en del åtgärder under mellantiden. Det är svårt för dem som nu behöver pengar att få någon kredit, även om de har guldkantade säkerheter i form av statsgarantier.

Jag har här ett brev till Västernorrlands företagarförening — en företagarförening som jag har särskild anledning att följa, eftersom den verkar i ett län, vars förhållanden jag någorlunda väl känner till. Handelsbanken skriver: »Med anledning av Eder skrivelse av den 25 ds med förfrågan ang. lånemöjligheterna hos oss för ett antal företag, få vi härmed meddela att vi för dagen tyvärr ej ha möjlighet tillgodose de gjorda framställningarna om kredit.» Skandinaviska Banken skrev litet senare: »Åberopande Edert brev av 25 pto får vi härmed meddela, att vi i dagens läge ej anser oss kunna bevilja några krediter till i ovanstående brev omnämnda lånesökande.» Sundsvallsbanken skrev följande: »Till svar å Eder skrivelse av den 25 ds få vi härmed meddela att vi f. n. icke ha möjlighet att ta definitiv ställning till däri omfördälda låneansökningar.»

Detta gäller som jag sade krediter med mycket goda säkerheter i form av statlig garanti. Det går alltså inte att få låna ens mot en sådan säkerhet. Inte

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

heller har företagareföreningar i dessa län för närvarande pengar tillgängliga för egen utlåning. Vad detta betyder för dem som vill låna pengar är uppenbart för envar. Läget förorsakar stora bekymmer, och det finns företagare som säger att de måste lägga ned driften. Vi skall då särskilt komma ihåg att det här ofta är fråga om avfolkningslän. Vill man påskynda avfolkningen är ett effektivt medel att underlåta att ställa krediter till förfogande.

De brev som jag nämnde kom från banker, vilka ju är privata inrättningar. Det sägs ofta att stora kunder får gå före, inte minst därför att de i stort sett har bättre säkerheter. Det är inte utslutet att det förhåller sig så. Men oavsett om så är fallet vet man att både obligationsmarknaden och aktiemarknaden ligger utanför den mindre företagsamhetens möjligheter. Det måste därför vara angeläget att det allmänna ser till att svårigheterna i sådana situationer som avspeglar sig i de brev jag nyss läst upp mildras. Därför skulle jag vilja hemställa att finansministern — för den händelse att det kan dröja innan detta i och för sig vällovliga förslag, baserat på det betänkande som skall avlämnas om någon vecka, avsätter praktiskt resultat — försöker att mildra törnarna för de mindre företagarna. Jag vill rikta en vädjan i denna riktning till finansministern, och jag hoppas den inte skall behöva göras förgäves, särskilt som jag tror att finansministern har en viss förståelse för den mindre företagsamhetens speciella svårigheter.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Att hantverk, småindustri och handel, särskilt då detaljhandeln, i dagens läge har behov av krediter är vi alla överens om. Finansministern har i sitt svar också ställt i utsikt vissa förbättringar av dessa lånemöjligheter.

De mindre och medelstora företagen måste ha möjlighet att planera sin verk-

samhet på längre sikt, och för denna planering måste de kunna räkna med en jämnt fungerande kreditmarknad, en kreditmarknad som alltså inte alltför mycket förrycks av kortfristiga ingrepp. Det är just med anledning av den saken som jag i anslutning till den fråga som ställts och det svar som lämnats vill säga några ord.

Det skulle vara önskvärt att småindustrien och handeln fick möjligheter att erhålla bundna lån, så att de på längre sikt än vad nu många gånger är fallet kunde planera sin verksamhet. Här kommer ATP-fonderna in i bilden. Hittills har endast cirka 20 procent av de medel som influtit till ATP-fonderna gått tillbaka till näringslivet i form av lån. Önskvärt vore enligt mitt sätt att se att en betydligt större del av dessa medel kom näringslivet till godo. Mot detta kan invändas att man redan har möjligheten till återlån i fonderna att ta till. Det är emellertid en ringa del av fondernas totala belopp som har gått tillbaka den vägen, för närvarande endast en tiondels procent. Det ringa intresset torde bero på att återlånerätten ännu inte gått in i det allmänna medvetandet bland företagarna. Många av dem kanske inte ens känner till möjligheten.

En annan väsentlig orsak är att återlånen, i varje fall under de första åren, är så små att de får ringa betydelse för företagarnas kapitalförsörjning. Detta gäller givetvis i första hand de mindre företagen. När premierna höjs, kommer återlånerättens betydelse att successivt öka, och det är möjligt att återlånen då blir mera attraktiva. Från vårt håll har vi föreslagit att man skulle utreda huruvida återlånerätten kunde ackumuleras, så att en företagare skulle kunna slå ihop sin återlånerätt under en tid av upp till fem år och sedan utnyttja den på en gång. En sådan ackumulationsrätt, i framtiden kombinerad med ökade premier, skulle innebära att företagen kunde ta lån av den storleken att de skulle vara av verklig betydelse för

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

finansieringen av exempelvis nya maskiner och verkstadsbyggnader eller för andra ändamål.

Mot tanken på denna ackumulationsrätt reser man invändningen, att den skulle innebära att fonderna skulle vara tvungna att hålla en hög betalningsberedskap för att kunna möta eventuella krav på ackumulerad återlånerätt. I ett läge då ingripanden på penningmarknaden begränsar bankernas utlåningsmöjligheter skulle företagen i stor utsträckning använda sig av sin återlånerätt, och det skulle vara svårt för fonderna att beräkna den därför nödvändiga betalningsberedskapen. Därmed skulle fonderna hindras i sin placementspolitik.

Det finns mycket som talar för att detta motargument är bärande, men man skulle väl kunna motverka sådana svårigheter genom att sammanbinda rätten till ackumulation med en anmälningsplikt, som skulle ge en förvarning hos fonderna när ackumulerade lån önskas av företagen. Det är lika angeläget, att fonderna håller sig med viss likviditet, som kan bidra till att möta sådana här svårigheter, som att andra — både penningmarknaden och institut på kapitalmarknaden — får göra så.

Det vore lämpligt, synes det mig, att sammanbinda denna ökade återlånerätt med ökat användande av förtroendekrediter i bankerna. Som bekant medger svensk banklag användandet av förtroendekredit till företagen. När det gäller dessa krediter kan konstateras, att de är mycket sällsynta inom det svenska bankväsendet. Det beror väl till viss del i våra dagar på de restriktioner, som finns på penningmarknaden och som gör att bankerna naturligtvis, när de har begränsade utlåningsmöjligheter, tar de lån som är mest attraktiva, dvs. de som kan presteras de bästa säkerheterna. Man skulle också kunna tänka sig, att återlånerätten kombineras med en ändring av bestämmelserna om förlagsinteckningsinstitutet, så att

t. ex. handelsrepresentanter skulle kunna få lämna inteckningar mot säkerheter i varulager. Det är också angeläget, anser vi från hantverkets, handels och den mindre industriens sida, att förlagsinteckningsinstitutets bestämmelser moderniseras och anpassas efter vår tids situation inom näringslivet. De bestämmelser som finns tillkom i slutet av förra århundradet. Detta institutts bestämmelser är därför synnerligen omoderna.

Jag tror emellertid, att fondernas utlåning till de mindre företagen inte enbart eller ens huvudsakligen skall ske återlånevägen utan det är nödvändigt att nya metoder skapas för att hantverket, handeln och den mindre industrien skall komma i åtnjutande av sin del av samhällets växande resurser.

Jag nämnde i detta sammanhang också handeln, som ju vanligtvis är förbisedd och en näringsgren, som man sällan räknar med när det gäller kapitalanskaffning. Strukturförändringen inom handeln i dag mot större enheter gör emellertid att de mindre, självägande detaljhandelsföretagen har mycket svårt att leva vidare och anskaffa det kapital som behövs för olika ändamål vid denna strukturförändring. Dessa företag behöver alltså hjälp med kapitalanskaffningen för att klara sina problem. Här synes det mig som om man skulle kunna tänka sig instiftande av någon sorts nytt institut, från vilket de mindre företagen — inte minst inom detaljhandeln — kunde få låna pengar mot förtroendekredit. Det är sällan som detaljhandelsföretagen har några realsäkerheter att lämna i form av inteckningar i fastigheter etc. ATP-fonderna kunde då låna ut pengar till detta institut, som i sin tur hade utlåningen om hand till dessa mindre företag, handelsföretag och andra.

I det arbete som pågår med sanering av våra innerstadskärnor är det hundratals småföretag, som blir av med sina lokaler och sina företag. Dessa fö-

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

retagare måste, om företagen skall kunna leva vidare, få tillgodosett just det ökade kapitalbehov som uppstår för att täcka alla de kostnader som blir vid inflyttning i nybyggda fastigheter i respektive områden. Samma är förhållandet vid utbyggnaden av våra tätorter, där det också i dag ställs mycket större krav i kapitalhänseende än tidigare på handeln liksom även på hantverket och småindustrien för att dessa näringsgrenar skall kunna leva vidare. Det åtgår betydligt större kapital nu än förr för att anskaffa inredningar och annan erforderlig utrustning etc. Men även för att lösa ett sådant problem som att i dag över huvud taget få förhyra en lokal i ett nybygge är det nödvändigt att ha tillgång till kapital. Byggmästarna och byggnadsföretagarna fordrar nämligen i regel att den som hyr lokalen skall satsa kapital för att hjälpa till med belåningen av fastigheten.

Jag tror alltså att statsmakterna måste hjälpa till med kapitalanskaffningen i snabbare takt än hittills, om man vill att de mindre företagen inom såväl hantverk, handel som småindustri skall leva vidare och utvecklas i takt med tidens krav. Det är nödvändigt att samhällets samlade resurser ställs till förfogande för detta ändamål i betydligt större utsträckning än vad som nu är fallet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag måste bekänna att jag är ganska tveksam om jag skall replikera de båda föregående talarna, därför att det kanske kan uppfattas som en invit till en mera allmän ekonomisk debatt. Vi har ju möjligheter att »tala av oss» på den punkten under de närmaste dagarna, föreställer jag mig. Men jag tycker ändå att en reflexion kan vara på sin plats.

Herr Hedlund säger att det är svårt att nu låna ut pengar till dem, som behöver sådana. Även herr Carlsson i Stockholm uttalade önskvärdheten av att man

på ett eller annat sätt möjliggjorde för den speciella småföretagsamheten att lättare få låna pengar.

Problemet gäller naturligtvis vilka tillgångar på kapital, som vi för närvarande har. Och där kommer in hela frågan om den konsumtion vi kostar på oss och det sparande vi vill underkasta oss. Man kanske kan våga hoppas, att möjligheterna till att kunna ge låntagarna en bättre tillgång på kapital skall uppenbara sig på litet längre sikt, när ATP-fonderna — som jag tror ger ett nettotillskott på lånemarknaden — kommer i funktion i större utsträckning än vad de är i dag. Men för närvarande är situationen den, att det inte bara är inom småföretagsamheten utan inom praktiskt taget alla områden, som man har en påtaglig känning av den knappa kapitalmarknaden.

Då kan man fråga sig: Är kapitalmarknaden för knapp för närvarande? Ser man på sysselsättningen och på konjunkturen i stora drag, präglas den fortfarande av en mycket kraftig aktivitet. Man kan spekulera över möjligheten till en dämpning nästa år, men det blir bara spekulationer; det är mycket som talar för att den goda konjunkturen fortsätter.

Jag hörde till min förvåning klockan 8 i dag i dagsnyheterna, att de permitteringar som man under den kommande helgen räknar med att få göra inom massaindustrien är mindre än de permitteringar som massindustrien genomförde under fjolårets helg, vilka representerade den minsta permitteringsgraden inom denna industri under hela 1950-talet. Detta rimmar rätt illa med de allmänt dystra prognoser som har presenterats för den industriens del.

I den mån man försöker fundera över hur investeringslusten fortfarande uppehålls inom svensk industri kommer man snarast till den slutsatsen att den oförändrat är optimistisk. I den mån vi vill bygga bostäder vill vi också göra det på en toppnivå, och det råder ingen

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

tvekan om att våra kommuner är i en situation i fråga om sin kapitalförsörjning, som är ytterst besvärlig. Men allt detta är företeelser som man ständigt möter i en högkonjunktur, där våra ambitioner att göra det och det sammantaget alltid blir större än de reella möjligheterna representerar. Det blir en trängsel, trängsel på arbetsmarknaden och trängsel på kapitalmarknaden, och dessa båda viktiga element är kommunicerande kärn. Släpper man på kapitalmarknaden, så är det riktigt att göra det, om man vet med sig att man har ökade arbetskraftsresurser att sätta in. Så länge man inte har garantier för detta, talar det mesta för en fortsatt försiktighet.

Men jag är medveten om att det finns vissa avsnitt när det gäller småföretagens kreditförsörjning som är värda att uppmärksammas. Det gäller bl. a. den ur affärsekonomiskt betraktelsesätt ogynnsamma finansieringsform som småföretagen i så stor utsträckning ännu dras med när man på korta och dyra växelkrediter är tvingad att hålla verksamheten i gång. Vad de behöver är naturligtvis en möjlighet till sanering av sin kredit, och det kan man väl inte nå på andra vägar än genom att skapa just det kreditinstitut jag i interpellationssvaret till herr Hedlund varslat om, ett institut som får möjlighet att gå ut med obligationslån såväl som alla andra institut och därmed skapa möjlighet för småföretagen att sanera sin kredit. Det är väl ett av de viktigaste avsnitten just nu.

Till herr Hedlund vill jag vidare säga att jag inte tror mig om att kunna utlova någon verkställighet i fråga om det annonserade nya kreditinstitutet före 1 juli 1962. Jag får in de sakkunnigas betänkande om någon vecka. Remisstid, propositionsarbete och beslut i riksdagen ligger där emellan. Det är inte praktisk politik att dessförinnan tala om att man kan få ut någonting av de tänkta förslagen. Under tiden där emellan är jag inte — liksom inte heller för dagen — beredd att skissera upp några speciella

förslag. Vi har de konventionella och traditionella formerna, och det är bidragsgivningen till våra småföretagsföreningar och kreditgarantierna, som sköts via kommerskollegium. I den mån riksdagen har beviljat dessa belopp har de hittills på det hela taget visat sig tillräckliga. Jag skall inte ta upp någon diskussion om huruvida prövningen är för intensiv och för hård, men i varje fall är den kassamässiga belastningen icke sådan, att det finns några egentliga skäl som talar för några aktuella åtgärder.

Ja, det var ett par andra intressanta reflexioner i herr Hedlunds inlägg, där han redovisade de negativa svaren från Svenska Handelsbanken, Skandinaviska Banken och Sundsvallsbanken. Herr Hedlund tar dem som ett uttryck för en viss ovänlighet mot småföretagsamheten, om jag fattade honom rätt. Herr Hedlund gjorde gällande att det kanske är de stora kunderna man i första hand värnar om och att de mindre kunderna får bli strykpojkar i församlingen. Ja, detta öppnar naturligtvis vissa perspektiv, om man med utgångspunkt från dessa reflexioner skall dra den slutsatsen att det vore önskvärt och erforderligt med en hårdare dirigering av kreditrörelserna på den inhemska kapitalmarknaden. Jag vet inte, herr talman, om det kanske är olämpligt att just i en interpellationsdebatt ta upp dessa frågor, men onekligen ger en sådan här sekundär reflexion mig anledning att säga detta. Herr Hedlund har ju möjlighet att »inside» få kännedom just om dessa frågor i en av de återopade bankerna.

Tycker man att krediterna nu fördelas på oriktigt sätt, är jag självfallet lyhörd för förslag från herr Hedlund på den punkten. Jag brukar inte vara så rädd av mig, när det är fråga om regleringar på den svenska kapitalmarknaden, om jag tycker det finns skäl härför.

Faktum kvarstår emellertid, att vi har ett allmänt slagsmål om krediterna. Industrien kommer väl att behöva kapi-

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

taltillförsel, eftersom dess investeringar mänskligt att döma kommer att ligga på oförändrat hög nivå och eftersom vi förmodligen kommer att få möta en hårdare konkurrens i den europeiska ekonomiska integrationsverksamhet, som vi har framför oss. Bostadsbyggandet kommer att behöva sitt, och vi har under de allra senaste månaderna haft stora svårigheter att skaffa det kapital, som det av riksdagen fixerade bostadsbyggandet kräver. Varje praktisk bostadsbyggare är beredd att ge mig rätt häri. Jag får dagligdags uppvaktningar i denna fråga, och jag kommer så småningom att svara på en interpellation rörande kommunernas besvär att klara sin kapitaltillförsel med hänsyn till — låt mig gärna säga det — skolbyggandet men framför allt till de sekundärinvesteringar, som det bostadsbyggande som vi har beslutat för med sig. Och härtill kommer sedan småföretagens och hantverkets behov av krediter.

Vi slåss alla om en kaka, som kanske inte egentligen kan betraktas som för liten — vi har väl aldrig haft en sådan aktivitet inom vårt ekonomiska liv, som vi har i dag. Men våra ambitioner och önskemål tillsammans går längre än resurserna ger oss möjlighet att tillfredsställa. Och då gäller den gamla regeln, att man gärna tycker att ens nästa får för mycket och man själv för litet. Kommande diskussioner, framför allt när statsverkspropositionen blir presenterad, och riksdagens beslut får väl avgöra, hur den slutliga fördelningen av de knappa medlen skall ske.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ju en allmän kreditåtstramning nu, det är allom välbekant. Men som finansministern själv betonade befinner sig de mindre företagen i en ogynnsammare ställning, eftersom de inte har tillgång till obligationsmarknaden och heller inte gärna kan emittera aktier. Det är det handikappet, herr finansminister, som måste bort

och som delvis kommer bort, om detta påtänkta institut blir verklighet. Men detta kan inte ske förrän tidigast den 1 juli, det förstår jag mycket väl. Men medan gräset gror dör kon ibland, och situationen är besvärlig nu.

Jag skulle inte tro, att affärsbankerna medvetet missgynnar de små företagen, men dessa måste kompenseras för de mindre möjligheter de har på obligations- och aktiemarknaden. Detta skulle kunna ske med hjälp av de statsgaranterade lånen ungefär som med bostadslånen genom att prioritera dem i bankernas kvotberäkning och lägga dem utanför denna. Jag förstår inte, att det skulle behöva inge några allvarigare betänkligheter. Det är inte fråga om några större summor, som kan rubba den samhällsekonomiska balansen. Beloppen är bagateller i det sammanhanget. Men för de personer det gäller är beloppen stora.

Finansministern säger vidare, att småföretagen via företagarföreningarna tycks ha ungefär de möjligheter som kan anses rimliga och att det nog är ganska bra ordnat. Jag undrar det! Är det verkligen så? Jag har här en hel del papper, men för att inte ta upp tiden alltför mycket skall jag endast beröra ett av dem. Det är från Västerbottens företagarförening, som skriver, att föreningen för 1 å 1½ månad sedan hade beviljat 44 lån till småindustrier, avseende ett belopp på 835 000 kronor — alltså ingenting som har någon som helst inverkan på den samhällsekonomiska balansen men som kan betyda ruin för dem det gäller — men att beviljade lån dock ej har kunnat och ej kan utbetalas, förrän ytterligare tillskottsmedel erhållits. Så står det till i Västerbottens län. I Västernorrlands län är förhållandet likadant, och jag tror det finns möjlighet att leta upp flera län, där samma förhållande råder.

Jag hade trott, att finansministern genom en rundskrivelse skulle ta reda på, hur det förhåller sig på denna punkt.

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

Jag hoppas ännu i dag, att finansministern gör det och ser till att småföretagarna får sina pengar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Endast ytterligare en mycket kort kommentar.

Man kan naturligtvis ställa anspråk på att vid sidan av bostadskrediterna även andra avsnitt av vårt ekonomiska liv bör ligga inom den prioriterade sektorn. Jag måste ändå i sanningens intresse säga, att jag är alldeles övertygad om att om man utbygger den prioriterade sektorn utöver det mycket begränsade, konkreta begreppet statens upplåning och bostadslån, så har man mycket svårt att klara en gränsdragning.

Jag är livligt övertygad om att tillräckligt många ledamöter i denna kammarer kommer att ställa sig upp och säga att det är lika angeläget att man prioriterar den kommunala sektorn som någon annan sektor. Man kan emellertid inte prioritera alla sektorer, om man vill ha begreppet prioritering kvar. Jag vill därför redan nu säga att jag inte tror på någon möjlighet att bygga ut prioriteringen.

Emellertid kan jag ändå glädja herr Hedlund med — jag hoppas att han har samma uppfattning som jag på den punkten — att jag skall göra vad jag kan för att den statliga upplåningen under kommande budgetår inte skall behöva tränga ut den upplåning som herr Hedlund och de som talar för kommunerna är angelägna om.

Herr **HEDLUND** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar den sista frågan har vi ju, herr finansminister, tillkännagivit en likartad uppfattning. Det gjorde vi i våras, när vi gick in för en betydande överbalansering av budgeten just i ifrågavarande syfte. Vi kommer att fullfölja den politiken, därför att vi anser den klok och förnuftig i nuvarande läge. Utan tvekan kommer vi

att göra det, så länge det behövs, sedan får man från andra håll säga vad man vill.

Emellertid var det inte för att säga detta som jag steg upp i talarstolen utan för att framhålla att om man med bostadslån skulle i prioriteringshänseende jämställa sådana lån till småföretagarna som staten har ställt sig i borgen för — alltså de statsgaranterade lånen — så tror jag inte man öppnar någon sluss och ger sig ut på äventyr. Beloppet med statsgaranti är nämligen ganska begränsat, och riksdagen har ständigt i sin hand att bestämma, hur stort detta belopp skall bli.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Finansministern sade nyss att vi får tillfälle att diskutera allmänna aspekter på kapitalmarknaden de närmaste dagarna. Han övergick emellertid sedan till att göra en hel del reflexioner kring detta ämne. Det kan i och för sig vara väl motiverat, ty under morgondagens debatt kan ett problem så lätt drunkna i det stora antalet synpunkter som då framförs. Jag vill därför också framföra en reflexion kring dagens tema.

Herr Hedlund påpekade, vilket även jag har observerat, att åtskilliga företagare som fått statsgaranti ändå inte kunnat erhålla lån, därför att kreditinstituten under inflytande av rådande kreditrestriktioner inte anser sig ha erforderliga medel. Finansministern gjorde härtill den reflexionen att vi har en viss knapphet på kapitalmarknaden. Det kan växla, men man vet inte så mycket om framtiden. Han uppfattade »trängseln» här såsom varande helt naturlig, en trängsel, som innebär att inte alla som vill låna kan få möjlighet därtill. Man kan inte undertrycka den reflexionen att herr Sträng så levat sig in i regleringssamhällets speciella atmosfär, att han uppfattar det som självklart att man skall ha en kapitalmarknad med starka regleringsin-

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

slag, så att det inte alls skall vara fråga om säkerhet och villighet att betala priset, d. v. s. räntan, utan att det skall råda en sådan här trängsel. Hela frågan om den samhällsekonomiska balansen, som finansministern eljest talar så mycket om, tycks ha förbigått honom, när han finner detta tillstånd vara det naturliga. I en verkligt samhällsekonomisk balans borde det framstå som möjligt att få till stånd en kapitalmarknad utan denna karaktär.

För min del drar jag av den omständigheten att kapitalmarknaden även nu förefaller vara en smula ansträngd två slutsatser vad dagens problem beträffar. Det är till att börja med viktigt att den svenska staten tillåter fria kapitalrörelser och har en positiv inställning till inströmning av utländskt kapital. Det har inte den svenska regeringen. Det har den såvitt jag kunnat bedöma inte heller haft under de senaste 10—15 åren. Den har visat en iögonfallande brist på intresse för att underlätta inströmning av utländskt kapital. För min del tror jag att det är ett misstag av regeringen att ha denna inställning. Det har funnits och finns måhända ännu någon sorts allmän aversion mot utländsk företagsamhet i Sverige, och vissa uttalanden av finansministern pekar också i den riktningen. Man beaktar inte att även utländsk företagsamhet i Sverige, förenad med utländskt kunnande, kan utgöra ett värdefullt tillskott till det svenska näringslivets utveckling och minska trycket på kapitalmarknaden.

Jag tror alltså att man inte kan diskutera detta problem om önskemål om större resurser på kapitalmarknaden utan att erinra om betydelsen av vår utåtriktade politik i detta avseende. När man nu börjar överväga förberedelser för Sveriges anslutning i en eller annan form till den europeiska stormarknaden, så har man verkligen anledning att ta upp detta problem, hellre i dag än i morgon.

Så till den andra slutsatsen, densamma som herr C. W. Carlsson drog, nämligen att organisatoriska åtgärder som ger den mindre företagsamheten dess naturliga kreditförsörjningsmöjligheter är angelägna. Herr Carlsson hänvisade bl. a. till att ATP-fonderna bör kunna användas för krediter till näringslivet i större utsträckning än som har skett. För min del kan jag ingalunda anse att den fördelning på olika slag av krediter som hittills har kommit till stånd skulle vara den enda riktiga och naturliga. Jag undrar efter vilka principer finansministern anser att dessa fonder bör nyttjas.

Jag skjuter här in, herr talman, att finansministern inte gärna kan ha menat att ATP-fonderna i sin helhet utgjorde ett nettotillskott till kapitalmarknaden, även om han fällde ett yttrande som möjligen kunde tolkas i den riktningen. Jag tror att ATP-fonderna tills vidare inte alls medfört något nettotillskott till kapitalmarknaden under år 1961. År 1960 var speciella förhållanden rådande. ATP-fonderna ersätter ju i rätt hög grad den eljest ökande kapitalbildningen inom den enskilda försäkringsrörelsen inklusive SPP, som var starkt växande och alltså skulle ha tillfört kapitalmarknaden betydande belopp — sannolikt större än ATP vad 1961 och de närmaste åren beträffar.

Enligt min mening bör det vara möjligt — jag instämmer här med herr C. W. Carlsson — att på olika vägar utan att det kan kallas en privilegieposition sörja för att den mindre företagsamheten får ökade kreditmöjligheter.

Herr talman! Herr Hedlund slutade sitt första anförande med att säga att han hyste förtroende för finansministerns förståelse för att åtgärder behöver vidtas på detta område. Jag tyckte mig där spåra ett varmare tonfall i herr Hedlunds röst än vi varit vana vid när han tidigare diskuterat regeringens inställning till småföretagsamhetens finansiering. Det är att lägga märke till

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

att finansministern dock har avvisat inte bara centerpartiets förslag om i runt tal en femdubbling av de kreditmöjligheter som företagarföreningarna skulle kunna förfoga över utan även mera blygsamma förslag om höjningar från andra oppositionspartier.

Herr Sträng tycks vara nöjd med detta tillstånd. Han tillade att om herr Hedlund önskade att han skulle gå in och detaljreglera affärsbankernas kreditgivning till olika ändamål var han inte rädd av sig. Jag vet inte om herr Hedlund fortfarande har samma förståelse för herr Strängs villighet att sörja för de intressen som herr Hedlund själv talade för. Jag tror att småföretagsamheten i landet inte har någonting att vinna på en detaljreglering av bankernas kreditgivning av sådan art utan att det tvärtom skulle vara ett betydande framsteg även ur den mindre företagsamhetens synvinkel, om man började att bestämt och målmedvetet arbeta för en friare kapitalmarknad.

Vid sidan av de organisatoriska åtgärder som herr C. W. Carlsson har varit inne på och ett sådant kreditinstitut som finansministern nu äntligen ställer i utsikt samt andra dylika åtgärder är nog en fri kapitalmarknad och en positiv inställning hos regeringen till företagssparandet och till inströmning av utländskt kapital de viktigaste bidrag som kan ges till en lösning av den mindre företagsamhetens betydelsefulla finansieringsproblem.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! När nu herr Ohlin å ämbetets vägnar hade ett behov av att gå in i debatten måste jag av artighets-skäl bemöta honom. Jag skall göra det mycket kort.

Herr Ohlin försökte göra gällande att finansministern går och bär på den uppfattningen att en trängsel på kapitalmarknaden skulle vara något slags

tillstånd av permanent natur. Man kan inte tänka sig någon annan situation enligt finansministerns allmänna inställning till detta problem.

Jag tror att jag redan i mitt första anförande försökte klara ut de allra enklaste nationalekonomiska teorierna, som inte bör vara alldeles okända för en professor, nämligen att det finns kommunikation mellan arbetskraft och kapital. Det är denna goda balans man alltid får se till att försöka vårda, om man vill ha stabilitet i det ekonomiska livet.

Från denna utgångspunkt får man också se frågan om importen av utländskt kapital och de fria kapitalrörelserna över huvud taget. Innebär dessa att man dels exporterar och dels importerar kapital så att resultatet blir ungefär plus minus noll, har dessa operationer ingen konsekvens för arbetsmarknaden. Men ser man dem ensidigt så att det gäller att importera kapital och därmed också importera de ekonomiska resurser som frågar efter arbetskraft, kommer man tillbaka till det gamla problemet om avvägningen mellan kapital och tillgänglig arbetskraft.

Om således herr Ohlin kompletterar sitt anförande med att deklarerar att han är intresserad av att man samtidigt med att man importerar kapital också importerar utländsk arbetskraft vid en högkonjunktur då man inte har någon egen arbetskraft att sätta in, skall jag hålla med om att hans resonemang blir mera logiskt och förståeligt.

Jag har inte velat ta upp någon längre debatt såsom replik på herr Carlssons i Stockholm inlägg om ATP-fonderna. Jag uppfattade det som ganska intressant, och det gav en hel del uppslag i fråga om den framtida tekniska utformningen av utlåningen från ATP när det gäller den mindre företagsamheten. Självfallet kan jag inte uttala någon mening om dessa saker. Jag har uppfattat det hela som ett diskussions-

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

inlägg, vilket det väl också är avsett att vara.

Däremot drog herr Ohlin den slutsatsen att ATP-fonderna bör i större utsträckning kunna användas för utlåning åt företagsamheten. Om man sätter sig ner och ser efter — och det har väl herr Ohlin gjort — hur ATP-fonderna har disponerats, så finner man att utlåningen har gått till bostadsändamål samt i viss utsträckning till statliga lån på den tid staten behövde låna, och det kan ju komma sådana tider på nytt. Vidare har utlåningen gått till kommunerna och till företagsamheten. Om man då bara kastar ut det allmänna påståendet att företagsamheten har fått för litet, kräver minsta anspråk på logik och konsekvens att vederbörande talare också nämner vilka sektorer som har fått för mycket. Varena krona i ATP-fonderna har ju utlånats till ändamål och sektorer av mycket viktig samhällsekonomisk art. Om man anser att det på något håll föreligger en orättvisa, måste man tala om var pengarna skall tas för att åstadkomma en enligt ens egen mening riktig och rättvis utlåning.

Jag tillät mig också säga att såvitt jag förstår kommer kapitalmarknaden genom ATP-fonderna att tillföras ett netto. Jag tror inte att man med ett försök till objektiv tolkning kan dra någon annan slutsats av mitt första anförande.

Konklusionen av den här debatten — och jag får väl däri innefatta praktiskt taget alla inlägg — är att man tycker att det ges ut för litet pengar, och därvid har man talat både om småföretagen och företagsamheten i allmänhet. Men om man vill lossa på skruvarna, måste det ju innebära en lättare penning- och kreditpolitik. Och är det detta man önskar, har man möjlighet att rekommendera det både i dag och under de kommande dagarna när vi skall resonera ekonomi. Men jag vill påpeka att man inte gärna kan rekom-

mendera en lättare penning- och kreditpolitik samtidigt med en väsentlig lättning i finanspolitiken, och i det senare avseendet har ju både herr Heckscher och herr Ohlin givit klart besked: de vill ha till stånd en avsevärd lättning i finanspolitiken. Läger man till detta lättnader i penningpolitiken, då skulle inte jag vilja ta ansvaret för den ekonomiska utvecklingen framöver.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! De sista meningarna i finansministerns anförande, då han talade om en lättare penningpolitik, förefaller mig utgöra ett försök att föra över debatten från dagens ämne till de mera allmänna perspektiv som vi måste diskutera de närmaste dagarna. Jag väntar därför med min replik i detta avseende. Jag vill bara säga att jag underkänner utgångspunkten för finansministerns reflexioner.

Herr talman! Om man gör en reform som innebär minskade möjligheter till företagssparande — såsom onekligen är fallet med ATP-reformen — bör man då inte samtidigt sörja för att företagen kan i väsentlig utsträckning erhålla lån ur de pensionsfonder som tillskapas, nämligen ATP-fonderna? Staten och kommunerna har redan som det nu är, herr finansminister, bättre organisatoriska möjligheter att uppträda på kapitalmarknaden med långa lån. Finansministern har också själv erkänt att det behövs ytterligare åtgärder för att den mindre företagsamheten skall kunna skaffa sig tillräckligt med långfristiga krediter. Detta har finansministern bl. a. gjort genom att inta en positiv hållning till tanken på ett realkreditinstitut för den mindre företagsamheten. Då kan man väl inte bestrida att det kan vara naturligt att — särskilt innan ett sådant nytt institut har kommit till stånd — inom ramen för vår nuvarande kapitalmarknad öppna utvägar för de mindre företagen att ordna sin finansiering.

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

Finansministern talar i ena stunden som om det inte alls behövdes några sådana reformer på kapitalmarknaden, i nästa ögonblick erkänner han att det behövs reformer. Om finansministern alltså erkänner att det i dag föreligger sådant behov till förmån för den mindre företagsamheten, så frågar jag — och på den punkten kan jag instämma i vad herr Hedlund sagt — vilka praktiska slutsatser som finansministern drar av detta för den närmaste tiden. Och vore det inte rimligt att dra sådana slutsatser just beträffande ATP-fonderna?

Vidare säger finansministern att om herr Ohlin samtidigt med att han förordar en ökad kapitalimport också önskar import av utländsk arbetskraft, så kan finansministern eventuellt vara med på saken; annars inte. Nu skall jag inte alls här diskutera frågan om utländsk arbetskraft, men jag vill säga en sak i detta sammanhang. Vi är väl, herr finansminister, överens om att vi i och för sig önskar en rikligare kapitaltillgång här i landet, alltså även med nuvarande tillgång på arbetskraft? Nåväl, då är det väl naturligt att man ställer sig positiv även till en ökning av kapitaltillgången genom inströmning av kapital från utlandet? Jag är helt övertygad om att finansministern vid närmare övervägande finner, att den invändning han nyss framförde är fullständigt ohållbar. Med utgångspunkt från de synpunkter som vi har gemensamma framstår det som önskvärt med en rikligare kapitaltillgång vid oförändrad tillgång på arbetskraft. Och denna rikligare kapitaltillgång kan delvis tänkas komma till stånd genom inflöde från utlandet. Tanken på att det skulle vara ogynnsamt om vi inte samtidigt får in utländsk arbetskraft står fullständigt i strid med finansministerns övriga i dag framförda tankar.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Som herr Ohlin nyss sade i början av sitt anförande har

diskussionen kanske kommit att bli litet mera vittsvävande än vad interpellanten egentligen hade tänkt sig. För min del ber jag att få gå tillbaka till den mera begränsade frågeställningen. Herr Hedlund berörde i en del av sitt anförande fall, då affärsbanker avböjt att lämna kredit till små företag. Som finansministern uttryckte sig fann herr Hedlund detta vittna om en viss ovärlighet gentemot småföretagen hos bankerna. I sitt anförande nr 2 modifierade herr Hedlund sig genom att säga, att han inte skulle tro att bankerna medvetet missgynnar de små företagen. I rättvisans namn skall man nog vara tacksam för att den korrigeringen gjordes. Som det nu är, är det svårt för både stora och små företagare att låna pengar. Men om man konstaterar det, så borde man kanske vara mera angelägen om att rätta till de politiska beslut som lett till bankernas oförmåga att hjälpa småföretagen. Som sådana politiska beslut kan nämnas lagstiftningen om bankernas likviditetskvoter och riksbanksfullmäktiges beslut om den straffränta på 9 procent, som bankerna drabbas av i vissa lägen. Vid sådana beslut har vi varken sett herr Hedlund eller hans parti i första ledet när det gäller att skydda bankernas faktiska utlåningsmöjligheter. Att i efterhand komma med kritik är kanske då inte helt på sin plats. Småföretagsamheten — jag tänker då inte minst på jordbruket — skulle ha varit betjänt av att centerpartiet agerat annorlunda i de frågor jag nämnt.

För övrigt får man säga som herr Ohlin, att ett totalt ökat kreditutbud och en mindre grad av dirigering av marknaden är den rätta vägen att på lång sikt nå fram till bättre kreditmöjligheter för alla och därmed också för småföretagarna.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Jag fann att herr Ohlin var ense med mig om att under tiden fram till dess det förslag som väntas

Svar på interpellation ang. de mindre och medelstora företagens lånemöjligheter

kan komma att ge resultat, borde prognosiska insatser komma i fråga. Naturligtvis är det tillfredsställande att också herr Ohlin är av den uppfattningen, men det vore ännu mer värdefullt, om finansministern, efter att ha tagit del av de konkreta uppgifter som jag har lämnat, kommer till samma resultat som vi.

Vad jag förordat för att nu tala om den saken, herr Ohlin, är en prioritering av statsgaranterade lån och mera pengar till företagarföreningarna. Men någonting om detaljreglering av kreditmarknaden har jag inte alls talat om. Jag tror inte det egentligen går an, att staten skall detaljreglera på det sättet. Just därför är det så mycket mera angeläget att staten sätter in särskilda resurser till dem som annars kommer i kläm.

Vad jag läste upp i fråga om bankernas avböjanden att lämna krediter finns det ingen anledning att taga tillbaka något av, ty vad som är skrivet talar sitt tydliga språk. Däremot har jag inte sagt något om missgynnande. Jag har sagt att de små företagen behöver kompenseras.

Herr Regnéll talade om att skydda bankerna. Vi skall skydda svenska folket, herr Regnéll, mot inflation. Vi skall se till att kronan behåller sitt värde. Om det måste ske genom att man stramar åt krediterna, då tycker jag att herr Regnéll också borde vara med om det. Det är just det saken gäller, och jag tror — om man gör litet utblickar utanför lundakontorets disk — att också herr Regnéll skall finna, att det där är något som praktiseras i stora delar av världen. Jag hade inte väntat mig att få höra tongångar av det slaget från en man, som ändå borde ha någon kännedom om sådana här saker.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Herr Hedlunds senaste inlägg gav ett nytt exempel på herr

Hedlunds sätt att i ett sammanhang plädera för vad vi alla anser vara önskvärdt och i ett annat sammanhang klaga på konsekvenserna av dessa åtgärder. Herr Hedlund talar om att jag skulle ha siktat till att skydda bankerna. Jag tror inte att man skall kunna utläsa någonting sådant ur mitt anförande, när man ser det i protokollet. I stället för detta ville herr Hedlund skydda svenska folket genom att strama åt krediterna. Vad jag har förstått föreligger ju full enighet om åtstramningen av krediterna; det är endast graden som har diskuterats. Men att det i nuvarande konjunkturen behövs en åtstramning av krediterna, torde vi väl vara helt ense om. Detta är alltså också herr Hedlund ense om.

Men sedan vänder herr Hedlund på saken och klagar på de faktiska resultaten av kreditåtstramningen. Kreditåtstramningen sker via bankerna, och när herr Hedlund här läser upp bankernas avböjande brev sker det i en ton som inte bara jag utan även finansministern uppfattar som kritisk. Herr Sträng sade att herr Hedlund hade funnit en viss ovänlighet hos bankerna gentemot småföretagarna. Jag reagerar emot att man skall använda avböjanden från bankernas sida som ett vapen emot bankerna och att man sedan, när detta påtalas, talar om försök från en bankanställds sida att skydda bankerna. Det är väl ändå så, herr Hedlund, att avböjandet är ett praktiskt utslag av den kreditåtstramning, som vi alla anser behöver ske och som också herr Hedlund anser behöver ske. Detta praktiska utslag bör man icke ha rätt att ta till utgångspunkt för angrepp på banksystemet som sådant.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Sakll vi hålla på en stund till med denna diskussion, kanske vi blir överens på många punkter.

Nu säger herr Regnéll, att kreditåt-

Svar på interpellation ang. skärpning av straffpåföljden för olaga rusdrycksförsäljning

stramningen behövs. Tack för det! Det har inte alltid låtit så från högerhall, herr Regnéll.

Vidare säger herr Regnéll emellertid någonting som — om jag skulle vilja vara välvillig — närmast skulle kunna tolkas som beroende på att herr Regnéll inte varit inne i kammaren under hela denna debatt — hur det är med det vet jag inte. Han säger nämligen, att herr Hedlund först talar om kreditåtstramning och sedan klagar över konsekvenserna. Har jag rent allmänt klagat över konsekvenserna? Vad jag klagat över är att det just är den lilla sektorn av mindre företagare, som kommer i kläm på grund av omständigheter jag nyss här berört. Jag vill att de skall få kompensation även med bibehållen kreditåtstramning. Jag har ingalunda klagat över kreditåtstramningen som sådan. Om man inte sedan kan tala om att det är svårt för småföretagarna att låna pengar och om man inte får visa upp brev, där bankerna säger att de inte har några pengar åt dem, utan att detta skall betraktas som ett angrepp mot bankerna, då får det bli så.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Finansministern var vänlig nog att medge, att de mindre företagen inte fått sitt kreditbehov tillfredsställande ordnat. Dessutom sade han att vissa svårigheter för de mindre företagen inom hantverk, industri, jordbruk och handel föreligger. Från vårt håll har vi tidigare under året haft tillfälle att framföra dessa synpunkter till finansministern dels genom en uppvaktnings och dels i en del andra samtal. Det är därför vi med stora förhoppningar emotser den utredning, som finansministern inom en mycket snar framtid tydligen kommer att presentera. Jag hade därför inte tänkt ta till orda, ty jag trodde att vi i detta sammanhang kunde lita på hans löfte och jag hoppas att vi kan göra det även i fortsättningen.

Jag blev emellertid litet betänksam då

finansministern mycket kort svarade herr Carlsson i Stockholm och betraktade hans inlägg — i vilket framfördes synpunkter som i stort sett överensstämde med vad vi talade om — endast såsom ett diskussionsinlägg. Jag hoppas innerligt, herr finansminister, att de synpunkter, som Sveriges hantverks- och industriorganisation framförde då vi hade tillfälle att tala om detta, inte kommer att betraktas bara som ett diskussionsinlägg, utan att i den utredning, som kommer att presenteras, verkligen avspeglar sig den förståelse, som finansministern då visade för den mindre företagsamheten här i landet, speciellt inom hantverket och industrien. Jag hoppas därför att ett beslut i anledning av utredningsresultatet kommer att öppna möjligheter för ökade lånemöjligheter för de mindre företagen, möjligheter till ackumulerad återlånerätt och vidgade lånemöjligheter från AB Industrikredit o. s. v., så att finansministern och vi alla så småningom med gott samvete kan säga att även de mindre företagen har samma möjligheter som övriga intressenter på låne marknaden här i landet. Då tror jag att vi kan vara nöjda. Jag ber att få återkomma till frågan då utredningen presenteras.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. skärpning av straffpåföljden för olaga rusdrycksförsäljning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Fröken Elmén har i en interpellation frågat mig, om jag är beredd att medverka till att straffarbete införes såsom påföljd för olaga rusdrycksförsäljning i de fall, då brottet

Svar på interpellation ang. skärpning av straffpåföljden för olaga rusdrycksförsäljning

är att betrakta som grovt. Jag vill svara följande.

I ett interpellationssvar i första kammararen den 28 november redogjorde jag för olika åtgärder som vidtagits i syfte att motverka bl. a. langningen av rusdrycker. Som jag därvid framhöll är jag självfallet beredd att även framdeles medverka till de åtgärder som kan visa sig erforderliga i kampen mot alkoholmissbruket. Vissa hithörande frågor kommer att bli föremål för prövning vid ställningstagandet till utskänkingsutredningens nyligen avlämnade betänkande, som nu är föremål för remissbehandling. Min avsikt är att därvid även taga ställning till frågan om straffpåföljderna för langningsbrotten, en fråga som bl. a. aktualiserats genom en framställning av riksåklagarämbetet.

Med dessa ord, herr talman, får interpellationen anses besvarad.

Vidare anförde:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Svaret är lugnande så till vida som finansministern säger, att han snart kommer att ta ställning till frågan om straffpåföljderna för langningsbrott. Därav följer väl att även riksdagen snart kommer att få ta ställning till frågan. Som framgår av svaret har riksåklagarämbetet också gjort framställning i detta ärende.

På grund av våra nuvarande ansvarsbestämmelser kan häktning inte vidtagas mot langare, och därför kan yrkeslangare efter väckt åtal helt enkelt fortsätta med hanteringen. Vidare är den nya rusdrycksförsäljningsförordningen sådan, att langningsbrotten inte lägges tillsammans, vilket skulle skärpa straffet, utan de olika förseelserna betraktas som ett enda brott. Den förändring som

vidtagits i rusdrycksförsäljningsförordningen innebär även att langarna bara kan dömas till straff på högst ett år mot tidigare två år. Den nya förordningen har därmed kommit att spela langarna i händerna.

I Göteborg hade vi nyligen ett fall, som visar vad som kan hända på detta område. Det var en yrkeslangare — kvinnlig för övrigt — som åtalades och dömdes men överklagade domen först i hovrätten och sedan i högsta domstolen. Och under hela överklagningstiden fortsatte hon langningen, som huvudsakligen skedde till ungdomar. Hennes största kundkrets bestod av ungdomar och minderåriga.

I ett fall, som gick genom pressen här omdagen, sökte en 15-årig flick upp denna langare, som dock inte var hemma. Den 15-åriga flickan expedierades därför av en langarens anhörig, som samtidigt sade: »Du verkar väl ung.» När flickan svarade att hon var 15 år, fick hon bara den enda förmaningen att se till att polisen inte fick reda på affären. Men polisen fick ändå ta hand om henne senare, då hon var svårt alkoholförgiftad.

När motboken avskaffades var vi alla övertygade om att vi skulle bli befriade från langningen, som är den stora faran för ungdomen och för dem, som på grund av alkoholbesvär kräver samhällets skydd. Men det har visat sig att langningen efter spritens frisläppande har blivit värre än förut. Därför är det nödvändigt att vi ser till att lagstiftningen snarast justeras, så att samhället skyddas bättre mot dessa brottslingar. För min del anser jag att yrkeslangningen bör betraktas som grovt brott, för vilket straffarbete skall kunna utdömas och häktning företagas. Vidare anser jag att en langare bör ha förverkats inte bara ineliggande spritlager utan även den inkomst han haft av sin olagliga hantering. Det tillåter inte vår nuvarande lagstiftning. Då emellertid

dessa frågor kommer upp till diskussion litet senare här i kammaren i samband med debatten om ungdomens alkoholmissbruk, skall jag inte orda vidare om detta.

Jag ber att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret och hoppas att vi snart får ta ställning till ett förslag om lagändring.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag känner ett behov av att få anföra ytterligare en synpunkt på langningsproblemet.

Jag tror faktiskt att vi har relativt gott om resurser att möta langningsbrottet med straffpåföljder och jag tycker därför att man inte skulle behöva utöka straffsatsen med straffarbete. Om man införde den möjligheten, borde detta, som jag ser det, ske mera för att få en teknisk möjlighet att snabbt beröva vederbörande friheten i sådana flagranta fall som det av fröken Elmén nys berörda än för att öka straffreaktionen. Jag anser att behovet av praktiska möjligheter till upptäckt av langningen är mycket större. Det gäller alltså helt enkelt att göra polisbevakningen mera effektiv för att man i högre grad än nu skall kunna beivra langningsbrotten.

Langningen är ett utomordentligt besvärligt problem — det är vi alla överens om — och den för med sig verkningar på alla möjliga områden; jag tänker t. ex. på olika sorters samhällsbesvärliga människor, kriminella o. s. v. Om vi skulle kunna komma till rätta med langningen, tror jag att vi indirekt också skulle komma till rätta med åtminstone en del av den övriga kriminaliteten. Därför är det min bestämda uppfattning, att det är viktigare att vi får en effektivare polisverksamhet för att upptäcka langningen än att vi får större möjligheter till bestraffning av detta brott.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ohlin har till statsministern ställt följande frågor, som överlämnats till mig för besvarande:

1. Är regeringen beredd att inför den allvarliga situation, som råder när det gäller ungdomsfylleriet, utreda och överväga olika slag av registrering av spritinköpen för att hindra minderåriga från inköp och effektivisera kampen mot langning av spritdrycker till dem?

2. När väntas den av riksdagen 1959 begärda utredningen av försöksverksamhet på ungdomsvårdens område ha slutfört sitt arbete så att förslag på grundval härav kan föreläggas riksdagen?

3. Är regeringen beredd att nästa år inför riksdagen framlägga förslag om inrättande av ett behandlingshem för unga alkoholister, utrustat med specialutbildad läkare och vårdpersonal?

4. Vill statsministern i övrigt redogöra för de planerade åtgärder som syftar till att skyndsamt och väsentligt öka nykterhetsvårdens resurser i kampen mot den alltjämt pågående allvarliga ökningen av ungdomsfylleriet?

Vidare har herr Hamrin i Jönköping frågat statsministern, om regeringen överväger att låta verkställa en ny, allsidig utredning rörande olika åtgärder till motverkande av den alltmer oroväckande utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet.

Även enligt min uppfattning är spritmissbruket bland ungdom en oroväckande företeelse i det moderna samhället. Detta kan illustreras med en enda siffra: år 1960 dömdes inte mindre än 2 300 förstagångsfyllerister i åldern 15—17 år.

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

Herr Ohlin har i sin interpellation lämnat några statistiska uppgifter rörande utvecklingen av ungdomens alkoholmissbruk efter motboksreformen. Siffrorna är hämtade från den s. k. polisstatistiken. Denna statistik avser enbart städer. Fram t. o. m. 1960 omfattar den emellertid inte de två största städerna. Detta innebär att hälften av landets ungdom faller utanför statistiken. Dessutom registrerar polisen antalet omhändertaganden och inte antalet personer som tagits om hand en eller flera gånger. Inte heller beaktas det förhållandet, att vi har ca 200 000 fler ungdomar 1961 än vi hade 1954.

För att erhålla en riktigare bild av ungdomsfylleriet har jag från kontrollstyrelsen låtit inhämta uppgifter, som bygger på domstolsstatistiken och sålunda avser avdömda fylleriförseelser. På grund av en registeromläggning saknas vissa uppgifter för 1954, varför jämförelserna anställts med 1952 som utgångspunkt.

År 1952 dömdes 0,66 procent av alla ungdomar i åldern 15—20 år för fylleriförseelser. År 1956 var motsvarande siffra 1,10 procent, 1959 1,04 och 1960 1,08 procent. Av landets vuxna befolkning dömdes 1952 0,61 procent för fylleriförseelser. Motsvarande siffror var för 1956 0,93 procent, för 1959 0,79 och för 1960 0,77 procent. Medan fylleriförseelserna för den vuxna befolkningen ökade med mindre än en tredjedel från 1952 till 1960 steg det relativa talet för ungdomar, som dömdes för fylleri, med två tredjedelar från 1952 till 1960. Siffrorna för 1961 kommer av allt att döma att ligga högre än 1956 års siffror, som hittills är de högsta.

Man kan ställa frågan, om statistiken över omhändertaganden eller domar för fylleri är en pålitlig mätare av förändringar i fylleriet. Statistiken har bland annat samband med polisens resurser. Sedan 1954 har antalet poliser i landet ökat med 25 procent.

Jag har med detta velat komplettera de uppgifter som herr Ohlin lämnat. Avsikten har inte varit att förringa det allvarliga problem som han har tagit upp.

Till svar på frågan om registrering av spritinköp och langning av spritdrycker vill jag erinra om att anordningar för avstängning av missbrukare och för legitimationskontroll vid systembolagets butiker infördes år 1957. Samtidigt skärptes bestämmelserna mot langning. Ytterligare åtgärder mot langningen har, efter beslut av årets riksdag, blivit genomförda. Med hänvisning till finansministerns interpellationssvar i första kammaren den 28 november vill jag vidare erinra om att särskilda sakkunniga tillkallats för utredning av alkoholreklamens omfattning och verkningar samt av möjligheterna att motverka spritmissbruk genom en registrering av rusdrycksinköpen. I direktiven uttalas, att utredningen i frågan om registreringen bör bedrivas skyndsamt samt att uppmärksamhet bör ägnas åt frågan om ungdomens möjligheter att genom vuxna personers medverkan anskaffa spritdrycker. Med hänsyn härtill är jag inte nu beredd att ta ställning till om man bör sätta i gång utredning av det slag, som herr Hamrin efterlyst.

Beträffande herr Ohlins fråga rörande utredning om försöksverksamhet på ungdomsvårdens område vill jag erinra om att denna utredning i juni 1959 uppdrogs åt de parlamentariska sakkunniga, som då var sysselsatta med en översyn av åtgärderna mot ungdomsbrottsligheten. Sedan de sakkunniga i november 1959 avlämnat ett betänkande om ungdomsbrottsligheten har arbetet med den nya uppgiften pågått, i första hand inom en av utredningen tillsatt arbetsgrupp. Utredningens ordförande har meddelat mig, att de sakkunniga kan vara färdiga med detta arbete först nästa år. I några städer, såsom Hälsingborg och Västerås, har det dock pågått förebyggande verk-

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

samhet av delvis den typ som utredningen har att närmare undersöka. Det förefaller som om försöken med en intensifierad förebyggande verksamhet i dessa städer givit så lovande resultat, att utredningen bör kunna hämta värdefulla impulser därifrån.

Herr Ohlins tredje fråga gäller inrättandet av ett behandlingshem för unga alkoholister.

De unga alkoholmissbrukare, som har behov av annan anstaltsvård än sjukhusvård, placeras på ungdomsvårdsskola. Platssituationen är där för närvarande sådan, att någon väntetid för intagning i praktiken inte behöver förekomma på grund av platsbrist. Endast sällan sökes plats på ungdomsvårdsskola för en ung pojke eller flicka uteslutande på grund av spritmissbruk. Nästan utan undantag finns annan asocialitet med i bilden. Under innevarande år har endast beträffande 2—3 i ungdomsvårdsskola intagna pojkar eller lika många flickor under 21 år enbart alkoholmissbruk angivits såsom skäl för omhändertagandet. Det kan därför knappast vara angeläget att uppföra ett särskilt behandlingshem för det fåtal, som omhändertagits uteslutande på grund av alkoholism. I den mån behandling inom sjukvården, t. ex. vid alkoholpoliklinikerna, inte kommer i fråga, bör de fall av asocialitet bland ungdom, där spritmissbruk ingår i bilden, liksom hittills få tas om hand vid ungdomsvårdsskolorna. Vid en av skolorna för pojkar finns två avdelningar särskilt avsedda för dessa fall, och behandlingen ges under ledning av särskild psykiatrisk, medicinsk och psykologisk sakkunskap. Den pågående utbyggnaden av skolorna är avsedd att kunna ge ytterligare vårdmöjligheter för fall av detta slag både för pojkar och flickor.

I detta sammanhang kan nämnas, att en kommitté för utredning angående forskningen om vård- och behandlingsmetoderna inom ungdomsvården i som-

ras tillsattes på mitt initiativ. Såsom framgår av direktiven avser utredningen ren behandlingsforskning. Ungdomsvårdsskolornas unga alkoholmissbrukare är självfallet ett viktigt föremål för denna forskning.

Herr Ohlins fjärde fråga gäller förstärkning av nykterhetsvårdens resurser för att bekämpa ungdomsfylleriet.

I det nyligen avgivna betänkandet från nykterhetsvårdsutredningen återfinns intressanta och värdefulla synpunkter på nykterhetsvårdens område.

De föreslagna åtgärderna avser emellertid huvudsakligen vuxna alkoholmissbrukare. Utredningen finner det sakligt motiverat, att behandlingen av de yngsta alkoholmissbrukarna skall ske inom barnvården och inte inom nykterhetsvården. Utredningen har därför inte specialbehandlat ungdomsalkoholismens problem.

Enligt den gamla barnvårdslagen utgjorde alkoholmissbruk inte i och för sig grund för ingripande av barnvårdsnämnd beträffande ungdom i åldern 18—21 år. I den fr. o. m. i år gällande lagen har detta ändrats så till vida, att barnvårdsnämnd skall vidtaga förebyggande åtgärder eller besluta omhändertagande för samhällsvård, om någon som ej fyllt 21 år på grund av alkoholmissbruk är i behov av tillrättaförande åtgärder.

Nykterhetsvårdsutredningen uttalar, att man i första hand bör sikta på en effektiv förebyggande ungdomsvård. Jag delar helt denna uppfattning. Det skulle föra för långt att i detta sammanhang närmare gå in på de olika aspekterna av en positiv ungdomspolitik. Vid flera tillfällen har kammaren under de senaste åren behandlat ungdomsfrågan i stort. Jag vill erinra om att i årets budget sammanlagt ca 25 miljoner kr. anslås till ungdomsverksamhet över olika huvudtitlar. Därtill kommer anslagen till direkt studie- och utbildningsverksamhet och till verksamhet direkt bland

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

ungdom med olika slag av missanpassningsymtom. Vidare kan nämnas, att större delen av bidragen ur allmänna arvsfonden numera avser främjande av den förebyggande ungdomsverksamheten.

Särskilt betydelsefull och förtjänt av stöd anser vi i detta sammanhang den verksamhet för ungdomens fostran till goda samhällsmedlemmar vara, som ungdomens egna organisationer och föreningar bedriver. Statens ungdomsråd har till syfte att samordna och stimulera de frivilliga organisationernas arbete. Inom rådet finns en arbetsgrupp, som direkt sysslar med frågan om ungdomsorganisationerna och den missanpassade ungdomen. Gruppen beräknas avsluta sitt arbete kring årsskiftet 1961/62. Vid vårriksdagen i år anvisades 600 000 kr. för innevarande budgetår till upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor. Härav har 100 000 kr. ställts till förfogande för samarbetsnämnden i alkoholfrågan att användas till den nysstartade kampanjen »Skaffa inte sprit till ungdomen».

Jag vill understryka betydelsen av en positiv ungdomspolitik på utbildningens, arbetsmarknadens och fritidssysselsättningens områden. Ungdomens alkoholmissbruk reser krav på motåtgärder från samhällets sida. Men det ger ingen grund för allmänna negativa omdömen om svensk ungdom av i dag. Ty det berör, trots allt, endast en liten del av ungdomen. Den överväldigande majoriteten av svensk ungdom är sund, ambitiös och målmedveten. Det är dessa unga människor vi måste engagera i arbetet på att komma till rätta med de missförhållanden, som spritmissbruk och social urspåring ger uttryck för.

Vidare anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation.

Vi är överens om att spørsmålet om ungdomens alkoholmissbruk tillhör de verkligt allvarliga frågorna i vårt land. I betraktande därav behöver jag inte ta upp någon diskussion med statsrådet rörande olika statistiska seriers större eller mindre förmåga att belysa vad som här sker. Det räcker att konstatera, att alla siffror ändå är sådana, att de ger anledning till ett betonande av hur allvarlig frågan är. Jag hänvisar särskilt till att — som även statsrådet påpekar — antalet fall av konstaterat alkoholmissbruk bland ungdomar väntas bli större 1961 än 1956, vilket var det tidigare rekordåret.

Får jag därtill foga bara en enda siffra. Antalet fall av omhändertagande av ungdomar under 21 år väntas i år bli ungefär 11 500. Man beräknar att detta innebär, att ungefär 9 000 ungdomar i år blir omhändertagna för fylleri. Det är nästan bara pojkar. Var fjortonde pojke i åldern 15—21 år väntas alltså bli omhändertagen för fylleri under ett enda kalenderår. Jag finner den siffran skrämmande hög.

För att diskutera vad som praktiskt kan göras har jag dels anfört synpunkter, dels ställt en del frågor till statsministern, vilka socialministern nu kommenterar.

För det första har jag undrat, om regeringen vill utreda och överväga olika slag av *registrering av spritinköp utan kvantitetsbegränsning*. Detta förslag framfördes från folkpartiets sida i början av detta år men avstogs i våras av riksdagsmajoriteten. Nu har emellertid denna anhållan blivit bifallen genom att finansministern har tillsatt en utredning. Jag beklagar endast att denna utredning inte innehåller några representanter för riksdagen. Jag kan inte undertrycka den reflexionen, herr talman, att det är litet egendomligt, att regeringspartiet skall anse sig tvunget att avslå en framställning på våren, när frågan ändå ligger så till, att regeringen

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

sedan beslutar att utreda den några månader senare. Skulle det inte vara möjligt i en fråga av denna art att i någon mån glömma vad som förefaller vara en viss önskan som då och då framträder — långt ifrån alltid, det vill jag medge — nämligen benägenheten att avvisa förslag som kommer från oppositionshåll. I detta fall tycker jag att det verkliga funnits anledning att gå med på en skrivelse till regeringen om en sådan utredning — utan att därför ta ställning till åtgärden i och för sig.

För det andra har jag efterlyst det förslag till *förbättrad ungdomsvård*, som en utredning är sysselsatt med, och får nu veta att betänkandet kommer nästa år. Socialministern säger att försök med en intensifierad förebyggande verksamhet i Hälsingborg och Västerås givit gynnsamma resultat. Ingen kan begära att statsrådet skall ta ställning till ett betänkande som ännu inte framlagts. Men i betraktande av dessa gynnsamma erfarenheter skulle jag ha väntat mig, att socialministern hade gjort ett positivt uttalande att han, så snart förslagen lagts fram, är villig att överväga dem i positiv anda.

Den tredje frågan gällde *behandlingsavdelningar för unga alkoholister*, utrustade med specialutbildad läkare och vårdpersonal. Socialministern hänvisar här främst till alkoholpoliklinikerna och går i detta sammanhang förbi, att man tyvärr alltför litet om de problem som man har att lösa. Enligt min mening är det angeläget att väl utrustade behandlingsavdelningar för unga alkoholister tillkommer, bl. a. därför att större forskningsmöjligheter härigenom kan skapas än vad fallet är vid alkoholpoliklinikerna.

Statsrådet har intrycket att jag talat för särskilda behandlingshem utan förbindelse med ungdomsvårdsskolorna och hävdar, i viss mån i polemik mot min interpellation, att denna sak även fortsättningsvis bör handhas av ung-

domsvårdsskolorna. Men jag har i interpellationen just krävt specialavdelningar vid ungdomsvårdsskolorna, inte några fristående hem. Detta lilla missförstånd från socialministerns sida bör ju inte på något sätt föranleda vidare missförstånd i debatten.

Men socialministern går vidare och påpekar, att vid en ungdomsvårdsskola har man två avdelningar, närmast då för asociala, där spritmissbruk ingår i bilden. Vad jag måste fråga är: Räcker detta? Det är ju rätt små avdelningar — rör det sig inte om 7—8—9 platser på en sådan avdelning? Är för övrigt båda dessa avdelningar redan i funktion?

Det förefaller mig som om man här skulle behöva en upprustning som ökar forskningsmöjligheterna. Socialministern talar om den kommitté för utredning angående forskningen om vård- och behandlingsmetoderna inom ungdomsvården som tillsattes i somras. Det är bra i och för sig, men området blir ju av jätteformat när hela ungdomsvårdsproblemet skall behandlas, och tiden går. Nog måste det väl ändå erkännas, att ökade forskningsmöjligheter behövs just för den del av ungdomsvården som avser alkoholmissbrukarna.

Min fjärde fråga var, om regeringen vill redogöra för de planerade åtgärder som syftar till att skyndsamt och väsentligt öka *nykterhetsvårdens* resurser i kampen mot den alltjämt pågående, allvarliga ökningen av ungdomsfylleriet. Jag förutsatte att regeringen planerade sådana åtgärder. Man kan knappast säga att redogörelsen för regeringens planer i interpellationssvaret är vidare fyllig. Nykterhetsvårdsutredningen, som statsrådet hänvisar till, sysslar ju huvudsakligen med de vuxnas alkoholproblem, vilket statsrådet också nämner. Barnavårdsnämnderna får nu till uppgift att ta hand om alkoholmissbrukare inte bara i åldern upp till 18 år utan från början av detta år ända upp till 21 års ålder. De får alltså en större

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

och mera maktpåliggande uppgift än den de haft tidigare, och den var stor redan den.

Är barnavårdsnämndernas resurser nu tillräckliga för att de snabbt och på bästa möjliga sätt skall kunna ingripa där det behövs? Har barnavårdsnämndernas resurser undergått en väsentlig ökning från och med 1961? Om detta inte är fallet, har då regeringen för avsikt att sörja för en sådan väsentlig ökning under nästa år?

Jag kan också nämna, att det inte vidtas några särskilda åtgärder för sådana unga alkoholmissbrukare som passerat 21-årsstrecket. Det kan anföras goda skäl för att det yngre klientelet i denna grupp borde tarva en särskild uppmärksamhet.

Till sist säger socialministern, att det är den förebyggande ungdomsvården som är den viktigaste. Det kan man naturligtvis säga, och jag är helt ense med socialministern om att det måste göras mer för att t. ex. mobilisera ungdomsorganisationernas verksamhet och att det som redan skett under senare år i förstärkande riktning är värdefullt. Å andra sidan är jag alltid en liten aning på min vakt när man säger att det förebyggande arbetet är det viktigaste. Bakom detta tal kan ligga den attityden, att man i någon mån skjuter åt sidan vårduppgifterna när det gäller de fall som redan föreligger. Jag menar inte att statsrådet skjuter dem åt sidan, men jag menar att det finns anledning betona, att både det förebyggande arbetet och själva vården av de akuta fallen är så viktiga, att man inte på något sätt får ge intryck av att de direkta vårdåtgärderna skulle vara av relativt mindre betydelse. Alla jämförelser är för övrigt överflödiga, eftersom båda sakerna är så oerhört betydelsefulla.

Socialministern nämner att statens ungdomsråds avdelning för ungdomsorganisationerna och den missanpassade ungdomen arbetar men slutar sin

verksamhet vid kommande årsskifte. Svaret är mycket kortfattat på denna punkt. Är det alltså endast en utredning, som slutar nu vid årsskiftet? Vad sker sedan med den verksamhet det här gäller? Kan vi få litet närmare upplysningar?

Statsrådet berör liksom jag gjorde i interpellationen kampanjen under motot »Skaffa inte sprit till ungdomen!». Jag finner liksom han, att detta är ett mycket värdefullt inslag i den upplysande verksamhet som det allmänna kan och bör bedriva.

Låt mig när det gäller de förebyggande åtgärderna säga några ord om ett spörsmål, som statsrådet inte vidrörde men som aktualiserats genom en utredning av en av finansdepartementets s. k. expertkommittéer. Jag tänker på frågan om den alkoholhaltiga cidern. Expertkommittén har ju tillstyrkt att man skulle släppa fram alkoholhaltig cider, även om den finner det angeläget betona, att den inte tror att frågan har större betydelse för avsättningen av frukt. Personligen har jag den uppfattningen, att cidern på grund av sin karaktär och sin smak mycket lätt kan komma att verka som en tillvänjningsdryck för ungdomar av båda könen till och med i de lägre tonåren. Om man släpper fri alkoholhaltig cider kan man komma att bidra till en tillvänjning i mycket unga årsklasser av svensk ungdom, vilket väl vore i hög grad beklagligt. Man kan inte här jämföra med ölet och säga att ölet säljs fritt, ty jag tror inte att ölet medför samma risker för de yngre grupperna av ungdom, särskilt inte när det gäller den kvinnliga ungdomen men inte heller den manliga.

Enligt min mening är det knappast riktigt tillfredsställande att regeringen, i detta fall finansdepartementet, anförtror utredningar om sådana spörsmål som jag här nämnt åt experter utan närmare kontakt med folkrepresentationen och folkrörelserna. Jag har tyckt mig

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

spåra en tendens att särskilt finansdepartementet i växande utsträckning tillkallat utomstående s. k. experter. Med uttrycket »s. k.» vill jag inte bestrida att ifrågavarande personer har expertkunskap, utan jag använder denna term för att skilja dem från företrädare för allmänna medborgerliga erfarenheter inom folkrepresentation och folkrörelser, personer som sedan länge har intresserat sig för de spörsmål som skall utredas. Vi har i Sverige en god tradition att utnyttja denna sakkunskap, som kanske inte brukar kallas expertbetonad men som många gånger kan vara även det vid sidan av vad den betyder i form av levande kunskap om de sociala spörsmål det gäller. Det finns en god tradition att denna sakkunskap utnyttjas på utredningsstadiet, och jag tror att det i sådana frågor som just nykterhetsfrågan är angeläget att denna tradition icke försvinner.

Jag tänker inte här diskutera den stora frågan om beskattningen, vilken ju var uppe i första kammaren för några veckor sedan. Jag tillåter mig bara en speciell reflexion. Enligt min mening har beskattningen givetvis icke endast till uppgift att tillföra statskassan inkomster utan också att reducera alkoholmissbruket. Under sådana omständigheter finns det nog anledning att pröva, huruvida inte beskattningens konstruktion i viss mån borde läggas om i den riktningen, att man mera konsekvent sökte anpassa beskattningens höjd efter olika alkoholhaltiga dryckers berusningseffekt, så att man finge en relativt högre beskattning av drycker med stark berusningseffekt. Jag tror att detta problem förtjänar närmare prövning. Jag vill inte här i dag ta definitiv ställning till frågan utan vill bara uttala det önskemålet, att regeringen tar upp spörsmålet.

Till sist, herr talman, visst är det riktigt som statsrådet säger, att den alldeles överväldigande delen av den sven-

ska ungdomen är sund, vaken och energisk och att det är viktigt att få med denna ungdom i kampen mot alkoholmissbruket och i ansträngningarna att stödja sådana ungdomar som eljest skulle komma på glid i här berörda och andra avseenden. Jag vill dock tillägga, att det finns en uppgift som staten i samarbete med just ungdomsorganisationerna kanske skulle kunna angripa med något större intensitet, nämligen att försöka få fram metoder för skapande av en festlig miljö för ungdomar utan användande av spritdrycker. Nog kunde samhället göra mer för att få fram t. ex. alkoholfria fruktdrycker, som effektivt kunde tävla med vinet. Det allmänna anordnar ju lotterier för de lönsparande ungdomarna. Nog kunde staten göra mera än den gör för att skapa större möjligheter till alternativ för det alkoholhaltiga vinet.

Jag är för min del — även om jag inte skall diskutera detta i dag — på en punkt skeptisk mot den statliga propagandan, nämligen beträffande reklamen för större konsumtion av vinet. Det är mycket tveksamt om man netto vinner något på att söka framkalla en övergång från konsumtion av spritdrycker till vin. Propaganda för viner, som i många fall innehåller så pass mycket alkohol, att de för ungdomarna — och det är dem det handlar om här — kan förorsaka en olycklig tillvänjning till alkoholkonsumtion vid unga år. Om staten nu, herr statsråd, i alla fall bedriver denna propaganda för vin, är inte då det minsta man kan begära att det allmänna också försöker intressera sig litet mera aktivt för att få fram konkurrerande drycker till vinet, alkoholfria eller ytterst alkoholsvaga. Jag tycker för min del absolut att staten kan göra mer på detta område.

Herr talman! Min interpellation uppbars av den känslan, att en *samordning* mellan forskningen och behandlingen av alkoholmissbrukare samt upp-

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

lysningsverksamheten och annan förebyggande verksamhet är önskvärd. Jag vill därför här bara upprepa, att jag knappast tycker det är tillfredsställande att härtill hörande spörsmål handläggs av fem olika departement, något som statsrådet förbigår i sitt svar. En bättre samordning härvidlag och en ökning av resurserna — bl. a. på några punkter som jag vidrört — förefaller vara en naturlig slutsats.

Jag såg med stor tillfredsställelse, att socialstyrelsen i ett yttrande för en tid sedan förklarade, att nykterhetsvårdens angelägnaste uppgift för närvarande är att med alla medel som står till förfogande stävja spritmissbruk bland de unga samt att sörja för goda rehabiliteringsmöjligheter för de ungdomar som redan hemfallit åt alkoholmissbruk. Detta uttalande har ett välgörande tonfall av en aktiv inställning. Jag har en känsla av att det svenska samhället, även om mycket göres, ändå inte gör på långt när tillräckligt. Problemet om ungdomen och alkoholen är inte bara en viktig fråga. Jag erkänner gärna, herr statsråd, att det av det svenska samhället behandlas som en viktig fråga. Enligt min mening är det inte bara en viktig fråga utan en av våra största sociala frågor — på grund av de ödeläggande konsekvenser spritmissbruket för med sig för många människor under hela deras liv. Det är alltså, som jag sade, en av våra största sociala frågor. Som sådan har den hittills knappast behandlats, eftersom staten många gånger har visat en viss njugghet när det gäller att ställa resurser till förfogande. Det är därför som jag livligt hoppas, att det varma intresse vi alla hyser — och jag är övertygad om att herr statsrådet också hyser detta intresse — skall ta sig uttryck i att vi enas om att samhällets åtgärder när det gäller forskning, vård och upplysning bör ytterligare väsentligt ökas.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag ber att få uttala ett tack till socialministern för svaret på min fråga, som gällde, om regeringen övervägde att ta ett mera samlat grepp på detta område. Svaret inrymmer emellertid ett besked som knappast täcker önskemålen hos dem som av flera skäl livligt hade hoppats, att man vid det här laget, helst ganska omgående, skulle samla sig till ett bokslut eller, låt mig kanske hellre säga, en kartläggning av alla de erfarenheter som har gjorts, sedan nykterhetspolitiken lades om för sex år sedan.

På grundval av detta bokslut, denna kartläggning, skulle man sedan söka finna rimliga lösningar på ännu olösta problem.

Den enkla fråga jag framställde, var till sina konturer rätt avgränsad, och jag skulle i stort sett kunna hålla mig inom den ramen. Eftersom här ändå pågår en interpellationsdebatt och det sålunda öppnas en väg till ett inlägg även under den rubriken, skall jag med herr talmannens medgivande tillåta mig göra några reflexioner i detta ämne också i vidare bemärkelse.

Får jag då först säga, att kraven på en ny översyn av hela fältet, när det gäller de samhälleliga åtgärderna på alkoholfrågans område, i och för sig inte behöver grunda sig på någon generell förkastelse över det steg som togs, när ransoneringssystemet avvecklades. Tillståndet då var verkligen bekymmersamt och innebar sådana risker, att det måhända var naturligt och nödvändigt att ett försök med en annan metod prövades. Men jag vill skynda mig att säga, att man i dag likafullt med bestämdhet kan hävda, att utvecklingen också efter 1955 är så pass oroande, att den motiverar just en ny genomgång av hela den aktuella problematiken. Det är klart, att man kan plåstra litet här och litet där. Man kan partiellt utreda vissa sidor av problemet, såsom nu också sker. Men låt

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

mig säga, att den metoden inte kan vara ändamålsenlig i dagens läge och inte heller lycklig. Det tycks mig för övrigt som om hela den offentliga debatten i dessa frågor — jag inrymmer då också den debatt som helt nyligen fördes i medkammaren — just bekräftar den iakttagelsen, att man tror, tycker och anser så mycket, men faktiskt alltjämt vet så litet. Påstående ställs mot påstående. Man rör sig med hypoteser och med antaganden. Men man *vet* under alla förhållanden *en* sak, nämligen att alkoholbruket alltjämt sätter sina ohyggliga spår bland vårt folk och att skadeverkningarna breder ut sig, fördjupas och förvärras.

I debatten här i dag har speciellt situationen i ungdomsvärlden belysts. Jag delar uppfattningen, att vi här har den kanske allra sjukaste punkten, men det kan omöjligt vara riktigt — och det har väl heller ingen menat, såvitt jag förstår — att se alkoholfrågan uteslutande som en ungdomsfråga. Ett faktum är ändå, att på område efter område slår skadorna igenom, inte minst i otaliga svenska hem, där familjefadern i stället för att vara ett stöd förvandlas till ett beklagansvärt socialvårdsfall. Det kan, herr socialminister, som jag ser det, ifrågasättas om man alls har rätt att tala om ett välfärdssamhälle i fullaste bemärkelse, när vi så kapitalt har misslyckats med att finna en väg, som definitivt bryter den nuvarande trenden på detta område. Men så länge stat och kommun — jag kan inte underlåta att peka på denna dubbelbottnade attityd — fortsätter att bruka skattemedel både till nykterhetsupplysning och till spritrepresentation, är det kanske inte så underligt, att många människor, och inte minst unga människor, efterlyser konsekvensen och fastheten i vårt nykterhetspolitiska handlande. Man kan ju också, herr talman, fråga sig, om det för sex år sedan verkligen togs med i kalkylerna, att våra mentalsjukhus skul-

le få en sådan dominans av rena alkoholistfall som de har fått. Nyligen framgick av en uppgift i pressen, att vid psykiatriska kliniken i Uppsala en tredjedel av sjukhusets vårdplatser på manliga avdelningen beläggs med alkoholsjuka patienter. På storstädernas mentalsjukhus dominerar fallen av alkoholism och alkoholpsykos stort över andra diagnosgrupper. Jag har stött på siffrorna i mitt arbete i 1957 års sennesjukhuslagstiftningskommitté. Efter 1956 beräknas fallen av alkoholism på de sjukhus som jag nyss nämnde, uppgå till 40 procent eller mer. Man kan utan vidare beteckna läget i detta avseende som direkt skrämmande och allmänheten känner sig verkligen djupt oroad av en utveckling som till den grad ökar belastningen på våra sjukhus, där man samtidigt, som det så ofta omvitnats, kämpar med oerhörda personalsvårigheter.

Allt tyder på att det försäljningssystem som vi nu har, måste kombineras med genomtänkta reformer och ingripanden utöver dem som vi hittills praktiserat, och här skulle, menar jag, en samlad ny översyn kunna ge den vägledning, som vi så väl behöver.

Över huvud taget måste det vara en illusion att tro, att samhället någonsin kan få utvecklingen på det här området under kontroll utan tillgripande av någon form av spärrmekanism. Underkänner man en mekanism av en konstruktion, t. ex. individuell kontroll och maximering av inköpen, måste man tänka sig att ersätta den med en mekanism av annan konstruktion. För min del är jag övertygad om att vi inom rätkhåll har just ett sådant instrument, nämligen beskattningsinstrumentet, och man kan bara förvåna sig över att man på många håll, dock inte allmänt — frågan har redan tagits upp här i debatten av föregående talare — med så stor tveksamhet och så stor förlägenhet nalkas detta problem. Ett visst erkännande för det berättigade i

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

kravet på att prispolitiken får sin plats här i bilden, fann man i en mycket intressant ledare i den regeringen närstående Stockholms-Tidningen för den 29 september i år, där det hette: »Sedan motboken försvann, har vi inte några andra instrument än priset och upplysningen att arbeta med.» Jag tror, att det är en mycket riktig teckning av läget.

Det är nu inte min avsikt att närmare gå in på de argument, som kan åberopas i detta sammanhang. Låt mig bara få påminna om, utan att jag gör anspråk på att tala å nykterhetsrörelsens vägnar eller på att ha några uppdrag från det hållet — jag bär här i debatten över huvud taget bara fram min personliga mening och övertygelse — att man från nykterhetsrörelsens sida har rest kravet på en så kraftig skärpning av spritpriserna, att den pågående konsumtionsökningen hejdas. Men inte nog därmed; man vill också, att en klart nedåtgående tendens i inköpskurvan åstadkommes. Detta är i dagens läge realistisk nykterhetspolitik, och det måste vara ett legitimt och centralt intresse att verka för att prisinstrumentet verkligen blir officiellt accepterat som ett medel — ett medel bland andra — i arbetet på ökad folknykterhet.

Nu vet jag, att meningarna är delade på den här punkten. Det är ett i hög grad kontroversiellt ämne. Jag vill till det bara säga: så mycket större anledning borde det då vara att låta en snabbt arbetande utredning ta sig an också den aspekten. Ty det kan väl ändå inte förhålla sig så, att frågan om prislefaktorn och dess betydelse i detta sammanhang, till skillnad från alla andra faktorer som hör till bilden, skulle ligga utom räckhåll för analys och för objektiv bedömning. Det kan väl ändå ingen vilja påstå.

Men det finge då rimligtvis inte bli en ny variant av den säregna utred-

ningsform — jag instämmer i det fallet helt med herr Ohlin — som på sistone har lanserats på detta område, där man utestänger alla företrädare för det politiska livet och för folkrörelserna och låter några få experter på tjänstemannaplanet svara för både den tekniska och den organisatoriska undersökningen, liksom för de mycket intrikata och känsliga allmänna värderingarna. Här är det dock fråga om ställningstaganden med vittgående sociala och politiska konsekvenser.

Får jag så bara allra sist säga, att även om vi en dag till nöds skulle lyckas komma i nivå med det tillstånd, som rådde före den fria spritens tillkomst, är detta en alldeles för begränsad och otillräcklig målsättning. Spriten bryter fortlöpande dag för dag ner människor i alla åldrar och är, herr socialminister, roten och upphovet till vår för närvarande största olösta sociala fråga, det är den kallhamrade sanningen. Regeringen har här ett stort ansvar, när det gäller att verkligen ta ledningen och genom en planmässig samordning sörja för att åtgärderna på detta område blir ändamålsenliga och effektiva.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Det har här sagts, att nykterhetsläget är oroande. Låt mig tillägga, att det är ett hälsotecken att vi kan oroas. Det skulle vara ännu mer oroande, om vi inte hyste bekymmer över utvecklingen i ett fall som detta. Det skulle kanske inte skada, om denna fråga oroade oss ännu mer, så att den ibland hölle oss vakna om nätterna och det bleve som en eld i våra ben till dess att vi hade åstadkommit en bättre tingens ordning än den vi i dag har. Det finns, vi är alla medvetna om det, tiotusentals svenska alkoholist-

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

hustrur och hundratusentals barn i alkoholiserade hem, som ofta störs i *sin* nattsömn av den skrämmande och glädjedödande realitet som spriten utgör. Och nu inför julen är dessa människors bävan dubbelt stor. Man önskar att den delades av litet fler även bland dem som inte behöver gå i ångest för sina egna familjemedlemmar. Jag tänker på alla dem, som genom sin ansvarlösa medverkan bringar olycka över andra människor, människor som kanske är svagare än de själva.

Låt mig, innan jag kommer fram till ett par försök till rekommendationer, citera ett uttalande, som jag läste i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning och som ytterligare understryker betydelsen av ett av de områden, som herr Ohlin berörde, nämligen det särskilda ansvaret för vår ungdom: »Numera ingår det i polisrutinen att ta hand om barn som påträffas berusade. Den tragiska sanningen är att alkoholismen griper allt längre ned i åldersgrupperna; ungdomar går överstyr innan livet egentligen har börjat för dem. — — —» »Allmänheten är ännu så länge tämligen likgiltig och riktar sin indignation i första hand mot den förvildade ungdomen. Men vem skaffar egentligen spriten åt dessa minderåriga? Jo, de vuxna, de som har inköpsrätt på systemet. Ibland gör de det kanske av enfald och missriktad vänlighet mot arbetskamrater — och i sådana fall kan måhända upplysning och propaganda göra nytta. Men så finns det de snikna — de som utan betänkande gör en extraförtjänst på att utnyttja ungdomens nyfikenhet inför det okända och förbjudna. Polisen har efter hand skärpt kontrollen och domstolarna dömer allt oftare langarna till frihetsstraff.» — Vi har hört detta tidigare i debatten i dag. — »Detta gäller yrkeslangarna. Mot de otaliga tillfällighetslangarna står däremot lagen nästan maktlös. Här måste medborgar-

na själva ingripa genom att reagera mot alla former av spritlangning, inte minst på arbetsplatserna. Att dra det lilla strået till stacken är helt enkelt vår skyldighet.» Så långt den anförda tidningen.

Jag har citerat detta uttalande därför att det sätter fingret på en mycket öm punkt och anvisar en faktisk möjlighet till sanering. Låt oss i fråga om yrkeslangarna, dessa samhällets marödörer, tillämpa den lag vi har. Den stadgar som bekant upp till ett års fängelse för upprepade fall av langning. Vi har ont om platser på våra fängelser, det är sant, men där hör i alla fall denna kategori hemma. Och beträffande vänskapslangarna — som jag tror är på ett sätt en ännu större fara i detta sammanhang — torde det bli nödvändigt med hårdare tag i kamratkretsen, arbetslaget, fackföreningen, firman. Låt den, som inte har bättre förstånd än att han skaffar sprit åt ungdom och åt avstängda alkoholister, få känna hela tyngden av den skam och skuld, som han eller hon ådrar sig inför opinionens domstol. En undantagslös bojkott är i det fallet på längre sikt den barmhärtigaste medicinen. Här kan pressen göra åtskilligt, allmänheten kan göra ännu mer, och jag anknyter till vad som redan sagts om kampanjen »Skaffa inte sprit åt ungdom».

Gäller det sedan en eventuell sprit-skattehöjning, som naturligtvis bör diskuteras utförligare i annat sammanhang, vill jag endast säga, att jag inte har ändrat mening i den frågan. Jag har från denna talarstol tidigare hävdad, att höga spritpriser har en konsumtionshämmande effekt. När denna fråga diskuterades i första kammaren, hävdades att den åtgärden drabbar andra grupper än dem som man här vill komma åt. Man säger att ungdomarna har så gott om pengar, att de kommer att köpa, även om spriten blir

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

dyrare. De alkoholskadade måste ha sprit till varje pris, och deras ökade alkoholkonto går då ut över nödvändigare varor för dem själva och deras familjer. Detta är endast delvis sant. Man har glömt två saker. De verkliga alkoholisterna använder ändå inte sina pengar för sitt och familjens behov. Jag känner detta klientel rätt väl sedan många årtionden och vet att alla åtkomliga pengar går åt till sprit. Eftersom det mest skadade klientelet antingen har sjukkaschjälp eller socialhjälp, är det i själva verket på statens bekostnad man super. Om spriten blir dyrare, betyder det för dessa kategorier bara att de tvinags inte nöja sig med något mindre kvantiteter, vilket ju ingalunda skadar. Familjerna underhålls ändå av socialvården. Det fick vi klara belägg för i socialpolitiska kommittén, när vi begynnelsevis tittade något på den svenska fattigdomens orsaker.

För det andra tror jag att en sprit-skattehöjning, i varje fall om den sker på en gång och inte kryper upp så där fint och omärkligt, begränsar konsumtionsvanorna hos en mycket stor del, exempelvis hos unga människor, som har att tänka på sin utbildning och sin hembildning samt ännu inte är förslavade under spriten utan har kvar sitt sunda omdöme. Varje begränsning av alkoholkonsumtionen vid de åren minskar riskerna för alkoholisering senare i livet. Jag tycker det är utomordentligt värdefullt, om vi kan medverka aldrig så litet till det. Vi skall minnas att det är just nu som 1970-talets alkoholister håller på att grundlägga sina alkoholvanor. Missbrukets väldiga arméfördelning rekryteras ur den kategori som i dag dricker relativt måttligt. Det är en mänsklig och nationell vinst, om den gruppen av omsorg om sin ekonomi finner det klokt att inskränka sin konsumtion. Jag skulle således i likhet med tidigare talare, senast herr Hamrin,

vilja vädja till finansministern att överväga att ta ett rejält tag när det gäller beskattningen av dessa verkligt umbärliga varor och att han då inte glömmer bort att höja vinpriserna.

Det är emellertid, herr talman, en del av den pågående allmänna nykterhetsdebatten, som gör mig något konfundrad. Det är det motsägelsefulla i samhällets egna attityder. Nästan alla står upp och talar om det allvarliga nykterhetsläget. Av förstakammardebatten i denna fråga den 28 november framgick det att till och med brännvinsbrännarna är bekymrade. Finansministern har i första kammaren och socialministern i andra kammaren givit uttryck för en allvarlig önskan att komma till rätta med problemet. Vi noterar det med tacksamhet.

Vissa andra ting som här redan delvis har redovisats förefaller oss emellertid litet underliga. Vad jag nu skall nämna är kanske bara en bagatell men på sitt sätt typiskt. Ny Tid berättade häromdagen att Vin- och spritcentralens inköpschef varit nere i Göteborg och förhöjt stämningen vid en s. k. vinprovning bland de göteborgska »munskänkarna» genom att »kåsera intressant om de aktuella vinerna». Göteborgs-Posten reagerade mot detta förhålligande av alkoholkulturen med orden: »Det är jul om några veckor. Få vi be att Vin- och spritcentralens inköpschef håller inne med sina intressanta kåserier. Helgerna är en sådan påfrestning för dem som har svårt att umgås med alkohol, att vi betackar oss för en statlig föredragsturné i spritens tecken.»

Nu vet jag mer än väl att våra statliga spritmyndigheter fått för sig att nykterhetstillståndet förbättras, om folk lär sig att dricka vin. Jag har tidigare från denna talarstol sagt, att jag kan hålla med om att det åtminstone vore ett steg i rätt riktning, om man kunde förmå starkspritkonsumenterna att dricka vin i stället för starksprit. Men ännu

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

finns det inga säkra tecken på att en sådan övergång i någon större utsträckning har skett. Man dricker mera vin än förr, kopiöst mycket mera vin, och ändå i runt tal nästan lika mycket starksprit som förut. Minskningen i starkspritskonsumtionen sedan 1954 är futtiga 4 procent, medan vinkonsumtionen under samma tid ökat med 66 procent. Så nog har Nya systemaktiebolagets vinpropaganda burit frukt. Att den också har sin stora andel i ungdomsfylleriets ökning är belagt med klara siffror. Tag exempelvis den intervjuundersökning av manliga ungdomsfyllerister som utfördes hösten 1958. Samtliga undersökta var under 25 år. Bland de fyllerister, som var skrivna i Stockholm, hade 27 procent av 15—20-åringarna berusat sig enbart på vin. När det gäller en genomsnittligt ännu yngre grupp, ungdomar i åldern 15—17 år, hade inte mindre än 37 procent av dem, som greps för fylleri i Stockholm, använt enbart vin som berusningsmedel. Nog är vinproblemet en integrerande del av denna sociala fråga. Brännvin jämte vin blir vanligare med stigande ålder. Vi behöver uppmärksamma detta, och jag ifrågasätter i likhet med herr Ohlin, om man inte borde granska hela detta problem litet närmare.

Vad vi, herr talman, behövde komma fram till, är vad vi drömde om år 1954, nämligen att både myndigheter och enskilda under denna nya frihetstid skulle vara överens om att tränga tillbaka alkoholens roll i det svenska samhället. Vi talade om att avdramatisera spriten. I stället har jag en känsla av att man gärna ser att dryckessederna utbredas, att man får rikare sortiment, exempelvis ciderdrycker, som med framgång kan konkurrera ut läskedryckerna, att den statliga och kommunala representationen envist fasthåller vid att det skall vara spritrepresentation, att samhället fortsätter att propagera för alkoholförtäring samtidigt som vi naturligtvis i

ökad omfattning måste ta hand om offren för alla dessa njutningsmedel.

Herr Ohlins förslag om speciella behandlingshem eller avdelningar av hem, där man kunde hjälpa de unga alkoholisterna, har mitt helhjärtade stöd. Jag har funderat över om de möjligen kan samordnas med de planerade anstalterna för narkotikatrafikens offer. Hela detta område väntar på utredning och åtgärder.

Låt oss alltså, ärade kammarledamöter, gå in för att vidta alla de vård- och lagstiftningsåtgärder som kan rätta till de värsta skavankerna! Man kan gärna pröva någon form av registrering eller åtminstone inköpslegitimation. Huvudangelägenheten är i alla fall en strömkantring i hela den svenska opinionsbildningen när det gäller dessa frågor, så att spritbruket som sådant mera definitivt kan trängas tillbaka, till lycka för hela vårt folk.

I detta anförande instämde herr *Nelander* (fp).

Herr **ENGKVIST** (s):

Herr talman! Om den totala konsumtionen av alkohol i vårt land kan man väl säga att den för närvarande inte ger anledning till en omprövning av nykterhetspolitikens allmänna riktlinjer. Jag tillhör inte dem som med tanke på de svårigheter vi här debatterar skulle vilja kräva en omprövning av det beslut som vi fattade om motbokens avskaffande. Efter att ha konstaterat detta finner jag ändock skäl för den oro som i olika omgångar har framförts från talarstolen i denna debatt. Jag delar också de bekymmer som inte minst socialministern gjorde sig till tolk för beträffande vissa grupper av vårt folk, framför allt ungdomen och — måste jag tillägga — alkoholmissbrukarna. Även den ökande konsumtion som har förmärkts bland kvinnorna inger farhågor.

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

Jag skulle främst vilja säga något om ungdomen. Jag delar också socialministerens uppfattning att ungdomarna i vårt land till den övervägande och mycket stora delen är både skötsamma och rejäla. Vi vet ändå att alkoholbruket går allt längre ned i åldersgrupperna. Vi får allt fler exempel på att något är på gång som vi inte kan stå likgiltiga inför.

Naturligtvis inställer sig frågan om vad som kan göras. Jag tror inte att lagstiftningen ensam kommer åt alla avarter. Här måste de s. k. förebyggande åtgärderna sättas in. Nykterhetsrörelsen har en självklar arbetsuppgift både som bärare av helnykterhetstanken och genom sitt aktiva ungdomsarbete. Lyckligtvis är den inte ensam i denna förebyggande verksamhet. Allt frivilligt ideellt ungdomsarbete främjar enligt min mening nykterheten bland de unga.

Man kan naturligtvis inte avstå från lagstiftningsåtgärder, även om man inte tror att dessa ensamma kan åstadkomma den förbättring som är önskvärd. De måste emellertid kompletteras med upplysning i alkoholfrågan, samtidigt som de organisationer som vänder sig till ungdomen får tillräckliga resurser för ett aktivt ungdomsarbete. Utöver detta skulle vi nog hos de äldre behöva en stramare attityd mot alkoholbruket, ty deras hållning är utan tvivel ett värdefullt exempel för de unga.

Skulle då en allmän översyn av nykterhetspolitiken nu vara nödvändig? Det är svårt att lämna ett bestämt besked om den saken. Ett argument för en sådan uppfattning skulle vara att vi inte riktigt vet hur situationen kan utvecklas. Herr Hamrin i Jönköping har också tidigare framhållit att vi vet alldeles för litet om vad som håller på att ske. Det kan vara riktigt. Här bör man tillägga att vi inte heller säkert vet, om den siffran, som har anförts för år 1961 och betecknats som toppen på den hittillsvarande utvecklingen, anger den verkliga slutpunkten.

Beträffande missbrukarna vill jag också säga att man inte bör betrakta dem som en strängt avgränsad grupp. I kanten på denna grupp finns såvitt jag förstår en tyvärr ökande skara människor, som visserligen ännu inte är missbrukare men som befinner sig rätt nära gränslinjen till missbruk. Det finns anledning anta att denna senare grupp kommer att öka i omfattning. Utöver en förbättring av nykterhetsvårdens resurser för tidiga åtgärder närmast i frivillig form, borde därför samhället även i andra avseenden sätta in större resurser till förebyggande av ett ökat alkoholmissbruk.

Det kan också bli nödvändigt med en s. k. attitydundersökning. Ett sådant material, som vi för närvarande inte har tillgång till, skulle ge oss möjligheter att bättre bedöma frågan om vilka åtgärder som är nödvändiga och vilka till buds stående medel som kan visa sig mest effektiva.

Slutligen skulle jag vilja föra in en annan synpunkt i denna diskussion. Det har tillkommit vissa nya bestämmelser som gör det lättare för ungdomen att tillägna sig alkoholvanor. Denna utveckling är enligt min mening rätt bekymmersam och bör inte förbigås i detta sammanhang. Man kan t. ex. sätta ett stort frågetecken för all utskänkning i samband med offentlig dans.

När det gäller nya alkoholdrycker har jag självfallet samma mening som herr Ohlin i sitt anförande gjort sig till tolk för.

Herr Ohlin tog också upp en annan sak, nämligen frågan om en översyn eller omprövning av formerna för beskattning av alkoholdrycker efter berusningseffekt. Jag har i och för sig ingenting att invända mot att också denna fråga blir föremål för övervägande, men jag vill inte gärna vara med om att för drycker med lägre alkoholprocent skulle tillämpas mildare beskattning än för närvarande. Sedan får man ordna det

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

andra hur man vill; det yttrar jag mig inte om. Men en beskattning efter alkoholprocent får inte medföra en minskning av den nuvarande beskattningen på alkoholdrycker med lägre alkoholprocent. Med ungdomens relativt goda inkomster skulle en sådan lägre beskattning kunna öppna nya möjligheter till ökning av ungdomens alkoholvanor, och det är knappast vad vi i dagens läge eftersträvar.

Herr talman! Det skulle vara åtskilligt ytterligare att tillägga, men jag skall nöja mig med de anförda synpunkterna. Låt mig bara sluta med att uttala min förhoppning om att de krafter både från samhällets och de frivilliga organisationernas sida, som är inriktade på att vända den nuvarande utvecklingen, vilken ju inget bekymmer särskilt med tanke på ungdomen, skall visa sig mäktiga att åstadkomma ett bättre tillstånd.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! När det gäller alkoholproblemet är det liksom beträffande en rad andra frågor vi diskuterar här i kammaren fråga om ett samspel mellan människan med hennes olika reaktions sätt och hennes miljö. Man måste arbeta med utgångspunkt från båda dessa faktorer för att nå det mål som man uppställt för sig i nykterhetspolitiken och som man nog litet oftare borde fundera över och söka närmare precisera för sig. Är det t. ex. i längden möjligt att bibehålla en alkoholkonsumtion, som ligger på så hög nivå som här i Sverige, när det svenska samhället undergår en så hastig och genomgripande förändring åt det tekniska hållet med växande krav på anpassning hos den enskilda människan? I ett sådant samhälle måste utrymmet för alkoholkonsumtion krympa och även en måttlig konsumtion allt oftare bli riskabel — herr Engkvist tror jag nyss var inne på den saken. Vi behöver bara tänka på biltrafiken och den alltmer mekaniserade arbetsmiljön och

även hemmiljön. I ett samhälle av denna typ måste målsättningen vara att minska alkoholkonsumtionen som sådan. Det räcker inte med att bara ägna sig åt att bekämpa alkoholmissbruk, hur man nu vill definiera detta begrepp.

Den parlamentariskt sammansatta nykterhetskommittén av år 1944 med statsrådet Danielson som ordförande var också av den uppfattningen att ansträngningarna även måste inriktas på att minska alkoholkonsumtionen. Man grundade denna uppfattning på den stora och unika undersökning, som gjorts beträffande sambandet mellan alkoholbruk och vissa sociala förhållanden. Av denna undersökning kunde konstateras att även måttlighetsförbrukarna uppvisade en viss social belastning, där alkoholfaktorns roll inte kunde uteslutas.

Om man nu vill undvika restriktiva och förbudspräglade åtgärder — som alltid tenderar till att skapa motstånd, väcker motkrafterna och sålunda verkar kontrasuggestivt — tror jag man bör gå den väg som interpellanten, herr Ohlin, nämnde, nämligen att skapa alternativ till alkoholen, alternativ till fritidsmiljöerna och till de alkoholvanor som enligt gammal stel konvention nödvändigtvis skall höra till svensk fest. Med sådana positiva åtgärder skulle man säkert komma mycket längre i fråga om nykterhetssträvandena än man hittills gjort. Ett fastare grepp med generösare hand efter dessa linjer efterlyses.

Låt oss göra tankeexperimentet att ett lika stort belopp som nykterhetsvården nu får — alltså runt 50 miljoner kronor — kunde gå till positivt ungdomsvårdande åtgärder. Statsrådet nämnde beloppet 25 miljoner kronor för detta syfte. Det är ett aktningvärt belopp, och mycket har faktiskt gjorts för att förverkliga den s. k. ungdomsvårdsgiven. Men om man som sagt gör det tankeexperimentet att detta belopp fördubblades — det är väl inte alldeles realistiskt — skulle vi t. ex. kunna få

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

ungdomsledare och lokaler i ökad och tillräcklig omfattning och även i övrigt på väsentliga punkter häva de brister, som nu vidlåder de olika organisationers verksamhet, vilka arbetar mera förebyggande med ungdomsfrågorna.

Men man måste också försöka nå fram till en helt annan inställning till alkoholbruket som sådant, om det skall vara möjligt att påtagligt förbättra nykterhetsläget. Jag håller helt med Dagens Nyheter, när denna tidning nyligen som en kommentar till upplysningsarbetet angående missbruk av tobak och alkohol bland ungdomen fann sig föranlåten att påpeka att det är något av hyckleri och något ganska verkningslöst att utföra allt detta aktiva och i och för sig värdefulla upplysningsarbete för ungdomen, om inte de äldre föregår med gott exempel. Det är allt skäl i världen att folk allmänt vaknar upp och börjar inse, att det pedagogiskt och psykologiskt ligger till så, att om vi skall komma till ett i hög grad önskvärt, radikalt bättre läge, måste den personliga inställningen till alkoholen i grunden ändras hos hela folket.

Kanske alkoholproblemet f. ö. har ännu djupare liggande orsaker än dem vi har rört vid här i debatten. Det kan hänga samman med personlig disharmoni och otillfredsställdhet hos många, många människor i olika skikt av vårt folk. Särskilt kanske detta är fallet i tätorterna. Det kan vara så att alkoholfrågan är en avspeglning av de stora frågorna om mening och innehåll i livet. Utan att utlägga detta närmare vid detta tillfälle tror jag personligen att det ligger till på detta sätt.

Sedan skulle jag gärna vilja ta upp prisfrågan. Den har redan berörts av flera talare och jag skall inte ta upp tiden länge, även om det vore mycket att tillägga, till klarläggande av var t. ex. nykterhetsrörelsen står. Vi har nämligen inom denna rörelse inte använt ordet »chockprishöjning», som det i den of-

fentliga debatten och jag tror också i första kammaren har gjorts gällande. Inte ens socialstyrelsen har vid sin hänvändelse till regeringen i denna fråga rörande behovet av en uppjustering av alkoholpriserna använt den termen, även om verkets chef begagnat detta ord i en del debattinlägg.

Vi har begärt två saker. För det första att priset skall målmedvetet användas som medel mot alkoholmissbruket bland övriga medel. Alkoholproblemet är de många orsaksfaktorernas problem och behöver därför angripas med många olika metoder, och prisjusteringar är en metod man behöver använda mera övertygat och avsiktligt. Det har gått alltför lång tid — och spritköparna har blivit allt köpstarkare — utan att någon justering uppåt av priserna på sprit och vin företagits, alltså utan att man har utnyttjat detta medel målmedvetet. För det andra har vi begärt att priset höjs så mycket, att dels den uppåtgående konsumtionskurvan bryts och dels kurvan höjs av nedåt. Därutöver har vi hos regeringen hemställt om en utredning angående hela prisinstrumentets användning. En stor förbistring råder nämligen i uppfattningarna om hur priset verkar på olika konsumentgrupper. Det behöver analyseras ingående hur olika prishöjningar verkar på olika slag av konsumenter.

Vad beträffar själva sättet att bedriva nykterhetspolitik har interpellanten, herr Ohlin, varit inne på önskvärdheten av att denna politik leddes från ett departement, så att hela den nykterhetsfrämjande verksamheten kunde samordnas. Jag är av samma åsikt att det är i hög grad önskvärt att så sker. Jag har varit i tillfälle att studera nykterhetspolitiken i USA och kunnat konstatera att effekten av ett sammanförande av de olika slagen av nykterhetsvårdande verksamhet till ett topporgan för varje delstat visat sig värdefull. Ett sådant organ ägnar sig åt tre aktivite-

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

ter. Forskning bedrivs inom en avdelning, undervisning och upplysning för olika grupper av folket omländerhas av en annan avdelning, och i en tredje avdelning ägnar man sig åt behandlingen av alkoholskadade. Ett forskningsresultat, som uppnåtts i avdelningen för forskning, kan därför omedelbart användas i upplysningsverksamheten och i behandlingsarbetet, och vad som iakttagits på behandlingssidan kan genast granskas och analyseras av vetenskaplig personal på forskningsavdelningen. Man har alltså på detta sätt tagit ett samlat grepp. En liknande samordning har man nyligen också genomfört i Polen. Där har man gjort detta t. o. m. på lagstiftningsområdet genom att sammanföra reglerna om gatufylleristers behandling, om rusdrycksförsäljning, prissättningen etc. Det vore som sagt önskvärt, om man även i Sverige kunde sammanföra den nykterhetsvårdande verksamheten till ett departement.

Till sist, herr talman, vill jag i avslutning till flera anföranden, som har berört alkoholreklamen, fråga: Skall det under utredningsarbetets gång verkligen vara nödvändigt att systembolagsreklamen även nu inför julkhelgen får fortsätta?

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Det kanske kan ha sitt intresse i denna diskussion att ta del av en del statistiskt material, som vi har sammanställt i Stockholm. Under årets tre första kvartal har barnavårdsnämndens sociala avdelning sammanställt ett material, som i ett nötskal ger en trist bild av storstaden och ungdomsfylleriet. Under dessa tre nämnda kvartal har i Stockholm 736 ungdomar under 21 år anmälts till barnavårdsnämnden för fylleri. 40 av dessa ungdomar har tidigare varit aktuella i liknande sammanhang. Det största antalet anmälningar för fylleri drabbar åldersgruppen 17 år med en avtrappning såväl uppåt som nedåt. Av de 736 anmälda

ungdomarna är ett nittiotal flickor. Den yngste till barnavårdsnämnden i Stockholm för fylleri anmälde var född 1949, således inte mer än 12 år gammal. Nästa i ålder var 13 år, och därefter sker en successiv ökning upp till 17-årsåldern.

Detta material, som man kanske ändå inte skall dra alltför stora växlar på, säger oss två väsentliga ting: 1) att ungdomsfylleri förekommer i allt lägre åldrar; 2) att ungdomsfylleri ofta sker i kombination med brottslig verksamhet. Det finns i många fall ett klart samband mellan ungdomsfylleri och den efterföljande brottsliga verksamheten.

Nu säger socialministern — om jag hörde alldeles riktigt — att av de på ungdomsvårdsskolor intagna är det endast två å tre elever under 21 år vilkas intagning har dikterats enbart av alkoholskäl. Av den orsaken torde det inte vara behövt, säger socialministern, att bygga en särskild klinik för detta fåtal ungdomar. Där tror jag att socialministern begår ett utomordentligt stort misstag i sina slutsatser.

Jag har sedan år 1957 varit verksam inom Stockholms stads barnavårdsnämnd. Under dessa år har jag sett åtskilliga ungdomar börja med alkoholförtäring och så småningom förena detta med brottslig verksamhet. Dessa ungdomar, som oftast kommer från splittrade hem, råkar lätt på drift, hamnar i gängbildningar, är oftast lättleda och utan karaktär. Vi kan inte skicka dessa ungdomar till ungdomsvårdsskolorna, ty de hör inte hemma där. Jag tycker personligen att det är beklagligt att man skall behöva placera alkoholskadade ungdomar på ungdomsvårdsskolor, bara därför att samhället uraktlåter att skaffa behövliga medicinska resurser för den behandling som dessa ungdomar behöver. Om vi får resurser att snabbt ta hand om dessa ungdomar, se till att de får en behövlig medicinsk och klinisk behandling, så besparar vi samhället åtskillig brottslig

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

verksamhet och vi besparar ungdomsvårdsskolorna åtskilliga av deras elever. Om alkoholbruket kunde stoppas på ett tidigt stadium, skulle även en omprövning av dessa frågor vad det gäller samhället och ungdomsfylleristerna komma i en mera positiv miljö.

Vi behöver alltså resurser, och jag skulle mycket bestämt vilja vädja till statsrådet Nilsson att på denna punkt göra en omvärdering av den standpunkt som han redovisade i sitt interpellationssvar.

Jag skall vidare, herr talman, ta upp en fråga som jag anser vara väsentlig i detta sammanhang. Jag noterade med utomordentlig tillfredsställelse statsrådets positiva uttalande om den svenska ungdomen. Jag tror att en sådan deklARATION kan behövas. Den som följer dagstidningar och debatter kanske får för sig, att den svenska ungdomen befinner sig i förfall. Så är emellertid inte det verkliga förhållandet.

Den ungdomsgeneration som nu växer fram är kanske den bästa som vi någonsin har haft i detta land. Det skadar inte att man på denna ungdom satsar större resurser för åtgärder i förebyggande syfte. Många talare har just efterfrågat detta i denna debatt.

Jag skall kanske göra det tillägget, att många av de ungdomar som misslyckas — framför allt de som kommit i kontakt med sprit på ett tidigt stadium — gör detta därför att äldre och på ansvar och hänsyn fullständigt utblottade personer har skyndat till och hjälpt dem med spritinköp. Jag vågar också påstå att många föräldrar visar dåligt omdöme, när det gäller barnens beröring med alkohol.

Slutligen tillåter jag mig, herr talman, att beröra en annan fråga, som är parallell med den vi här diskuterar men som möjligen — jag reserverar mig för det — bör kopplas ihop med ett annat departement.

I samband med utlandsresor får rese-

närerna köpa sprit billigt på flygplanen — i varje fall är det så vid charterflygningar. Den spriten är befriad från tull. För vuxna passagerare är detta kanske inte något problem, och det är heller inte dem saken gäller. Men när mycket unga resenärer, kanske på sin första utlandsresa, erbjudes att köpa sprit billigt, så måste man reagera. Många av dessa ungdomar är mycket oerfarna och lättpåverkade.

Nu kanske den ansvarige departementschefen säger att detta är gällande internationell praxis, som vi bara har att följa. Låt vara att det är praxis, men hur skall man då förklara det som sker på vissa flygplatser, bl. a. på Bulltofta i Malmö. Där har från den 1 juli i år upprättats s. k. Free Taxe Shops, där passagerarna får en förteckning över den sprit som kan köpas, uppgifter om hur billig den är och den kvantitet som får införas i det land dit resenären har för avsikt att resa. Dessutom har det under sommarens lopp — och det finner jag synnerligen anmärkningsvärt — utbrutit ett priskrig mellan nämnda försäljningsställen och vissa charterflygbolag, vilket medför att resenärerna kan köpa sprit på flygplatserna före utresan avsevärt förmånligare än på flygplanen. Jag reagerar mot detta, och jag tycker i likhet med herr Wiklund i Stockholm, att om vi skall ta ett samlande grepp på dessa frågor, så får vi inte glömma de många ungdomar som flygledes reser ut på sin första utlandsresa.

Jag skulle också önska att någon ansvarig i departementet granskade denna fråga litet närmare. Dessutom hemställer jag till socialministern att han omprövar sitt ställningstagande beträffande behovet av klinisk behandling för alkoholskadade ungdomar. Med den erfarenhet jag har från förhållandena i Stockholm kan jag försäkra, att vi här tyvärr har ett stort och akut behov av sådan klinisk behandling.

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Socialministern slutar sitt interpellationssvar med att tala om vilken fin och präktig ungdom vi har här i landet, och jag vill gärna instämma i det. Den övervägande delen av ungdomen är självklart sådan, att vi alla har anledning glädjas åt den. Så är även förhållandet i storstäderna. Men med de siffror för ögonen som herr Lindkvist drog fram och med tanke på de stockholmsbilder han skisserade, måste man ändå konstatera att det råder svåra missförhållanden på detta område. Och eftersom spritkonsumtionen är högst i Stockholm och andra storstäder, så blir missförhållandena där givetvis svårast. De är dock ingalunda okända på mindre orter eller ute på landsbygden. Vi kan notera ökat ungdomsfylleri och ökat spritmissbruk bland kvinnorna litet varstans i vårt land.

Under några år efter det att den värsta spritfloden vället förbi hade vi en utveckling, som ingav vissa förhoppningar. Då sjönk konsumtionen och man kunde hoppas att missbruket skulle gå tillbaka i det långa loppet. Men den utveckling vi noterat under det senaste året, då vi haft en icke oväsentligt ökad spritkonsumtion månad för månad, är djupt oroande och fordrar verkliga krafttag. Spritmissbruket går allt längre ner i åldrarna och breder ut sig även i sådana skikt, där konsumtionen tidigare varit obetydlig. Jag tänker här närmast på spritkonsumtionen bland kvinnorna. Ännu så länge är den ganska liten, men tecken på ökning är dock mycket märkbara.

Numera skall barnavårdsnämnderna behandla uppkommande fall av spritmissbruk bland ungdomar. Jag tror dock i likhet med herr Ohlin att barnavårdsnämnderna inte är rustade härför. Nykterhetsnämnderna har varit och är dåligt rustade, men barnavårdsnämnderna är ännu sämre som helhet sett. Om de

skall kunna klara upp problemen, måste de få helt andra resurser än de nu har.

Vidare nämnde socialministern att man på systembolagen kan avstänga missbrukare från spritinköp, enligt en lagändring som vidtogs för något år sedan. Den möjligheten är emellertid endast teoretisk. I varje fall har den inget som helst värde när det gäller att utstänga ungdomar. Ty om personalen vid systembolagsbutikerna skall kunna känna igen en sådan kund — särskilt i en storstad, där det finns många butiker — måste det vara fråga om en gammal, notorisk missbrukare, som sedan länge är känd för spritmissbruk då det ju inte är frågan om någon form av legitimation. I annat fall kan personalen inte vägra vederbörande att köpa sprit. Vi som har någon kontakt med dessa frågor har väl alla gjort den erfarenheten att den inskränkning som där föreligger bara finns på papperet. Det har jag konstaterat ute i länsnykterhetsnämnderna, och vid samtal med tjänstemän på systembolagen har jag fått bekräftat att deras samstämmiga uppfattning är densamma.

Herr Ohlin förde in ciderfrågan i debatten. Jag hoppas verkligen att här inte kommer någon proposition i den frågan. När vi har speciella bekymmer för ungdomarnas och kvinnornas missbruk av alkoholhaltiga drycker, är det inte lämpligt att lansera nya drycker som skulle vara speciellt attraktiva för dessa grupper.

Prisfrågan har berörts. Där bör väl ändå rimligen nykterhetspolitiska synpunkter bli bärande i stället för de fiskaliska synpunkter, som tidigare praktiskt taget alltid blivit de främsta. Skall man i dagens läge åstadkomma en konsumtionsbegränsning, så tror jag inte man får vara rädd för att radikalt höja spritpriserna och också vinpriserna. Vissa lättvinssorter är nu faktiskt billigare än de alkoholfria vinerna. Detta har påtalats i tidningsartiklar de senaste

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

dagarna, vilket lär ha resulterat i vissa sänkningar av priserna på de alkoholfria vinerna i systemaffärerna, så att de kanske kommit i paritet med priserna på lättviner. Lättvinerna är dock så billiga att man säkerligen, även på de alkoholsvagaste vinerna får ta till vissa pris-höjningar.

Vi är väl egentligen överens om att bekymret finns, men vi är tveksamma om de riktiga vägarna att lätta på bekymren, alltså tränga tillbaka konsumtionen och minska missbruket och de svåra avarterna. Det är klart att det måste bli fråga om en rad olika åtgärder, både prishöjning och upplysning. Det gäller att infria en väsentligt större del av vad man vid 1954 års beslut betecknade som förebyggande åtgärder. Däri ingick utbyggnad av ungdomsverksamheten på skilda fält i sådan omfattning och av sådan art att spriten inte längre skulle bli ett problem. Vi har tyvärr fått bevittna att detta i stor utsträckning har stannat på papperet.

Det är kanske nödvändigt att tillsätta en ny utredning, även om det väl ur vissa synpunkter vore önskvärt att få litet längre perspektiv innan en vittomfattande utredning sätts i gång. Jag tror att tiden snart är inne. Problemet är så allvarligt att det säkerligen är nödvändigt att ta radikala grepp på frågan.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag har inte haft tillfälle att lyssna till hela denna debatt — jag kom in i kammaren när herr Rimmerfors höll sitt anförande. Vissa saker har emellertid framförts, som jag skulle vilja kommentera litet.

Låt mig först säga, herr talman, att vi är fullt överens i denna kammare om att det problem som langarna utgör är det allvarligaste vi har i detta land. Vi hade också i våras, om jag inte minns fel, anledning att understryka att det innebar en kräftskada i vårt samhälle att dessa langare kan fortsätta sin för-

därvbringande verksamhet utan alltför stora påföljder.

När man skildrar nykterhetstillståndet från denna talarstol eller i pressen, har man vissa avskräckande exempel att komma med. Enligt min bestämda uppfattning gäller det emellertid här i stor utsträckning ett storstadsproblem. Man har fått fast pojkar, kanske t. o. m. flickor, i 12- å 13-årsåldern, som varit spritpåverkade, och det säger sig självt att detta är alldeles förskräckligt.

Man ställer sig omedelbart frågan: Var får dessa ungdomar pengar ifrån till sprit? De är ju inte själva ute i förvärvslivet, och de tjänar inte några pengar. Är föräldrarna så pass ansvarslösa att de överlämnar pengar till dessa barn — ty de är ju inte annat än barn — så att de får tillfälle att köpa sprit?

Att langarna håller sig framme både när det gäller dessa barn och när det gäller människor i övrigt som inte skulle använda sprit, det känner vi alltför väl till. Enligt min bestämda uppfattning är straffet för langarverksamhet alltför lågt i dag. Här fordras att riksdagen utan tvekan antar ett förslag som stadgar betydligt strängare straff.

För mig skulle den tanken inte vara på något sätt främmande att en langare, som t. ex. påträffas med spritlager i sin bil, helt enkelt får denna förverkad — att man tar ifrån honom den. Detta låter sig inte göra i dag. Men det finns vissa möjligheter att utdöma maximistraff — ett straff som enligt min uppfattning är alldeles för lågt. Sätt in en ordentlig stöt på detta område, så blir det nog möjligt att i viss mån sanera det träsk som onekligen existerar!

I detta sammanhang ligger det nära till hands att beröra även andra förslag. Här har åter framförts det gamla förslaget om chockprishöjning. Men en sådan chockprishöjning drabbar praktiskt taget inga andra än de människor som redan nu kan sköta spriten. Rör det sig om en önskan att få in mer pengar till

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

statsverket i form av höjd spritskatt, så säg det rent ut! Men låt oss inte försöka inbilla oss själva eller andra att en sådan åtgärd skulle innebära någon större förbättring i här berörda avseende. Det blir de skötsamma människorna som kommer att minska sina inköp — detta blir kontentan av det hela. Det kan ej bestridas hur gärna man än vill. Jag är själv inte absolutist, men jag vågar påstå att jag levtt mitt liv nyktert och ordentligt, så jag vet vad jag talar om.

Jag ser med allvar på detta problem. Vad vi alla kan göra här är att sträva efter ökad upplysning om faran av att missbruka sprit. Att använda tobak eller sprit är inte farligt, men missbruk av dessa varor kan bli farligt, för att inte säga katastrofalt. Därför vore det lämpligt att samhället intensifierade sin upplysningsverksamhet. Jag har vid mer än ett tillfälle i denna kammare röstat för ökade möjligheter att upplysa om faran av att missbruka sprit.

Vidare har man här vänt sig mot alkoholreklamen. Vi får naturligtvis räkna med att så länge samhället betraktar spritbruket som legalt, så länge har naturligtvis de som står för försäljningen viss rätt att göra reklam. I sanningens namn bör väl ändå framhållas att denna reklam på sista tiden har minskats. Den var betydligt mer omfattande för ett par år sedan.

I samband med motbokens slopande 1954 framlades förslag om att försöka minska försäljningen av starksprit och i stället stimulera försäljningen av lättare spritsorter, framför allt vin. Jag anser fortfarande denna tankegång vara riktig. Starkspriten behöver trängas tillbaka ännu mer. Den vägen bör vi fortsätta på.

Såvitt jag kan bedöma i dag, var det inget fel i det beslut som riksdagen fattade 1954. Varför slopades motboken då? Jo, därför — det visste var och en som har studerat problemet närmare —

att langarna sålde motbokssprit illegalt. De kunde komma över så mycket motbokssprit de ville ha. Följaktligen fyllde motboken inte längre sitt ändamål.

Vi måste se klart på det här problemet och inte, som jag nyss sade, försöka inbilla oss att vi kan lösa det med relativt enkla metoder.

Jag håller med de talare som har sagt att de äldre bör visa ett gott föredöme i fråga om spriten. Därigenom är mycket att vinna. Om barnen bibringas hyfsade vanor i hemmen, har de nytta därav när de kommer ut i livet — det säger sig självt, även om man kan se exempel på motsatsen.

Jag hade begärt ordet, herr talman, innan man förde in den farliga cidern i debatten. Kanske någon tror att det var på grund av det yttrandet som jag kände mig uppkallad. Så var inte fallet, men jag vill i detta sammanhang säga att jag har svårt att förstå den beskrivning som lämnades på cidern. Herr Rimmerfors tyckte att det var någonting förskräckligt att tänka sig. Jag tillåter mig säga åtminstone till dem som satt i denna kammare 1954, då vi fattade beslutet om motbokens slopande och starkspritens frisläppande, att om man kan vara med om att släppa starkspriten fri och att öka vininköpen från utlandet, tycker jag knappast att man skall försöka utmåla en oskyldig sak som cidern såsom någonting som skulle kunna bli en fara för framtiden. Vad skulle det innebära att vi tillät cidertillverkning? Herr Rimmerfors trodde, att läskedryckerna skulle trängas ut. Detta tror jag inte ett ögonblick. Där emot tror jag att en del av vinimporten skulle trängas undan. Detta skulle inte vara till någon skada. Men det skulle vara till en smula hjälp för den svenska fruktodlingen om det funnes möjlighet att avyttra en del av den frukt, som nu går till spillo, för cidertillverkning. Jag kan klart deklarerat, herr talman, att en sådan tillverkning

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

inte skulle få någon stor omfattning. Det har jag många gånger tidigare framhållit. Men den kan vara till nytta. Den kunde ha varit till nytta i fjol. Låt oss vara ense om att så länge vi låter starkspriten strömma fritt över landet, kan vi inte måla ut cidern som någonting förskräckligt. Det påminner om det gamla talesättet, att man målar en viss potentat på väggen för att få nöjet att piska honom.

Nej, vi skall se klart på problemet och inte hänge oss åt illusioner. Nykterheten har dock ökat i landet, inte minst tack vare bilismens snabba utveckling. Straffen för rattfylleri är så stränga numera, att de flesta människor tänker sig för, innan de använder sprit och därefter sätter sig vid ratten. Detta har betytt mycket, och det skall vi vara glada och tacksamma för.

Herr talman! När jag ibland får mig vissa tidningar tillskickade och hör vissa tal om spritproblemet, förstår jag precis det ärliga uppsåt man har. Men ibland undrar jag om man verkligen tror att man når målet med de metoder som rekommenderas. Jag anser för min del inte att man på detta sätt når målet. Det är dock så, att den svenska ungdomen av i dag i stort sett är en präktig ungdom. Ibland hör man sådana beskrivningar att man kan bli mörkrädd mitt på ljusa dagen, t. ex. att svenska folket och enkannerligen dess ungdom skulle vara nersupet och på väg mot undergången, men så är inte förhållandet. Tvärtom: den svenska ungdomen är hyfsad och ordentlig i de flesta fall. De avskräckande exempel som nämns skall inte uppfattas som någon stämpel på helheten. Låt oss klart säga ifrån, att vår ungdom har vi möjlighet att tro på för framtiden. Vi bör hjälpa den genom upplysning och gott föredöme. Använder vi det sunda förnuftet tror jag att vi skall kunna få bort de avarter som finns. Men vi bör nalkas problemen med

försiktighet — då uppnås det bästa resultatet.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var herr Nilssons i Bästekille uttalande att ciderproblemet inte är någon stor sak som uppkallade mig.

Jag har fått den uppfattningen av inlägg från herr Nilsson i Bästekille vid tidigare tillfällen, att cidertillverkningen är en mycket angelägen sak bl. a. ur fruktodlarnas synpunkt och att man på det hållet kalkylerat med att få en cidertillverkning här i landet på cirka 15 miljoner liter om året. Jag anser inte detta vara så litet i betraktande av att det betyder lika mycket som hela lättvinsförsäljningen och en och en halv gång starkölsförsäljningen.

Nu menar naturligtvis inte herr Nilsson att man kommer att slå ut lättvinet och starkölet med denna goda dryck. Det tror inte ens 1959 års utskänkningsutredning. Utredningen säger att detta delvis är spekulation — utredningen anser det orealistiskt att tänka sig att cidertillverkningen skulle dels lösa fruktodlarnas avsättningsproblem, dels leda till att starkare drycker slogs ut. Däremot kan det enligt utredningen befaras, att cidern skulle komma att slå ut en del av lättvinet men framför allt att den skulle bli allvarlig för läskedrycksförsäljningen.

Trots detta har utskänkningsutredningen nu rekommenderat cidertillverkning. Jag tycker det verkar som om man gjort det i trötthetens tecken för att äntligen tillmötesgå fruktodlarentresset. Men utredningen hyser som sagt starka dubier.

Låt mig i sammanhanget framhålla att jag inte har någonting emot att vi försöker hjälpa fruktodlarna. Först och främst är det behov av mera must, så de 25 miljoner ton äpplen som finns i överskott kan säkerligen till stor del

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

göras till must. Sedan tror jag, att bättre än att i rådande läge kasta in en ny alkoholdryck på marknaden vore att vidtaga andra åtgärder till stöd för en trängd näringsgren.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rimmerfors sade, att han vid tidigare tillfällen fått uppfattningen att jag framställt cidern som ett mycket stort problem. Jag vet nu inte vilket tillfälle herr Rimmerfors syftade på. Jag fordrar inte att alla ständigt skall sitta i kammaren och lyssna, men hade herr Rimmerfors studerat protokollen skulle han ha funnit att jag förklarat, att i jämförelse med musten är cidern det mindre problemet. I fjol tvangs vi emellertid att kasta bort frukt, därför att musterierna inte kunde ta emot all den frukt som fanns. Det är just när det gäller sådana stora överskottslager, vilka inte kan avsättas på något annat sätt, som vi anser att vi skulle ha rättighet att tillverka cider.

Märk väl, herr Rimmerfors: det var ingen som nekade musterierna att köpa frukt i fjol. Faktum var att de inte kunde köpa den frukt som fanns. Det är i sådana fall jag anser att det skulle vara till stor fördel om den rätt att tillverka cider fanns, som vi begärt i många år.

Jag kan inte med bästa vilja i världen begripa, att man anser det gå bra att importera viner, men så fort det gäller en produkt, tillverkad av svensk vara, säger: Detta kan vi inte vara med om, ty det måste leda till äventyrligheter. Jag har min tro och herr Rimmerfors har sin. För min del anser jag att lättvinet kommer att trängas tillbaka och att läskedryckerna kommer att vara kvar.

Jag skall nöja mig med detta och höra vad herr Rimmerfors har att säga i sin nästa replik.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om endast det motivet

återstår, att en trängd näringsgren skall stödjas, så får ju saken tas upp i annat sammanhang. Det kan inte få vara så, att socialt tvivelaktiga åtgärder vidtas enbart med en sådan motivering. Vi får som sagt i stället ta upp saken i annat sammanhang och söka lösa den i samförstånd.

Men låt mig tillägga att cidern har en speciell karaktär, som ytterligare förvärrar det läge vi talat om i dag och där även herr Nilsson i Bästekille yppat bekymmer för vår ungdom. I England tillverkas cider och man har lyckats driva upp försäljningen av ciderdrycker mycket högt — den har vuxit lavinartat. Med insats av stort kapital skulle förhållandet kunna bli detsamma i Sverige. I England har cidern blivit en dryck för ungdomen och kvinnorna, och i alkoholhanteringen fackpress i England har man annonserat och påmint om att det är så värdefullt för krogägare att ta in cider, ty därigenom får de en ny kundkrets, bestående av kvinnor som tidigare aldrig besökt krogar. Man har unga, vackra flickor i annonserna och på affischerna och säger: »Detta är drycken för damerna». Låt oss slippa detta.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Nu fick vi reda på hur det står till i England. Herr Rimmerfors säger, om jag fattar honom riktigt: »Tänk om vi fick hjälp av starkt kapital för ciderproduktion! Då skulle vi få en lavinartad ökning av alkoholkonsumtionen här också.» För att herr Rimmerfors skall kunna sova gott kan jag lugna honom med att säga att vi här i landet inte har sådana tillgångar att det kan bli på det sättet. Det måste nämligen finnas råvaror också. Annars går det inte att få någon sådan där lavin.

Jag vet att herr Rimmerfors liksom jag dricker mycket must. Han vet också att det inte går att svälja hur mycket

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

som helst. Fruktsyran tar emot. Herr Rimmerfors har givetvis inte druckit cider. Det har däremot jag gjort, och jag tycker att det är en alldeles utmärkt middagsdryck, betydligt bättre än de viner som importeras, men den verkar precis på samma sätt som must.

Vi bör kunna nalkas detta problem utan att måla allting i svart. Jag tror att det kommer att lösa sig betydligt mycket lättare än vad vissa herrar i kammaren tror. Jag känner så pass stort ansvar för vad jag gör här i kammaren och annorstädes att jag kan försäkra att jag inte skulle vilja medverka till att cidern släpps fri om jag trodde att det skulle medföra sådana besvärligheter som här har skisserats.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Herr Hamrin talade om den kallhamrade sanningen. Jag skulle vilja ställa frågan: Vad är sanning i fråga om alkoholproblemet? Vad vi kan konstatera är att alkoholfrågan nu liksom förr är ett problem. Det gäller att försöka komma åt det. Vi beklagar allesammans de verkningar spritmissbruket har i vårt samhälle, och som gammal absolutist beklagar jag självfallet alldeles särskilt att vi inte har kommit närmare alkoholproblemets lösning än vi gjort.

Det är emellertid inte säkert att statistiska undersökningar är lämpliga som mätare på det läge vi har. Det heter att ungdomen super så och så mycket, men jag som har passerat femtioårsgränsen har en känsla av att det supes betydligt mycket mindre nu än förr. Men eftersom missbruk beivras i många flera fall nu än tidigare, får vi en statistik som är missvisande i allra högsta grad, inte minst när det gäller ungdomen. Skulle vi som växte upp på landsbygden ha kunnat tänka oss att det skulle komma någon och stämma in oss till tinget för det och det bagatellövertrampet som nu görs? Kommunikationerna var dåliga

och pressen var inte lika inflytelserik som nu, och vi hade därför ett alkohol-elände på landsbygden men även i städerna som var oerhört men det syntes inte som nu. Lyckligtvis håller vi på att sanera det på en del håll. Det är troligen sanningen i dag.

Jag begärde ordet också därför att jag anser att man i alltför hög grad talat bara om ungdomen. Ett annat problem som vi bör uppmärksamma är kvinnorna som börjat använda sprit i allt större utsträckning. Där har vi en fullständigt ny fara. Förr var det naturligt att kvinnan i ett hem skulle både skydda barnen för den fulla familjefadern och hålla dem borta från spriten. Vi bör försöka se mera nyktert på den här frågan.

Jag har en känsla av att när nykterister, men även andra, vill rekommendera en medicin för att komma till rätta med problemet, så tar de oftast fram de gamla vanliga homeopatiska medlen, nämligen utredningar och höjda spritpriser. Efter att ha lyssnat till dem som talat sig varma för höjda spritpriser vill jag säga till socialministern och regeringen: Nu behöver vi inte mera utredningar, och vi behöver inte högre spritpriser, utan nu gäller det att försöka göra något för att verkligen komma åt det spritmissbruk vi har kvar, ty samhället blir mer och mer komplicerat, och därför blir det farligare och farligare med spritmissbruk. Jag vill därför vädja till regeringen att mera stödja folkrörelserna så att de i ökad utsträckning kan ge upplysning om alkoholproblemet.

Vi skall också vara på det klara med att alkoholismen i många fall är en sjukdom som det gäller att bota. Å landstingens och kommunernas vägnar vill jag därför också göra denna vädjan: Ge oss medicinska och vårdmässiga möjligheter att ta itu med alkoholproblemet på ett vettigt och riktigt sätt. Vi behöver flera miljoner, men jag tror att vi med dem skulle kunna göra en hel del.

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

Man kan naturligtvis, som någon nyss gjorde, tala om harmonien i samhället. Man kan också fråga: Varför super folk? Det är självklart att man kan få olika svar på frågan, men handen på hjärtat — är det inte så att många här i landet talar mycket ont om ungdomen men ändå gör som prosten som först talade så att menigheten blev rörd men sedan slutade med orden: »Välkomna till maten och supen!» Den äldre generationen måste tänka om och försöka göra spriten mera överflödig och ta den för vad den är, ett problem som måste angripas på ett realistiskt sätt. Jag tror inte att medicinen är högre priser och att vi skall fortsätta att samla utredningar på hög. Det gäller mera att i praktisk handling omsätta de anvisningar som redan givits av olika utredningar, d. v. s. vi behöver mera pengar till dem som har ansvaret för att det blir ett praktiskt resultat.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall endast säga ett par ord i denna fråga, vilken har väckt en så livlig diskussion både i pressen och här i riksdagen. Jag vill framhålla en synpunkt, som jag tycker borde komma med i denna debatt.

När riksdagen ställdes inför förslaget att avveckla motboken tillhörde jag dem som var mycket tveksamma inför denna åtgärd. Jag erinrar om att jag tillsammans med ett par kamrater inom centerpartiet motionerade om att motboken skulle behållas under en övergångstid, men att man samtidigt skulle införa fri inköpsrätt för alla motboks innehavare utom för dem som varit föremål för nykterhetsanmärkning.

Vi tillät oss i denna motion påpeka att det var speciellt två grupper som skulle kunna komma att utsättas för påfrestningar i samband med denna reform. Det gällde vissa grupper av ungdomar samt personer som var alkoholiserade eller nära gränsen till alkoholism. Med

hänsyn till de 10 000-tals familjer som redan förut hade stora problem på grund av spritmissbruket frågade vi oss om det inte vore klokt att gå en försiktigare väg, behålla en viss handlingsfrihet för framtiden och se vad denna reform skulle kunna medföra. Men det rådde, herr talman, vid detta tillfälle en allmän frihetspsykos — om jag så får kalla det — inom riksdagen och det fanns inte något gehör för sådana eller liknande tankegångar.

Nu har vi haft ett i varje fall i princip fritt försäljningssystem under några år, och nu börjar kraven komma på att vi skall ha något slags kontroll i form av legitimering, registrering eller dylikt. Man frestas här att citera Hamlet: »Så går beslutsamhetens friska hy i eftertankens kranka blekhet över!» Detta behöver inte, herr talman, betyda att jag har något emot dessa tendenser. Tvärtom hälsar jag med tillfredsställelse att finansministern nu har tillkallat en utredning för att pröva huruvida man kan införa ett registreringsförfarande eller på annat sätt försöka minska framför allt missbruket men också den trafik i form av överlåtelse av sprit till ungdom som förekommer.

Jag anser att det finns mycket liten konsekvens i ett system som har en åldersgräns vid 21 år för utminuterung av spritdrycker men en helt annan åldersgräns för försäljning av dessa drycker till ungdomar på restaurant.

Jag skulle till sist, herr talman, vilja säga att jag visserligen välkomnar det initiativ som regeringen tagit för att söka komma till rätta med en del av dessa problem. Sedan vi nu fått en del erfarenheter av det nya systemet och vet i varje fall något mer om vilka möjligheter som finns att bemästra svårigheterna genom nykterhetsvård och i begränsad utsträckning också genom medicinsk verksamhet på detta område — dessa möjligheter har kanske över-skattats — frågar jag dock om inte ti-

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

den nu är inne för att — i stället för att hålla på med det lapptäcke man nu har — göra en ny översyn av hela denna frågeställning. Man borde ta initiativet till en ny utredning, som skulle få studera vår alkoholfråga i hela dess vidd och med alla dess aspekter beträffande spritdryckerna, spritmissbruket, nykterhetsvärden och andra hithörande spörsmål.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Det har varit en stillsam och allvarlig debatt i denna fråga om jag undantar det ögonblick cidern kom in i diskussionen och den omedelbart hettade till.

Jag har fått en hel del råd av de i debatten deltagande talarna. När jag har suttit och reflekterat över dessa råd har jag kommit att tänka på Mark Twains uttryck, att alla klagar över vädret men ingen gör något åt det. Vi befinner oss kanske i en liknande situation. Vi har svårt att komma till rätta med de innersta bevekelsegrunderna till människans handlande, vilka gör att hon använder sig av alkohol i en utsträckning som medför skadeverkningar till kropp och själ. Jag skall inskränka mig till att bara göra några förtydliganden.

Herr Ohlin undrade, om jag inte kunde säga något positivt beträffande de förslag, som eventuellt kan komma att framläggas rörande försöksverksamheten. Jag kan då utan vidare säga, att jag kommer att överväga dessa förslag i positiv anda, precis i enlighet med herr Ohlins önskemål.

Jag skall sedan i huvudsak förbigå det missförstånd, som han ansåg hade uppstått oss emellan beträffande avdelningarna för alkoholskadade vid ungdomsvårdsskolorna. Det enda jag kan säga är att regeringen är beredd att låta bygga ut dessa avdelningar, om så skulle visa sig erforderligt, liksom att vidta

alla andra önskvärda åtgärder i denna riktning.

Jag vill i detta sammanhang försöka lägga till rätta ett missförstånd från herr Lindkvists sida. Han drog av vad jag hade sagt den slutsatsen, att vi inte ämnade göra någonting beträffande ungdomen och dess omhändertagande, när den hade råkat ut för alkoholskador. Jo, visst skall vi det. Men jag vill, precis som herr Lindkvist, att åtgärderna i första hand skall sättas in på sjukvårdens område. Jag har inte yttrat mig om den kliniska behandlingen av dessa ungdomar, utan vad jag har sagt är att vi inte behöver göra någonting utöver det som redan gjorts på ungdomsvårdens område med anledning av alkoholskador, som detta ungdomsklientel har råkat ut för. Å andra sidan är det självklart, att ungdomar, som endast har alkoholskador, inte skall tas in på ungdomsvårdsskolor utan i första hand tas om hand av sjukvården. På den punkten är herr Lindkvist och jag helt överens.

Herr Lindkvist hade sedan också en annan anmärkning, som gällde försäljningen av spritdrycker till ungdomar i samband med flygresor. Jag kan till hans upplysning nämna, att förslag håller på att utarbetas, avsedda att förhindra att ungdomar under 21 år får tillfälle att inköpa spritdrycker vid de s. k. Free Tax Shops, som finns vid flygplatserna.

Sedan berörde någon talare, jag tror det var herr Rimmerfors, den verksamhet, som bedrivs ute på arbetsplatserna för att komma till rätta med alkoholmissbruket. Jag är i likhet med honom övertygad om att fackföreningsrörelsen och arbetsgivarna gemensamt redan har utrett åtskilligt. Vi vet också att de är beredda att utträtta mera för att försöka förhindra människorna att i varje fall på arbetsplatserna konsumera alkohol.

Vad vi egentligen diskuterat och skulle diskutera här i dag var alkoholmissbruket bland ungdomen. Jag vill då

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

ännu en gång understryka, att denna fråga inte enbart gäller alkoholförtäring; vi står snarare inför ett ungdomsproblem i vidare bemärkelse. Man frågar sig varför ungdomen beträder en väg, som leder till omåttlig alkoholkonsumtion. Svaret härpå är att vi inte kan göra en hänvisning till de stela klichéer, som man stundom har en benägenhet att använda. Jag skulle här närmast vilja knyta an till vad herr Wiklund i Stockholm sade. Han utgick ifrån att det kan vara fråga om ett utslag av disharmoni och svårangepassning hos de unga människorna. Då står vi inför problem, som ligger på det rent individuella planet. Jag vill påstå, att om olika människor begår samma handling, kan det ha sin grund i helt skilda avvikelser ifrån det normala. Behandlingen bör följaktligen följa skilda scheman för att en återangepassning till normalt liv skall möjliggöras. Egentligen vill vi helst se till det individuella fallet och den konkreta situationen.

Det kan vara intressant att studera den undersökning, som för någon tid sedan gjorts av SIFO och som återopades av finansminister Sträng i den debatt i första kammaren för någon vecka sedan vari han deltog. Undersökningen gäller ungdomar, som har gripits för fylleri. Man frågade dem, varför de hade börjat att dricka alkohol i sådan utsträckning, att polisen gripit dem. Följande svar kan ge oss en viss vägledning.

Man sade att det är lättare att ha roligt tillsammans med andra, om man konsumerat en viss kvantitet alkohol. Man sade vidare, att det är naturligt att man dricker vid festliga tillfällen. »Jag drack därför att det är så ont om andra nöjen.» »Jag drack därför att jag inte trivs i sta'n.» »Jag drack därför att jag inte hade något att göra om kvällarna.» »Jag drack därför att det är trist att ligga i militärtjänst.» »Jag drack därför att allting verkar så trist.» »Jag drack

därför att det är lättare att få kontakt med jämnåriga flickor och med jämnåriga pojkar.»

Vad säger oss dessa svar? Om inte annat speglar de en viss vilshenhet i tillvaron. De visar vidare, att ingen särskild åtgärd kan komma tillrätta med det mänskliga livets mångfald av problem och att ingen reform kan försäkra oss emot oförutsedda och av ingen önskade konsekvenser. Följaktligen kommer jag även här till samma slutsats som herr Wiklund i Stockholm, nämligen att detta problem måste angripas ifrån många utgångspunkter och differentieras på ett sätt, som inte står i överensstämmelse med den benägenhet till schematisering och materialisering av frågorna, som jag tycker i viss mån har kommit till uttryck i denna debatt.

Men jag tror att dessa låt mig kalla dem anpassningsfrågor till en del kan förklaras av de stora folkomflyttningarna från land till stad. Vi skall veta att befolkningsrörelserna lett till att i dag åtminstone 70 procent av landets befolkning bor och arbetar i tätorter. Detta har för det svenska samhället inneburit en genomgripande strukturell förvandling. Vi har klarat den ekonomiska anpassningen förvånansvärt bra men vi har inte varit lika välutrustade på sociologiska sidan och när det gäller att klara den enskildes anpassning till en ny miljö. Vi får inte glömma bort, att majoriteten av de människor som ryckts upp med rötterna ifrån sin hembygd just är ungdomar i åldern 15—25 år. De har att på egen hand söka sig till rätta i en för dem främmande miljö. De har inte hemmets trygghet att ty sig till. De är ovana vid de nya förhållandena och en del av dem klarar inte påfrestningarna utan kommer på glid i samhället både i det ena och det andra avseendet. Samhället som har klarat det ekonomiska problemet i omställningsprocessen, har inte, det skall jag villigt erkänna, lyckats lika väl när det gäller

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

den kanske viktigaste faktorn, den enskilda människan. Man kan exempelvis mycket väl föreställa sig att de unga vill ut, vill bort från de trista inackorderingsrummen där de känner sig mer eller mindre påpassade. De vill ut och roa sig med kamrater av båda könen, och stundom kommer då alkoholen in i bilden. Det kan i viss mån vara en förklaring till den företeelse som vi nu diskuterar. Därtill förbiser vi äldre andra element i ungdomens sätt att reagera, vilka vi med våra utgångspunkter — det skall jag själv erkänna — har svårt att förstå. För oss äldre har ju tryggheten ett egenvärde så att säga. Människor med dystra hägkomster från sociala missväxtår tycker att tryggheten är ett ankarfäste i tillvaron.

Men det är inte alla unga som upplever det så. Det finns sådana — jag har träffat dem — som till och med betraktar tryggheten som ett band och som därför skall avbördas. De kan väl sällan förklara varför de känner det så, men vi skall därför inte underskatta en upplevelse som tar sig så irrationella uttryck. Likgiltighetens och sysslolöshetens gängbildning bubblar sedan upp ur denna fatala syn på samhället och omgivningen, och tyvärr är det nog så att ett samhälle utan aggressivitet, utan vantrivsel och verklighetsflykt inte är av denna världen. Vår uppgift är emellertid och måste vara att bejaka även de avvikandes människovärde och rätt till mänsklig behandling. I vår politik på detta som på så många andra områden har vi att värna om de enskilda människornas intressen, inte bara om de normalas utan också de skyddsbehövandes.

Nu går det väl ofta så med dessa ungdomar att de med åren växer ifrån osäkerhet, tristess, aggressivitet och nervositet. Dessa psykiska besvärligheter brukar i regel gå över med ålder och erfarenhet. Därför skall vi inte teckna läget alltför mörkt. Mycket talar för att

missbruket av alkohol kan vara ett övergående problem i dess mera extrema form, men icke förty — det vill jag understryka — är problemet tillräckligt allvarligt för att vi skall söka oss fram till metoder, med vilkas hjälp vi kan få en ändring till stånd. Mest av allt förtröstar jag kanske på ungdomens egen aktiva medverkan.

Herr Ohlin och jag har själva under en tid av vårt liv stått i spetsen för var sin politiska ungdomsorganisation, en riksorganisation. Av erfarenhet vet vi sålunda vad denna verksamhet betyder och innebär för ungdomens fostran. Om jag ser ut över församlingen när jag deltar i diskussionerna i denna kammarupptäcker jag ofta en rad medlemmar tillhörande min ungdomsorganisation, och jag förmodar att herr Ohlin gör detsamma. Vidare kan jag säga att närhelst jag kommer ut i landet möter jag bland de mest ansvarsökande aktiva f. d. medlemmar av denna ungdomsorganisation, och här är jag inne på — jag tror att det var herr Rimmerfors som också påpekade det — betydelsen av alternativ när det gäller fritidsmiljön, alternativ som ungdomen själv skall vara med om att skapa.

Efterkrigstidens arbete har givit oss många erfarenheter, vilka kommer att bli värdefulla för 60-talets verksamhet. Det är önskvärt med en intensifiering av arbetet när det gäller ungdomsorganisationerna, framför allt i storstäderna där de har en relativt sett betydligt svagare andel än i övriga delar av landet. Klart är att detta är ett arbete på lång sikt. Man vänder inte på missförhållanden på en dag. Vi har många ungdomsorganisationer som länge arbetat bland de unga och som för visso nått mycket goda resultat. Här vill jag understryka vad herr Engkvist påpekade, nämligen att allt ideellt arbete främjar nykterheten, ty just i organisationerna finns hundratusentals människor som är beredda att utan annan ersättning än till-

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

fredsställelsen över att ha utfört en god gärning offra sin framtid för att hjälpa andra; de må sedan verka på det ideella, det politiska, det ekonomiska, det idrottsliga eller det religiösa fältet.

Man kan med fog ställa frågan: Hur skulle det ha sett ut i detta land, om inte föreningslivet hade tagit hand om och fostrat hundrausentals ungdomar varje år? Min egen erfarenhet från en ungdomsrörelse säger mig, att vi inte skall i första hand klanka på ungdomen utan vädja till ungdomarnas egen aktivitet, alldeles oavsett om denna aktivitet ligger på det idrottsliga, religiösa, politiska eller något annat plan.

I övrigt bestyrker denna debatt för mig bara vad jag tidigare hade på känn, nämligen att vi måste pröva oss fram i fråga om dessa ting. Vi kan gissa, vi kan beräkna, vi kan förutse och vi kan hoppas på framtiden. Men vi är här — det vet envar av oss — inne på så subtila ting i det mänskliga beteendemönstret att vi inte vågar ange bestämda recept för vårt handlande. Såvitt jag kan döma av den förda debatten är det ingen som är säker på att någon åtgärd har en väsentlig effekt.

Vi rör oss, som herr Hamrin påpekade, med hypoteser. Vi känner en allmän osäkerhet. Låt oss helt enkelt erkänna att vi bara kan skissa upp det handlande som vi hoppas på. Låt oss också erkänna och se den risken i ögonen att åtskilliga av dessa skisser en dag kan komma att kasseras, därför att de inte stämmer med den verklighet vi under mycket diskuterande kommit fram till. Men låt mig säga att detta inte utan vidare behöver betraktas som ett misslyckande. I själva den omständigheten att man inser misstagen kan också ligga ett framsteg och därav kan väl även komma fram uppslag som kan resultera i praktiska och hållbara åtgärder.

Herr Eliasson i Sundborn tyckte vilja antyda, att vi, när man oavsaknade motboken, gjorde ett misstag. Det är

klart att man kan diskutera detta. Jag fick emellertid inte det intrycket att han vågade frejdigt stiga fram och säga att det var ett misslyckande. Även i det avseendet känner vi en viss osäkerhet. Det kan ligga något betydelsefullt också i att man vädjar till människornas frihet och ansvar, och i det som är förbudet kan också ligga något av en lockelse.

Jag skulle även vilja knyta an till vad herr Lundberg sade. Han underströk att han som gammal absolutist givetvis är en anhängare av att vi skall främja nykterhetsarbetet och folknykterheten. Men han påpekade också att detta i stor utsträckning är en fråga om tålmod, en fråga om utveckling på lång sikt. Han hade säkerligen rätt när han påstod, att folknykterheten har årtionde för årtionde förbättrats.

Jag skulle ytterligare vilja knyta an till vad herr Wiklund sade, när han ställde frågan, om vi har möjlighet att uppehålla vår nuvarande alkoholkonsumtion i ett samhälle med den tekniska utveckling, tror jag han formulerade det, som vi nu upplever. Jag vill understrika vad han sagt. Det finns många faktorer i vårt samhälle som tyder på att förbättringen kommer att fortsätta, ty den innebär ändå, om man ser det på lång sikt en förbättring i hälsotillståndet. Sådana faktorer som arbetslivets mekanisering, kraven på större noggrannhet och skicklighet samt motorismen är bundsförvanter i kampen mot alkoholmissbruket. Det befrämjar en nyktrare utveckling. Även dessa ting bör ha utrymme i dagens debatt.

Herr talman! Jag skulle slutligen bara vilja säga att på den väg, kantad av frågetecken, som jag ser framför oss, en väg som förvisso aldrig tar något slut, tror jag främst på upplysning, forskning samt en ökad oppmuntran till fria organisationer. Sanningen är nog den att penningbrist inte är det allvarligaste

Svar på interpellation ang. ungdomens alkoholmissbruk och på fråga ang. utvecklingen i fråga om nykterhetstillståndet

problemet. Det är främst personliga insatser och en vettig uppslagsända som behövs.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall alls inte framföra någon polemik mot vad socialministern här sagt. I det allra mesta av det kan jag instämma. För övrigt lämnar ju de tidigare yttranden som har hållits av andra talare och mig själv en belysning på de punkter där framställningen möjligen skulle kunna nyanseras något annorlunda.

Jag tillåter mig därför, herr talman, bara göra en kort slutreflexion för min del. Socialministern säger att ingen är riktigt säker på att en viss åtgärd kommer att ha en väsentlig betydelse för motverkan av ungdomens alkoholmissbruk. Det är riktigt. Men det är naturligtvis ytterst väsentligt, att den i viss mån frågande attityd som vi alla har vad beträffar det djupare orsakssammanhanget inte tas till intäkt för passivitet, så att man låter det bero med nuvarande omfattning av åtgärder och avstår från att pröva sig fram med en något mera energisk politik än vi har fört hittills. Mer av forskning, mer av värdesurser, mer av upplysning och bättre samordning av sådan verksamhet kan trots ovissheten med stor sannolikhet ändå ge väsentliga och betydelsefulla resultat. Det är min förhoppning att debatten här i dag skall komma att, redan när regeringen lägger fram sina förslag på riksdagens bord under vårriksdagen, visa sig ha bidragit till att man här under — som jag hoppas — ganska stor enighet befinner sig på marsch framåt när det gäller det svenska samhällets villighet att sätta in all rimlig energi på behandlingen av ett visserligen mycket svårt och mycket ovisst men framför allt mycket allvarligt socialt problem.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! I anledning av social-

ministerns senaste yttrande vill jag endast säga, att jag inte har velat söka gräl med dem, som stod bakom förslaget 1954 om motboksreformen. Jag ville redovisa, att jag den gången hade en avvikande mening och att jag inte har haft anledning att ändra mig på den punkten. Erfarenheten har bekräftat, att de farhågor var riktiga, som jag och många andra hyste, att man inte klarat dessa problem med en utbyggd nykterhetsvård, med medicinska landvinningar o. s. v., för de grupper som närmast stod i förgrunden i debatten, nämligen ungdomen och de mera grava fallen av alkoholmissbruk. Vad som nu slår mig är kontrasten mellan det frihetspatos, som fanns den gången, och de krav som nu reses på att man med olika regleringar, registreringsåtgärder o. s. v., skall söka komma till rätta med problemet.

Socialministern sade, att man vet alltför litet om orsakerna till den missanpassning, som alkoholmissbruket är ett uttryck för. Detta skulle jag vilja understryka mycket kraftigt. Vi vet alldeles för litet härom. Men är det inte så, att vi här i riksdagen beslutar en mängd åtgärder utan att tillräckligt undersöka vilken effekt de har? Vi skall senare i dag diskutera bostadsbyggandet, och jag bara tar det som ett exempel, utan att här komma med någon kritik av hur byggandet bedrives. Vi satsar 3—4 miljarder på bostadsbyggande, men kostar vi på ett par tre miljoner för att göra en sociologisk undersökning av vilka verkningar den ena eller den andra miljön har på människornas trivsel och anpassning? Det är samma sak med spritmissbruket. Man måste konstatera, att statens rusdrycksförsäljning är något av en nödens grosshandel. Om vi skulle fortsätta på socialministerns tankegång, kanske vi kunde säga: Tar vi in så många hundra miljoner på alkoholhaltiga drycker, kanske vi skulle kunna kosta på en och annan krona

Svar på interpellation ang. folkpensionärernas medicinkostnader, m. m.

mera för att undersöka orsakerna till de problem vi har i fråga om alkoholmissbruket i vårt land.

Socialministern talade om anpassningsproblemet, och jag vill tillägga att vi under ett par årtionden har haft en oerhörd folkmflyttning. Människor har ryckts loss från sin miljö och hamnat i trista inackorderingsrum eller i förorter till Stockholm med den tristess det kan bjuda, hamnat i ny miljö utan traditioner. Det är inte så underligt, om de får en känsla av rotlöshet och otrygghet, som inte kan helt undvikas men som kanske skulle kunna minskas med vissa åtgärder.

Beträffande ungdomen vill jag betona, att det i diskussionerna om ungdomsproblemet gärna förekommer överdrifter. Jag undrar, om vårt land någonsin haft — om man ser till det stora flertalet — en så ambitiös och framåt ungdom som just nu. Det intrycket störs inte av att smärre grupper, nu som förr, missbrukar friheten. Men det allvarliga problemet är den sjunkande åldern hos dem, som hamnar inför rätta eller tas av polisen för ungdomsfilleri.

Jag hoppas, att socialministerns uttalande är en svala, som varslar om sommar, och att statsmakterna kommer att ägna större uppmärksamhet åt problemet om miljöns betydelse. I kommuner, landsting och städer bör vi tänka på att vi fattar beslut på en rad områden utan en tillräcklig sociologisk forskning beträffande hur denna politik påverkar människornas anpassningsmöjligheter. Man bör även söka utforska, om man med en annan miljö, än den vi skapar med nuvarande politik, skulle kunna öka människornas känsla av frihet och trygghet, som inte bara är en fråga om pensioner och atombomber utan ligger djupare än så.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. folkpensionärernas medicinkostnader, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Gävle frågar om jag överväger åtgärder i syfte att tillerkänna i första hand folkpensionärerna full ersättning för läkar- och medicinkostnader. Vidare frågar herr Nilsson om jag har för avsikt att låta införa en statlig kontroll av läkemedelspriserna.

Till svar på den första frågan vill jag erinra om att strävandena inom socialpolitiken sedan åtskilliga år går ut på att ersätta behovsprövade förmåner av olika slag med generella förmåner. På detta sätt vill man allmänt höja standarden för dem som uppstår sociala förmåner och medverka till att öka den enskildes fria konsumtionsval. Vad gäller folkpensionärerna är det regeringens avsikt att förelägga 1962 års riksdag förslag som innebär betydande höjningar av folkpensionerna. En sådan allmän standardhöjning för pensionärerna anser jag bättre motsvara principerna för modern socialpolitik än att införa specialförmåner inom sjukförsäkringen för folkpensionärer.

Herr Nilsson har i sin interpellation lämnat vissa uppgifter om sjukkassexatan som inte är rättvisande. De belopp som enligt sjukkassexatan skall läggas till grund för ersättningen från sjukkassexatan vid läkares hembesök hos patienten utgör, så snart läkaren åkt bil, minst 19 kronor för Stockholmsområdet och 15 kronor för landet i övrigt. I åtskilliga fall, såsom då läkarbesöket krävt en längre resa, innefattat tidskrävande behandling eller varit förlagt till s. k. obekvämtid, är beloppen avsevärt högre.

I fråga om läkemedelspriserna har vi i Sverige en statlig priskontroll. Sedan länge tillämpas den ordningen att regeringen på förslag av medicinalstyrelsen fastställer s. k. medicintaxegrunder, efter vilka apotekens försäljningspriser uträknas. I fråga om den största delen av apotekens varusortiment, de s. k. far-

Svar på interpellation ang. folkpensionärernas medicinkostnader, m. m.

maceutiska specialiteterna, äger dessutom en särskild granskning rum. Innan en specialitet registreras av medicinalstyrelsen — och registrering är i princip villkor för att varan skall få försäljas — tar medicinalstyrelsen ställning till priset skälighet.

Läkemedelsförsörjningens organisation och läkemedelslagstiftningens utformning är givetvis av stor betydelse för läkemedelspriserna. Dessa frågor har utretts och prövas för närvarande i inrikesdepartementet.

Frågor av betydelse för den enskildes utgifter för läkemedel har också behandlats i ett betänkande om läkemedelsrabatteringen som avlämnades häromåret. Sedan betänkandet remissbehandlats fann jag det inte möjligt att lägga fram förslag i ämnet utan ytterligare bearbetning av materialet. Denna bearbetning blir en av uppgifterna för de utredningsmän som jag nyligen erhållit bemyndigande att tillkalla för att verkställa en översyn av sjukförsäkringslagstiftningen i vissa delar.

Av vad jag nu sagt torde framgå att regeringen vaksamt följer utvecklingen på läkemedelsområdet och därvid ägnar särskild uppmärksamhet åt prisutvecklingen och dess betydelse för de sjuka.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret. Naturligtvis skulle jag ha föredragit att kunna säga att jag är helt tillfreds med detta. Jag tillhör kanske inte dem som besvärar så ofta, och det skulle därför för mig personligen vara trevligt att någon gång vara överens med ett statsråd. Det har sällan givits mig möjlighet till det, allra minst i dag.

Att »allmänt höja standarden för dem som uppbär sociala förmåner och medverka till att öka den enskildes fria konsumtionsval» är naturligtvis en god

målsättning. Jag finner emellertid denna formulering i statsrådets svar på min första fråga mycket ansträngd. Min fråga rör inte folkpensionärer i allmänhet utan sjuka folkpensionärer. Trots den höjning av folkpensionerna som statsrådet talar om kommer de att befinna sig i ett svårt ekonomiskt läge. Att min beskrivning av situationen för de sjuka folkpensionärerna är riktig framgår också av det faktum att många borgerliga kommuner genom socialnämnderna utbetalar den uppkomna skillnaden. I en mindre kommun med 5 000 invånare i Gävleborgs län uppgår sådana utgifter till cirka 15 000 kronor om året. Detta förhållande har aktualiserat frågan om varför folkpensionärerna skall behöva hämta en del av ersättningen för läkararvodet på sjukkassan och en annan del hos socialvården.

Statsrådet vet säkert att vägen till socialvården är mycket tung för de gamla. Det vill till en stark självprövning innan många tar det steget. För samhället kan det inte heller bli fråga om någon merutgift totalt sett, emedan det bör vara egalit om utgiften bestrids av sjukkassan eller av socialvården. Samhället säger sig ha skyldighet att hjälpa de gamla när de råkar i svårigheter av något slag. Här är ett område där hjälp verkligen är påkallad, oavsett hur det blir med folkpensionshöjningar i framtiden. Man kan därför enligt min mening inte tala om fritt konsumtionsval, framför allt inte för fattiga människor som enbart uppbär folkpension och därtill är sjuka.

Det är inte trevligt för en interpellant att få skrivet på ett papper från ett statsråd att han lämnar icke rättvisande uppgifter. Jag har här taxan och jag har i dag på förmiddagen hos berörda myndigheter sökt kollationera uppgifterna. Det rör sig ju om en krona. Jag har nämnt, 18 respektive 14 kronor, medan statsrådet säger 19, respektive 15 kronor. Frågan gäller alltså inte några stora pengar, men ändå kan en interpellant vara angelägen om att få

Svar på interpellation ang. folkpensionärernas medicinkostnader, m. m.

hävda att hans uppfattning är riktig. Jag har i min interpellation sagt: »Som exempel kan anföras att när läkare kallas till hembesök uttager denne som regel 25—35 kronor per hembesök. Vid större avstånd, vid obekvämtid eller vid mera krävande undersökningar stiger beloppet. Om vi emellertid utgår från hembesök av läkare enligt 4 § mom. 1 i Taxa för beräkning av ersättning för läkarvård, stadgar sjukkassettaxan 18 kronor för Stockholmsområdet och 14 kronor för riket i övrigt.»

Kanske man inte skall bråka om en krona, men om man nu skall vara så där noga som statsrådet vill vara, ber jag att få fråga: Var har statsrådet hämtat sina uppgifter?

Jag talar inte om bil, utan om 4 § 1 mom. Skall man ta med bilkostnader, blir inte statsrådets uppgifter bättre för det, ty då blir ersättningen 21 kronor, respektive 17 kronor. Jag har som nämnt försökt få dessa uppgifter bekräftade i dag och det har jag fått. Det skulle för mig vara värdefullt, om statsrådet också ville bekräfta dem.

Min andra fråga, som gällde medicinkostnaderna, hade följande lydelse: »Har socialministern för avsikt att med hänvisning till de höga läkemedelspriserna låta införa en statlig kontroll av dessa priser?» Nu säger statsrådet att en sådan kontroll redan finns. Det heter i interpellationssvaret: »I fråga om läkemedelspriserna har vi i Sverige en statlig priskontroll. Sedan länge tillämpas den ordningen att regeringen på förslag av medicinalstyrelsen fastställer s. k. medicintaxegrunder, efter vilka apotekens försäljningspriser uträknas.»

Jag skulle naturligtvis ha krävt en *skärpt* statlig priskontroll. Men om det nu är så att medicinalstyrelsen skall, innan olika specialiteter registreras, ta ställning till prisets skälighet, så tycker jag att statsrådet borde ha sagt någonting om de siffror som jag anförde i interpellationen. Såsom jag där fram-

höll har Astra Läkemedel i Södertälje under 1960 noterat en ökning av sin omsättning med 19,8 miljoner kronor till totalt 181 miljoner kronor. Vinsten var under samma år 5,5 miljoner kronor. Apotekarnas Kemiska Fabriker räknar 11 inhemska företag och 16 utländska företag. Koncernens vinst 1960 utgjorde 7,2 miljoner kronor.

När läkemedelsfabrikanterna kan uppvisa sådana vinster på att sälja mediciner, tycker då inte statsrådet att de priser som regeringen fastställt efter uttalande av medicinalstyrelsen är för höga? 5,5 respektive 7,2 miljoner kronor är inte några små vinster. Det tycks vara lukrativt att tillverka och sälja mediciner. Många av dem som köper dessa mediciner är ju fattiga folkpensionärer, och miljonvinsterna har alltså i rätt stor utsträckning kommit även från folkpensionärernas magra inkomster.

Jag har här ett knippe brev som jag har fått från pensionärsföreningar i mitt hemlän, vilka alla uttalar en förhoppning om att frågan om läkar- och medicinkostnader skall kunna lösas så snabbt som möjligt. Folkpensionärerna skulle säkerligen, herr statsråd, ha varit betydligt nöjdare, om det lämnats ett något mera positivt besked när det gäller kravet på full ersättning för utlagda läkarkostnader och full ersättning för vad de får betala för mediciner. Dessa krav framfördes även på den kongress som folkpensionärernas riksförbund höll i Malmö och i vilken — om jag inte är oriktigt informerad — även statsrådet deltog.

Jag tror sålunda att de önskemål som framförts i min interpellation är befogade, och samtidigt som jag ännu en gång tackar för att statsrådet besvarat denna interpellation hoppas jag på ett besked om varifrån statsrådet har fått de siffror som anförts i interpellationssvaret.

Herr andre vice talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Svar på interpellation ang. belåningsvärdena för småhus

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag vill bara påpeka att när interpellanten talar om läkararvoden på 25—35 kronor, så är inte bilden rättvisande, om man inte tar med det förhållandet att det sedan utbetalas en ersättning på 15—19 kronor från sjukkassan.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Om det bara rörde sig om en krona, skulle jag inte vara elak, men läkaren bestämmer ju själv sin taxa, och även om han inte åker bil, kan han ta ut 25 kronor, ja t. o. m. 35 kronor. När de privata läkarna själva fastställer sina taxor, får man ju betala litet olika, och det kan vara förstäligt, om det exempelvis är fråga om konsultationer på obekvämtid. Men enligt § 4 mom. 1, som jag åberopat, måste mina siffror vara riktiga.

Jag har också citerat dem i min interpellation. Det var kanske bara för nöjet att ge en kommunist en spark som statsrådet anmärker på den uppgiften. Jag vill inte påstå det bestämt, men det ligger nära till hands att antaga att statsrådet även genom ett kort interpellationssvar vill visa att man inte skall besvära. Den 24 oktober lämnade jag in denna interpellation. Mig förefaller det som om svaret vore skrivet i sista stund. Det har i varje fall funnits god tid att skriva det och då läsa rätt och använda riktiga siffror. Jag är inte nöjd med den förklaring som statsrådet lämnat på denna punkt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Om en läkare tar 35 kronor för ett besök, beror det nästan i samtliga fall på att han har använt bil, och i så fall finns det all anledning att han skall redovisa detta, så att den han har gjort ett sjukbesök hos kan få ut ersättning för de extra bilkostnader som denne är berättigad till. Detta tror jag

inte läkare i allmänhet uraktflåter att göra.

Om man har denna utgångspunkt kan man inte anse det rättvisande att ge en annan bild av förfarandet än den verkliga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. belåningsvärdena för småhus

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindkvist har frågat, om jag har för avsikt att göra en sådan justering av belåningsvärdena för småhus, att de vanliga inkomsttagarnas möjlighet att förvärva en småhuslägenhet underlättas.

Utan tvivel finns det många människor i vårt land, som föredrar småhus framför hyreslägenheter i flerfamiljshus som bostadsform. För många hushåll, särskilt barnfamiljer, är småhus dessutom ofta en från olika synpunkter lämpligare bostadsform än hyreslägenheten. De statliga egnahemslånen har till syfte att underlätta för sådana hushåll att förverkliga sina bostadsönskemål.

Från flera håll har hävdats att vi i Sverige bygger färre småhus än som motsvarar inriktningen av bostadskonsumenternas efterfrågan. Bl. a. har man hänvisat till att gällande regler för beräkning av högsta belåningsvärde för småhus är för snäva i förhållande till de verkliga produktionskostnaderna, varigenom kravet på egen kapitalinsats från de byggandes sida har blivit för stort. Stundom har regeringens kritiker velat tolka detta förhållande som ett uttryck för småhusfientlighet från regeringens sida.

Jag har upprepade gånger framhållit och begagnar detta tillfälle att på nytt understryka, att den förda bostadspoli-

Svar på interpellation ang. belåningsvärdena för småhus

tiken inte avser att bromsa eller hämma småhusbyggandet. Produktionen av småhus inom den för statens bostadslångivning årligen fastställda ramen har tidigare varit begränsad till det antal statsmakterna varje år bestämt som produktionsmål. Från och med innevarande budgetår har emellertid riksdagen på regeringens förslag beslutat, att småhusbyggandet skall få utvecklas fritt inom den totala låneramen. Det betyder, att den begränsning av kreditmöjligheterna, som låneramen innebär, i praktiken har försvunnit för småhusens del.

Det s. k. lånetaket för småhusen tillkom i syfte att bromsa takten i byggnadskostnadsstegringen. Säkert har lånetaket fyllt en viktig uppgift härvidlag, en uppgift som fortfarande är lika angelägen. Det har också medverkat till att förenkla handläggningen av låneärenden hos myndigheterna. Däremot har det aldrig varit avsikten, att lånetaket skulle bromsa själva småhusbyggandet eller styra bostadsproduktionens inriktning. För att få belyst om lånetaket hade haft någon sådan inte avsedd effekt lämnade regeringen i april i år ett uppdrag åt bostadsstyrelsen att se över bestämmelserna och komma in med förslag till ändringar. Bostadsstyrelsen lade fram förslag till nya lånetaksregler för regeringen i slutet av september.

Regeringen har för avsikt att fatta ståndpunkt i denna fråga i sådan tid, att nya regler kan bli gällande från årsskiftet. Min förhoppning är, att de blivande bestämmelserna skall visa sig lämpliga för att medge ett rimligt stöd till småhusbyggandet.

Vidare anförde

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet Nilsson för det vänliga svaret på min interpellation. I motsats till föregående interpellant är jag helt nöjd med att svaret har dröjt tills nu.

De stigande byggnadskostnaderna — sedda i förhållande till det statliga belåningsvärdet för småhus — ställer ökade krav på den egna kontantinsatsen. För folk i stora inkomstklasser betyder detta föga, men för den vanliga inkomsttagaren innebär det ofta oöverstigliga hinder. Min interpellation avsåg att få fram besked om de åtgärder som socialministern ämnade vidtaga för att underlätta de vanliga inkomsttagarnas möjligheter att förvärva en småhuslägenhet. På den primära punkten hänvisar statsrådet Nilsson dels till bostadsstyrelsens förslag till nya lånetaksregler för småhus och dels till att regeringen har för avsikt att fatta ståndpunkt i denna fråga i sådan tid, att nya regler kan bli gällande från årsskiftet.

Om socialministern tänker överraska det svenska folket med nya lånetaksregler för småhus som en lämplig julgåva, hoppas jag att han inte binder sig vid bostadsstyrelsens förslag till kostnadsjusteringar — de täcker nämligen inte de stegrade kostnaderna och kommer inte att avsevärt underlätta de vanliga inkomsttagarnas förvärv av småhus. Det är ett alldeles för lamt försök att komma till rätta med problemet.

Vad är det då bostadsstyrelsen föreslår? Jo, man följer i långa stycken fullt riktiga tankegångar. I förslaget sägs att småhuslånetaket och flerfamiljshuslånetaket bör stå i ett sådant inbördes förhållande, att produktionsinriktningen ej påverkas av lånetaken, varav följer att belåningsvärdena bör vara i möjligaste mån kostnadsanpassade. Så föreslås en differentiering av belåningsvärdena med hänsyn till skillnaden i bygg- och tomtkostnader mellan olika delar av landet samt med hänsyn till bostadstyp och hustyp, där detta visar sig befogat.

Det är alltså en välmotiverad principiell ståndpunkt som innebär, att belåningsvärdena i möjligaste mån bör anpassas till produktionskostnaderna. Bostadsstyrelsen föreslår en genomsnittlig

Svar på interpellation ang. bostadsbyggandets fördelning på egnahem och flerfamiljshus, m. m.

lyftning av lånetaket med 2 500 kronor. Det är — nära nog — en stor förväntans upplösning i praktiskt taget intet. För att komma till rätta med problemet behövs det en rejäl lyftning till de vanliga inkomsttagarnas fördel. Reellt innebär det nämligen ingen väsentlig förbättring.

För en normal villa på 90 kvadratmeter ökar belåningsvärdet på normalort (ortindex 100) med 1 250 kronor om villan är källarlös och med 4 000 kronom om den har källare. Denna ökning skall täcka det sista och kommande årets kostnadsstegringar, där också den ökade omsättningsskatten på varor och tjänster kommer att pressa produktionskostnaderna uppåt. Ändå kostar en normalvilla på 4 rum och kök med hög kvalitet cirka 10 000 å 15 000 kronor i insats, i Stockholm åtskilligt mera. Sett i förhållande till detta enda konstaterande ter sig bostadsstyrelsens förslag till höjning närmast generande blygsamt i synnerhet som man i förslaget säger sig vilja anpassa belåningsvärdet till produktionskostnaderna.

Det är ett par saker till som spelar en stor roll vid bedömningen av denna fråga. Det är stor efterfrågan på småhus. Relationerna är alltså cirka 75 procent flerfamiljshus- och 25 procent småhusbyggande. Vi måste öka andelen småhus. Många barnfamiljer vill — som statsrådet själv antyder i sitt svar — förvärva ett eget hem medan barnen är under uppväxt. Man kan konstatera en rakt motsatt utveckling. De stigande kontantinsatserna har medfört en förskjutning uppåt i inkomstlägena. En barnfamilj med genomsnittlig industriarbetarinkomst orkar inte med detta kapitaltillskott — många gånger inte ens om man själv utför betydande arbetsinsatser eller har förmånen att bo i en kommun som är engagerad i bostadsfrågan. De alltför snäva lånegränserna utgör en diskriminering av de vanliga inkomsttagarna. Det framgår också av

statsrådet Nilssons svar att förhållandet är uppmärksammat.

De höga insatserna har medfört en sänkt utrymmesstandard. För en genomsnittlig småhuslägenhet 1955 var lägenhetsytan 97 kvadratmeter — 1959 är den med samma beräkning 85 kvadratmeter.

Jag har, herr talman, velat kommentera avigsidorna i det nuvarande belåningsvärdet för småhuslägenheter och också kommentera bostadsstyrelsens förslag till nya låne regler. Nu ruvar regeringen på detta förslag fram till årsskiftet. Eftersom vi är i princip överens om bostadsproblemets — enkannerligen småhusens — sociala betydelse, hoppas jag på en glad och stimulerande överraskning från socialministerns sida i form av betydligt högre höjning än den bostadsstyrelsen ger förningar om. Det är ju en tidigare praktiserad metod att skickliga spelare sparar trumfkorten till sista omgången.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. bostadsbyggandets fördelning på egnahem och flerfamiljshus, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson har frågat, om jag har uppmärksammat de med höghusbebyggelse och hård markexploatering följande verkningarna ur miljösynpunkt och, om jag vill vidta åtgärder i syfte att tillgodose behovet av en familje- och barnvänlig boendemiljö. Vidare frågar han om jag avser att förelägga 1962 års riksdag förslag angående höjning av lånetaket för egnahem eller annan åtgärd i syfte att främja egnahemsbyggandet.

Som herr Eliasson själv framhållit har bostadsbyggnadsutredningen att utreda

Svar på interpellation ang. bostadsbyggandets fördelning på egnahem och flerfamiljshus, m. m.

de allmänna förutsättningarna för det framtida bostadsbyggandet. Uppdraget innefattar även spørsmålet om produktionsinriktningen. Om utredningens överväganden kommer att leda till sådana ändringar i villkoren för statslån, som herr Eliasson åsyftar, kan jag inte uttala mig om nu.

Helt allmänt kan jag emellertid säga, att man bör eftersträva en sådan ordning, att de kvalitetskrav som samhället av omsorg om de boendes hälsa och trivsel anser sig böra uppställa i fråga om bostädernas yttre miljö, i allmänhet blir tillgodosedda redan i samband med att stadsplan fastställs. Dessa krav bör nämligen vara desamma vare sig byggnaderna kommer att bli finansierade med statslån eller på annat sätt. En sådan ordning har riksdagen uttalat sig för i samband med behandlingen av bostadslåneanslagen vid vårsessionen i år.

Vad härefter angår bestämmelserna om högsta lånevärden för småhus får jag hänvisa till det svar jag tidigare i dag lämnat på en interpellation i samma ämne av ledamoten av denna kammare herr Lindkvist.

Eventuella förslag i övrigt, som rör småhusbyggandet, kommer att redovisas i 1962 års statsverksproposition.

Vidare anförde

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på de frågor jag har ställt. Jag har i interpellationen velat understryka vikten av att större uppmärksamhet ägnas den yttre boendemiljön. Vi har under senare år enligt min mening haft en påtaglig tendens till byggande av allt större huskolosser — somliga kallar dem till och med »folksilos». Vanligen har de formen av höghus. Det har ju blivit något av en modesak i detta land att man skall ställa husen på kant. Även i en del mind-

re orter ser man i dag en höghusbebyggelse som man har svårt att riktigt förstå motiven för.

Vad jag här främst har velat påtala är att höghusbebyggelsen i vissa fall är mycket extremt utformad med hus på 15—17 våningar och med en mycket hård markexploatering, som enligt min mening inte ger tillräckligt utrymme för trafikskyddade lek- och fritidsplatser, sammanhängande grönområden och parkeringsplatser, som den växande bilismen ställer anspråk på. För egen del har jag därför i interpellationen ifrågasatt om sådana företeelser verkligen är förenliga med vår allmänna, socialt inriktade bostadspolitik med tanke på boendemiljöns betydelse för barnfamiljerna och ungdomen.

Det förefaller mig vara en bristande samstämmighet i kraven på den inre och den yttre bostadsstandarden. När det gäller den inre standarden ställs det mycket bestämda krav i fråga om lägenhetsyta, köksinredning, sanitära anordningar, biutrymmen o. d. Men när det gäller att åstadkomma en god yttre boendemiljö synes man inte behöva ta hänsyn till lika bestämda krav. Givetvis är det i första hand allmänna sociala synpunkter som talar för mera bestämda, generellt utformade krav i detta hänseende. Men man kan också lägga ekonomiska synpunkter på denna fråga. Man kan ju t. ex. befara att det i framtiden vid fritt val på bostadsmarknaden inte kommer att finnas tillräcklig efterfrågan på lägenheter i den mest extremt utformade höghusbebyggelsen, som jag särskilt här har velat uppmärksamma.

Självfallet hör dessa frågor i hög grad samman med samhällsplaneringen och lokaliseringspolitiken i stort. Genom bilismens och kommunikationernas utveckling liksom naturligtvis och framför allt den allmänna standardutvecklingen skapas ökade förutsättningar för en god boendemiljö, och det gäller att ta till vara dessa möjligheter. Jag skall

Svar på interpellation ang. bostadsbyggandets fördelning på egnahem och flerfamiljshus, m. m.

inte fördjupa mig i detta stora problem, men jag har här velat peka på sammanhanget.

Nu har bostadsbyggnadsutredningen, som statsrådet påpekar, i uppdrag att utreda de allmänna förutsättningarna för det framtida bostadsbyggandet, och den utredningen skall också uppmärksamma en del av de frågor som berörts i interpellationen. Men som jag har framhållit är utredningens uppdrag utomordentligt omfattande, och det kommer att dröja åtskillig tid innan hela arbetet har avslutats. Enligt min mening borde man då ha kunnat överväga vissa åtgärder för att tillgodose de mest angelägna yttre miljöbehoven innan hela utredningsarbetet är avslutat. Den vägen har emellertid socialministern inte velat gå, och det får jag med beklagande notera.

I sitt svar framhåller socialministern, att de kvalitetskrav som samhället av omsorg om de boendes hälsa och trivsel anser sig böra uppställa i fråga om bostädernas yttre miljö, bör i allmänhet bli tillgodosedda i samband med att stadsplan fastställs. Jag kan dela denna uppfattning, men åtskilliga stadsplaner är ju föråldrade, och det synes mig också som om man vid stadsplanernas uppgörande följer mycket skiftande normer på olika orter. Givetvis beror även den yttre boendemiljön i hög grad på vederbörande kommuners intentioner, men jag har ett intryck av att arkitekter och stadsplanerare skulle behöva ha generella och mera bestämda krav att ta hänsyn till när det gäller den yttre standarden.

Om nu socialministern inte vill vara med om några provisoriska normer i detta sammanhang i avvaktan på att utredningen skall bli färdig, skulle jag dock vilja rikta en vädjan till socialministern: Skulle det inte vara välbetänt om socialministern toge kontakt med sin kollega kommunikationsministern, som har hand om byggnadsstyrel-

sen, för att se efter vad som vore att göra i denna sak inom en nära framtid? Skulle man inte kunna tänka sig att bostadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen gemensamt lade upp en stor upplysningskampanj för att verkligen — mer än man gjort hittills — rikta uppmärksamheten på dessa frågor och stimulera till en ännu livligare debatt om dessa spörsmål bland stadsplanerare och arkitekter och kanske inte minst politiker.

En synnerligen viktig fråga i detta sammanhang är egnahemsbyggandets villkor. Det är obestridligen så — det anser också socialministern — att egnahemsbebyggelsen har särskilda fördelar ur barnfamiljesynpunkt. Denna bebyggelse bör därför verksamt främjas — i varje fall är detta enligt min mening alldeles uppenbart. Det bör kunna ske bl. a. genom en förbättring av kreditvillkoren. Jag tänker här främst på en höjning av lånetaket, eftersom det blivit allt svårare för egnahemsbyggarna att hålla sig under detta.

Socialministern framhöll att avsikten med lånetaket inte har varit att motverka egnahemsbyggandet på något sätt. Nej, det är sant, men i realiteten har ändå effekten blivit denna på senare tid på grund av utvecklingen. Nu ställer socialministern i utsikt en reform av lånebestämmelserna redan från årsskiftet, och jag hälsar detta med stor tillfredsställelse, naturligtvis i förhoppning om att det blir en reform som undanröjer de nuvarande svårigheterna.

Socialministern nämnde också någonting om kritiken mot egnahemsbyggandets relativt ringa omfattning i vårt land. Den saken berörde också herr Lindkvist. Det är väl ganska naturligt att man blir förvånad, när man i pressen ser uppgifter om att 80 procent av hela antalet nybyggda lägenheter i Föränta staterna utgöres av småhus, medan vi här i landet ligger på bara 25 å 30 procent. Detta har väl många orsaker,

Svar på interpellation ang. svenska missionärers medlemskap i allmän sjukkassa

som jag inte här närmare skall ingå på. Det är väl också ett finansieringsproblem. Men jag har nog ändå en känsla av — om jag får vara en smula kritisk — att det också kan bero något på att de stora byggfirmorna här i landet och vissa organisationer samt åtskilliga kommuner och många andra parter hittills har haft påtagligt större intresse för flerfamiljshus- än egnahemsbyggnad. Där tycker jag dock att en ändring har inträtt och att intresset för egnahemsbyggandets problem nu blir allt större, vilket vi har anledning att hälsa med tillfredsställelse.

Herr talman! Jag ber att än en gång få uttala mitt tack till socialministern för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. svenska missionärers medlemskap i allmän sjuk-kassa

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimmerfors har frågat, om jag vill lämna en redogörelse för motiven till en lagtillämpning, som lett till att svenska missionärer under vistelse i Sverige inte blivit medlemmar i allmän sjukkassa, och om jag vill medverka till ändrade bestämmelser härvidlag.

Svenska medborgare är enligt gällande bestämmelser omfattade av den obligatoriska sjukförsäkringen, både vad gäller rätt till förmåner och skyldighet att erlägga avgifter, under tid då de är bosatta i Sverige.

Den centrala sjukförsäkringsmyndigheten, riks-försäkringsverket och tidigare riks-försäkringsanstalten, har bedömt saken så att missionärer, som vistas i Sverige under tiden mellan två perioder på missionsfältet utomlands, inte kan räknas som bosatta här i sjukförsäk-

ringslagens mening. De har alltså inte blivit medlemmar i allmän sjukkassa.

Spörsmålet om bosättningsbegreppets tolkning, som föreligger även på beskattningssidan, är av invecklad natur. Något slutligt avgörande i frågan om missionärernas sjukkassetillhörighet under Sverigevistelse har inte träffats. Enligt vad jag erfarit har ett par fall av detta slag dragits under försäkringsdomstolens prövning. Jag följer frågan med stort intresse men är med hänsyn till domstolsprövningen inte beredd att nu uttala någon mening.

Vidare anförde

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min interpellation.

Om detta vore hela svaret, skulle jag naturligtvis inte förklara mig helt nöjd. Men nu uppfattar jag svaret som ett positivt löfte om ett slutgiltigt besked, sedan försäkringsdomstolen prövat några överklaganden från missionärer som vägrats medlemskap i sjukkassan. Jag inser mer än väl att socialministern inte gärna kan uttala någon mening om ett ärende som ligger under försäkringsdomstolens prövning. För mig som interpellant är det nog att för dagen kunna konstatera följande:

1. Socialministern har lovat att följa frågan med stort intresse. Jag försäkrar, herr socialminister, att mitt intresse inte är mindre och att den missionsintresserade svenska allmänheten också följer frågan med uppmärksamhet. Skulle det mot all förmodan inte bli någon ändring i de påtalade förhållandena, så lovar jag att komma igen.

2. Jag konstaterar att åtskilligt har klarnat redan genom socialministerns svar i dag. Socialministern erkänner att trasslet med missionärernas avvisande från sjukkassorna beror på bosättningsbegreppets tolkning och att den frågan är invecklad. Ja, det är riktigt att den är

Svar på fråga ang. spriten såsom orsak till trafikolyckor

invecklad. Det har våra missionärer fått erfara, inte minst därigenom att man uppenbarligen tillämpat och tillämpar olika praxis i olika delar av landet. Jag nämnde några exempel härpå i min interpellation och jag kan fatta mig mycket kort nu.

Jag vill bara erinra om att när en svensk missionär kommer hem för i regel 18 månaders verksamhet i Sverige och skall förbereda sig för ytterligare en tre- eller fyraårsperiod i tropikerna, så sker vissa förändringar som lagstiftningen ännu inte hunnit med att reglera. Under vistelsen på missionsfältet förblir missionären svensk medborgare utan att betala skatt här hemma, eftersom han är skattskyldig i det land där han arbetar. Efter hemkomsten börjar emellertid skatteinbetalningen till det svenska statsverket. Från och med första månaden på svensk mark utgår källskatt på missionärens lön från vederbörande missionsexpedition. Har missionären — vilket ofta är fallet — under hemmavistelsen arbete i allmän tjänst, som lärare, läkare eller sjuksköterska, betalar han eller hon källskatt på denna inkomst.

Missionären åtnjuter såvitt jag förstår i stort sett samma förmåner som övriga svenska medborgare med undantag för medlemskap i allmän sjukkassa. Där stadgar nämligen lagen, som statsrådet här anfört, att man skall vara »bosatt i riket» för att få medlemskap. Sjukkassemyndigheterna anser att en hemmavarande missionär inte är bosatt i riket, trots att han är mantalsskriven i Sverige och har fast anställning och fast bostad samt betalar skatt och sjukförsäkringsavgift.

Jag har här en uppgift, tagen på en slump ur ett missionersällskaps mapp för missionärernas debetsedlar, enligt vilken en Indienmissionär som kom hem den 4 juni 1960 har betalat 194 kronor i sjukförsäkringsavgift för den del av året som han varit skattskyldig i Sverige. På vissa orter har missionärerna erhåll-

it medlemskap i sjukkassa, men de har uteslutits ur kassan när detta har blivit känt på högre ort. Det är uppenbart att saken måste omprövas. Efter socialministerns till hela sin tendens positiva svar räknar jag med att så blir fallet.

Jag ber än en gång att få tacka herr socialministern för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. spriten såsom orsak till trafikolyckor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Spångberg har frågat mig, om jag har någon möjlighet att lämna kammaren en redogörelse över spritbrukets andel i och orsak till trafikolyckorna.

Det är väl känt, att intagandet av även relativt små mängder alkohol inverkar ofördelaktigt på reaktionstid och omdömesförmåga och därigenom under viss tid gör en person olämplig som bilförare. Den svenska trafiknykterhetslagstiftningen är som bekant föranledd bl. a. av detta förhållande. Att kvantitativt bestämma alkoholens betydelse för uppkomsten av trafikolyckor möter emellertid vissa svårigheter. För att något belysa detta kan jag nämna, att den officiella svenska statistiken anger antalet polisundersökta motortrafikolyckor, i vilka en alkoholpåverkad motorfordonsförare varit inblandad, till ca 3 procent av det totala antalet motortrafikolyckor. Detta säger oss emellertid i och för sig ingenting bestämt om alkoholens betydelse som olycksorsak. I vissa fall kan olyckan ha framkallats av helt andra faktorer. Alkoholen kan å andra sidan ha haft betydelse för vissa olyckor utan att man kunnat konstatera påverkan. För att på ett tillfredsställande sätt utreda frågan om alkoholens roll

Svar på fråga ang. spriten såsom orsak till trafikolyckor

skulle erfordras ett ingående studium av varje enskilt olycksförlopp, varefter uppgifterna finge underkastas en rättsmedicinsk och statistisk analys.

Sådana systematiska undersökningar har hittills inte företagits i Sverige. Frågan uppmärksammas dock för närvarande av såväl statens trafiksäkerhetsråd som 1957 års trafiknykterhetskommitté. Kommittén, som har till huvuduppgift att företa en översyn av trafiknykterhetslagstiftningen i dess helhet, väntas lägga fram sitt betänkande under loppet av år 1962. Enligt vad jag erfarit kommer i betänkandet att redogöras för vissa undersökningar som företagits i utlandet angående sambandet mellan alkoholförtäring och trafikolyckor. Ehuru dessa utländska undersökningar ej torde ha givit något entydigt resultat avser trafiknykterhetskommittén om möjligt att ange vissa riktlinjer, efter vilka liknande undersökningar skulle kunna bedrivas i Sverige.

Det är alltså ännu inte möjligt att lämna en sådan redogörelse som herr Spångberg önskar. Jag vill emellertid understryka, att ett effektivt trafiksäkerhetsarbete förutsätter ökad kännedom om trafikolyckornas uppkomst och den relativa betydelsen av olika olycksorsaker. Härvid måste givetvis stor uppmärksamhet ägnas alkoholförtäringens andel i trafikolycksfallen.

Vidare anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga. Jag har ställt denna fråga för att fästa uppmärksamheten vid sambandet mellan spritförtäring och trafikolyckor. Under perioderna av hastighetsbegränsning i biltrafiken har mycket intressanta iakttagelser gjorts, vilka delvis har redovisats, men man saknar, som statsrådet också framhåller, en mera omfatt-

tande undersökning av spritens andel i trafikolyckorna. Av trafikundersökningen framgår exempelvis, att det inträffar åtskilligt flera olyckor lördagar och söndagar än andra dagar i veckan. Då vi vet att det konsumeras mer sprit under dessa dagar, har man anledning fråga efter sambandet mellan spritpåverkan och trafikolyckor. Jag förstår mycket väl — detta framgår av den formulering som min fråga fått, där jag begagnat orden om statsrådet »har någon möjlighet att lämna kammaren en redogörelse» — att det inte är möjligt att komma till statistiskt sett exakta uppgifter. Jag noterar emellertid med tillfredsställelse kommunikationsministerns uttalande, då han understryker att ökad kännedom om trafikolyckornas uppkomst och den relativa betydelsen av olika olycksorsaker är nödvändig samt att man måste fästa stor uppmärksamhet vid alkoholförtäringens andel i trafikolyckorna.

Statsrådet hänvisar till den statistik vi har rörande de undersökningar polisen gör i samband med de trafikolyckor som den får hand om. Det gäller bilar i första hand. Jag vill erinra om en annan, mera begränsad, intressant undersökning som gjorts av tre skåneläkare. De har analyserat något över 4 000 fall av trafikolyckor i Malmöhus län. Deras undersökning visar att spritpåverkan hos förolyckade cyklister och mopedåkare är mera vanlig än hos förolyckade bilister och lastbilsförare. Jag har givetvis med min fråga syftat även på andra trafikanter än bilåkare. Om dessa läkares undersökning kan man göra samma reflexion som kommunikationsministern gör om polisundersökningarna, nämligen att man naturligtvis inte kan dra några absoluta slutsatser rent statistiskt. Detta att det är fler cykelåkare och mopedister än förare av person- och lastbilar som råkar ut för olyckshändelser — jag tror det är 3—4 gånger så många — säger inte så mycket. Bilisten kan klara sig i en

olycka, då cyklisten förolyckas, beroende exempelvis på fordonens olika beskaffenhet.

Jag tror det vore värdefullt att få hela detta område kartlagt så långt det över huvud taget är möjligt. En god hjälp därvidlag skulle erhållas om läkare och sjukhus förde statistik över de fall, då spritmissbruk kan anses vara orsaken till en trafikolycka som resulterat i sådana olycksfall, att läkare eller sjukhus måste kontaktas.

Till sist, herr talman, uttalar jag min tillfredsställelse med svaret, som jag tycker innebär ett bestämt löfte att statsrådet kommer att ta möjliga initiativ och medverka till att problemet så långt möjligt klaras ut.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag vill anknyta något till de reflexioner som interpellanten gjorde.

Jag angav i svaret, att enligt den officiella statistiken hade i 3 procent av samtliga polisundersökta motortrafikolyckor en alkoholphäverkad förare varit inblandad. Men om man håller sig till olyckor med stor svårighetsgrad blir siffran givetvis högre. Jag kan nämna att en undersökning avseende år 1952 visar, att i 6 procent av totala antalet motortrafikolyckor det året, som krävde dödsoffer, var en spritpåverkad motorförare inblandad. Detta gällde alltså 1952. Med hänsyn till att man i en del andra länder gjort undersökningar, vilkas resultat inte är helt entydiga i detta hänseende, menar jag att vi t. v. bör avvakta 1957 års trafikkommittés förslag rörande den metodik man skall tillämpa, när man går att kartlägga detta område, för att så säkert som möjligt kunna spåra alkoholens verkliga roll i olyckssammanhanget.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på interpellation ang. medel för vissa vägprojekt i skärgården

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Grebäck frågat mig,

1) om jag avser att — utöver de medel som enligt gällande flerårsplan för åren 1961—1965 skall utgå till länsvägar — begära särskilda vägmedel för ifrågavarande ändamål i Stockholms skärgård att användas för perioden i fråga;

2) om jag anser att anslaget för anläggande av ödebygdsvägar efter framställning av länsstyrelserna i varje särskilt fall bör kunna tas i anspråk för vissa vägprojekt i skärgården;

3) om jag finner det motiverat att statsbidraget till anläggande respektive underhåll av enskilda vägar bör utgå med ett till förslagsvis 90 procent höjt bidragsbelopp för de speciella fall varom i interpellationen är fråga.

Med anledning härav får jag meddela följande.

I december 1958 fick länsstyrelsen i Stockholms län Kungl. Maj:ts bemyndigande att utreda och genom praktiska åtgärder söka förbättra försörjnings- och därmed sammanhängande förhållanden för den bofasta befolkningen i länets skärgård. Som ett led i detta arbete har länsstyrelsen den 17 maj i år inkommit med en redogörelse för behovet av vägar inom länets kust- och skärgårdsområden och framlagt vissa därav föranledda förslag. Länsstyrelsens förslag avser just de tre frågor, som berörts av interpellanten.

Remissbehandlingen av länsstyrelsens skrivelse har nyligen avslutats och ärendet beredes f. n. inom kommunikationsdepartementet. Då förslagen är av tämligen vittgående natur och bland annat förutsätter ändringar i gällande väglagstiftning är jag ännu inte beredd

Svar på interpellation ang. godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden

att taga ställning till dem. Det kommer att ske så snart beredningen slutförts.

Jag vill även erinra om att de frågeställningar, som upptagits av interpellanten, är av den art att de berör inte enbart Stockholms skärgård. Liknande problem finnes också i Bohusläns och Östergötlands kustområden och säkerligen även på åtskilliga andra håll. Det finns skäl att noga följa utvecklingen även i dessa landsdelar.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat herr Grebäcks trenne frågor.

Vidare anförde

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation. Den fråga det här gäller är av vital betydelse inte bara för den fast boende befolkningen i våra skärgårdsområden utan även för de många tusenden av människor, som där har sina sport- eller sommarstugor, liksom också för övriga som i skärgårdarna söker rekreation och vederkvickelse under längre eller kortare tid av året. Goda kommunikationer betyder vidare ökade möjligheter för skärgårdskommunerna att motverka den ständigt fortskridande avfolkningen och nya chanser att dra till sig serviceanläggningar och nya småföretag för att därigenom skapa ett bättre skatteunderlag.

Herr statsrådet säger att de förslag som länsstyrelsen i Stockholms län framlagt i sin utredning är av vittgående natur och förutsätter ändring av gällande väglagstiftning. Detta är helt säkert riktigt, ty det går av allt att döma inte att komma till rätta med vägproblemen i skärgården inom den ram som de nuvarande bestämmelserna för de olika väganslagen anvisar. Jag är dock — inte minst med tanke på det stora intresse som herr Skoglund

alltid visat för skärgårdsbornas speciella problem — övertygad om att statsrådet så snart beredningen av dessa frågor slutförts skall finna utvägar, som så snabbt som möjligt skall leda till bättre förhållanden inom skärgårdsområdenas kommunikationer. I denna förhoppning ber jag att än en gång få tacka herr statsrådet för det korta och koncisa svaret på mina frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellation ang. godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Inge-marsgården har frågat mig, om jag observerat de olägenheter för godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden, som är förbundna med att olika regler beträffande axeltryck tillämpas i Norge och Sverige, och om man i så fall inom kommunikationsdepartementet övervägt möjligheterna att i förhandlingar med de norska myndigheterna få dessa att för den norska delen av Trondheimsleden medge samma högsta axel- och boggitryck, som gäller för den svenska delen.

På den svenska sträckan av Trondheimsleden, d. v. s. riksväg 14 mellan Östersund och norska gränsen, medges nu eller kommer inom kort att medges ett axeltryck av högst 8 ton och ett boggitryck av högst 12 ton. På norsk sträcka medges högst 7 resp. 9 ton. Detta innebär självfallet vissa olägenheter för den genomgående svenska lastbilstrafiken. Enligt vad jag erfarit från vederbörande norska myndigheter finns emellertid möjligheter att få dispens för axeltryck av högst 8 ton och boggitryck av högst 12 ton på sträckan från norsk norska gränsen till hamnen

Svar på interpellation ang. godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden

i Hommelvik, 23 km från Trondheim. Beträffande återstoden av vägen måste de norska vägmyndigheterna företaga undersökningar av vissa broars bärrighet innan besked om dispensmöjligheterna kan lämnas.

Det problem som interpellanten tagit upp förekommer även vid andra gränspassager mellan Sverige och Norge, eftersom den medgivna belastningen på det norska vägnätet i allmänhet är lägre än på svensk sida. Det är naturligtvis ett starkt svenskt intresse att på de viktigaste mellanriksvägarna få fram enhetliga bestämmelser eller åtminstone utvidgade dispensmöjligheter. Jag förutsätter, att samråd fortlöpande kommer att äga rum mellan de svenska och norska vägmyndigheterna i frågan. Jag vill även erinra om att en samnordisk kommitté för närvarande utarbetar förslag till gemensam vägtrafiklagstiftning för Danmark, Finland, Norge och Sverige.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Jönssons i Ingemarsgården interpellation.

Vidare anförde

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation. Även om jag hade hoppats få ett löfte om mera direkta åtgärder, får jag väl ändå förklara mig nöjd med svaret. Jag vill stryka under vad statsrådet sade om att det är ett starkt svenskt intresse att på de viktigaste mellanriksvägarna få fram enhetliga bestämmelser eller åtminstone utvidgade dispensmöjligheter, och att detta givetvis gäller alla förbindelser som är av större betydelse för kommunikationerna mellan Sverige och Norge och även förbindelserna med Finland. Det har sina speciella orsaker att jag tagit upp just Trondheimsleden. Debatten har varit lång i dag, men jag vill ändå

trötta kammarens ledamöter med att anföra några synpunkter.

Staten satsade stora summor för att få fram denna väg, vilket väl skedde därför att den ansågs vara så betydelsefull. Medel tilldelades också just denna vägsträcka i särskild ordning. Detta skapade på både norskt och svenskt håll stora förväntningar om att vägen skulle innebära utvecklingsmöjligheter på båda sidor om gränsen. I Trøndelag gjorde man bl. a. utvidgningar av hamnanläggningen speciellt med tanke på de möjligheter denna väg skulle ge. Även för Jämtlands län skulle den naturligtvis ha stor betydelse. När leden nu i stort sett är färdigbyggd vill man givetvis också ha bestämmelserna sådana, att vägen kan helt utnyttjas. Det var av den anledningen jag tog upp frågan.

Det förekommer på denna väg ganska stora transporter av sågade trävaror från småsågarna i Jämtlands län som exporterar till Norge och andra länder. På grund av de olika bestämmelserna beträffande axeltryck och det besvärliga vägnings- och mätningsförfarandet vid gränsen försvåras dessa transporter. Jag hoppas statsrådet ser till att de utlovade kontakterna mellan de svenska och de norska vägmyndigheterna verkligen leder till resultat. De dispensmöjligheter som funnits åtminstone fram tills nu har nämligen inte varit fullt tillfredsställande. Låt mig anföra ett exempel.

En person har sökt licens för en bil med släp. Enligt besiktningstrakten var i Sverige den tillåtna lasten på bilen 9 560 kilo, men enligt den licens vederbörande fått från de norska vägmyndigheterna var den tillåtna lasten på bilen 3 600 kilo. För släpet gällde i Sverige en tillåten last av 11 110 kilo, men enligt dispensen tilläts på släpet endast en last av 8 960 kilo.

Antingen måste det bli en betydligt generösare dispensgivning eller också måste enhetliga bestämmelser skapas.

Svar på interpellation ang. godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden

Det senare vore det allra bästa. Det står dessutom på dispensen: »Det må medbringas veieseddel som visar lastens vikt ved hver tur.» Det är besvärligt att varje gång man passerar gränsen ha skaffat en sedel som visar lastens vikt.

Jag vill alltså vädja till kommunikationsministern att han ser till att man vid de fortlöpande kontakterna mellan de svenska och de norska vägmyndigheterna verkligen försöker få fram så enhetliga bestämmelser som möjligt, så att vi slipper dispensförfarandet. Om detta skall finnas kvar bör det som sagt tillämpas generöst. Detta är även ett norskt intresse, åtminstone lokalt i Trøndelag.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 10, konstitutionsutskottets memorial nr 19, statsutskottets utlåtanden nr 180—190, bevillningsutskottets betänkanden nr 74 och 79, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 33—35, andra lagutskottets utlåtanden nr 59 och 71—74 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 42.

§ 15

På förslag av herr andre vice talmanen beslöt kammaren, att bevillningsut-

skottets betänkande nr 74 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 72 och 73 skulle i angiven ordning uppföras närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 79 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 16

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående verksamheten vid Svenska skifferoljeaktiebolaget och därmed sammanhängande spørsmål jämte i ämnet väckt motion,

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nytt undervisningssjukhus i Stockholm m. m.,

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående en kampanj för allmänt lönsparande jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 194, i anledning av väckta motioner om återställande av viss tidigare kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna, m. m., i vad motionerna avse åtgärder för begränsning av statsutgifterna för budgetåret 1961/62.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.29.

In fidem

Sune K. Johansson